ESCURSIUNE AGRICOLA

IN

CAMPIA DOBROGEI

DE

ION IONESCU
Vechĭu elevŭ alŭ scólei de la Roville.

Traducţiune depe scrierea in limba francesa publicata de autorĭu in Constantinopoli la 1850.

BUCURESCI

TYPARIULU TRIBUNEI ROMANE, STRADA BISESICA ENI, Nr. 4.
CASA MAZAR-PASA.

1879

ESCURSIUNE AGRICOLA

IN

CAMPIA DOBROGEI

BUCURESCI. — Typariulu *Tribunei Române.*
4. Strada Biserica Eni, 4.

ESCURSIUNE AGRICOLA
in
DOBROGEA

PRECUVENTARE

Privire generala asupra condiţiuniloru producţiunei avuţiiloru in Turcia.

De şi s'a consideratu totu-dé-una agricultura ca muma nutritóre a popóreloru, ca sorgintea nesecabilĕ a avuţiei particulare, ca mamelele Statului; de şi i s'a datu cu profusiune ua mulţime de laude; ea a rĕmasu staţionara şi nu a începutu a face progrese şi a ocupa rangulu ce merita în producţiunea avuţieĭ, de catu numaĭ de candu a devenitu subiectulu studieloru speciale, observaţiuniloru şi esperienţiloru omeniloru competinţi. Industria agricola din Turcia a fostu penĕ astazi mai multu de catu ori-şi-candu lipsita de studii speciale. Nu trebue sĕ ne mirâmu, câci, chiaru prin ţĕrile cele mai civilisate, nu de mult omenii se ocupa de densa. In aceste ţĕrí, resultatele obţinute in studiile asupra agriculturei au servitu atatu de multu progreseloru realisate in aceasta industrie, in catu nu ne putému

indeplini datoria faţa cu ţeara noatra, de catu incercandu de a satisface acesta prima necesitate.

Vomu espune rapide condiţiunile principali ale producţiunei avuţiei in agricultura, şi vomu indica pe acelea ce au fostu constatate de persoane cari, ocupandu-se de prosperitatea Imperiului, au atinsu intr'unu modu generalu şi industria agricola. Aceasta va fi inceputulu studieloru asupra astei industrii.

Pe pamêntu şi sub influenţa agenţiloru atmosferici, cultivatorulu produce vegetale şi immulţesce animalele indispensabile subsistenţei publice. In aceasta importanta producţiune a avuţiei, intrebuinţarea capitalului séu a tuturoru instrumenteloru de producţiune esige de la cultivatori cunoscinţe multu mai intinse de catu ori-şi-ce alte industrii. Elu trebue se dispuna de toate elementele cari concurgu la producţiune, aşa ca se obţina celu mai considerabilu beneficiu netu; aceasta a facutu pe Hume se ḑica ca agricultura este sciinţa cea mai dificila. Ea imbracişeaza, in totalulu seu, natura solului şi a climei, producţiunea vegetala şi animala, porturile şi posiţiunea geografica a ţêrei, caracterulu naţionalu şi virtuţile morale ale populaţiunei, garanţia sociala şi securitatea particulara, industria mai multu séu mai puţinu inaintata, etc., etc. Toate acestea suntu condiţiuni cari au cea mai mare influenţa asupra producţiunei agricole, fericirea materiala a claseloru laboriose şi puterea ţêrei.

In starea actuala a lucruriloru, cultivatorulu in Turcia pune in activitate toate medie ... de cari dispune pentru a produce in toate naturile

solului și sub toate influențele atmosferice. Se afla, deara, in Turcia unu totalu de fapte agricole foarte curioase, foarte instructive și mai cu seama foarte utile a fi cunoscute de persónele cari dorescu se lucreze la desvoltarea uneia din ramurile cele mai importante ale avuției țerei. Agricultura in Turcia se esercita in toate gradele intermediare ale solului și climei, atatu in nisipurile aride ale Arabiei catu și in cele mai fertile campii ale Moldovei; atatu in marile straturi de nea cari acopere pamentulu in cea mai mare parte a anului, catu și in umiditatea causata de roua cerului séu de irigațiunile naturali ale Nilului; atatu in frigurile cele mai intinse catu și in caldura cea mai ardĕtoare.

Produsele agriculturei Imperiului, esercitandu-se in toate gradele de caldura și de frigu, de umiditate și de uscaciune, de lumina și de electricitate, mulțumescu atatu de bine toate trebuințele in catu nici o țeara nu posede unu totalu mai completu de produse. Granele, orezul, castanele, curmalele; canepa, inulu, matasea, bumbaculu, sesamulu și olivele, portocalele, migdalele și cafeaua. Si cu toate acestea, rutina da asemenea produse: sciința agriculturei nici chiaru esista: trebue creata pentru a lumina practica rațional a producțiunei sale. Acesta ne face se credemu ca nu e alta țeara care se poata oferi unu campu mai intinsu la observațiunile și la esperiențile erudițiloru cari voescu sĕ se lupte, armați de cunoscințele date de sciința, cu rutina țerei. Rutina presida, in Turcia ca și pretutindeni, la direcțiunea esplotațiuniloru rurali: avem

deara trebuinţa a forma practici luminaţi, ale caroru esemple se fie in stare a areta totu folosulu ce s'aru puté trage dintr'ua agricultura perfecţionata. Deara in starea actuala a lucruriloru, unulu din cele mai mari obstacule ce intelnescu aceia cari voru se apuce pe calea progresului, este lipsa de lucratori abili, de supraveghetori inteligenţi şi iniţiaţi in metoadele sciinţei, care remane neputincioasa candu e privata de mediele de esperimentaţiune. Pentru ca teoriele se poata trece cu folosu şi fara periculu in domeniulu practicei, trebue inaintate de toate ca se fie luminate prin nisce esperienţe precise şi conchidĕtoare, care se coprinda in Turcia mai toate vegetalele şi animalele utile şi necesare omului.

Pe lînga imensa intindere de variaţiuni climaterice şi agronomice ale producţiunei agricole din Imperiu, mai vine apoi şi posiţiunea geografica, care, dupa cum a disu unu scriitor localu, ocupandu-se cu seriositate de viitorulu Turciei, este atatu de admirabila, in catu nici o ţeara nu poate sĕ se compare cu densa in aceasta privinţa. Turcia, prin posiţiunea sea, domineaza Europa şi Asia: in Europa, ea posede Rumelia, ţinuturi avute; in Asia, Anatolia, ţeara marcaţa. Prin Bosnia şi Serbia, ea atinge Austria; prin Moldavia, Bulgaria, Dobrogea şi Armenia se invecinesce cu Rusia, şi prin Kurdistan inainteaza pĕna in regatulu Persiei. In acestu imperiu, care se intinde in Europa, Asia şi Africa, se gasescu toate sistemele de agricultura: de la starea nomada, agricultura pas-

torala, pêna la assolamentele planteloru industriale. Intinderea ţerei, varietatea pamentului, seu clima facu ca assolamentele, ast-felu cum sciinţa le-a formulatu, se fie, nu numai aplicabile, dearu chiaru insuficienţi; caci, in multe din ţinuturile ţerei, vegetalele lemnoase ieau loculu planteloru ierbacee şi constitue sistema de esploataţiune. Aceasta admirabila posiţiune geografica a Turciei maresce multu cerculu cunoscinţeloru agricole şi impune necesitatea studieloru speciali şi locali pentru a oferi sciinţei medii de esperimentaţiune asupra metoadeloru urmate in ţeara. Practica agriculturei trebue se fie atatu de supusa circumstanţeloru naturale ale ţerei, in catu ea nu poate deveni prospera de catu prin immulţirea focariloru de esperimentaţiune dupe localitaţi. Deaca numai in Francia s'a facutu cinci regiuni, deaca au ajunsu a se vedé in fie-care din cele 86 de departamente cate unu focaru de esperimentaţiune, câte zone nu s'aru gasi stabilite de natura, intr'unu Imperiu care se intinde in cele trei parţi ale lumei?

Trecûndu de la producţiune la consumaţiune, scurgerea producteloru agriculturei presinta cele mai mari facilitaţi; Turcia e o ţérra care posede patru lacuri, unu mare numeru de golfuri şi de mici sinuri, şi care e solicitata de şése mări, ale caroru unde batu ţermii sei şi o incongioara de toate parţile, pentru a o determina se produca şi se vênda. Marile sale riuri şi marile sale fluvii nu asceapta de catu ordinulu pentru a pluti şi conduce la porturile de mare produsele ei. In Europa suntu Danubiulu, Sava,

Morava, Siretulu şi Oltulu; in Asia, Eufratulu, Tigrulu, Kisel-Ermek şi Iordanulu; in Africa, Nilulu. Imperiulu, cum a disu acelaşiu scriitoru, comunica cu Marea Mediterana prin Siria; cu Marea Neagra, prin Bulgaria, Rumelia, Bosforulu, Armenia şi ţerra Rumeliei; cu Archipelagulu prin Anatolia, Macedonia şi Tesalia; cu Adriatica şi marea Ionica prin Albania; cu golfulu Persicu prin Irak. Imperiulu, prin Bosforu şi Dardanele, ale caroru chiei le posede, e domnulu absolutu alu marei de Marmara care uda murii capitalei sale. Acesta posiţiune 'lu face eminaminte comerciale şi inchide in sinulu seu toate elementele de avuţie şi de putere.

Dupa conditiunile naturale ale productiunei agricole, cari suntu atatu de favorabile, vinu acelea ale organisaţiunei sociale, cari nu suntu mai puţinu favorabile de catu cele d'antaiu. Locuitorii Imperiului se bucura de cea mai mare securitate: celu care sémena, culege şi se bucura de fructulu muncei sele fara a fi esploatatu de una din clasele societaţei, care doresce ca privilegiurile şi monopolurile se esiste, spre marea dauna a claseloru laborioase ale societaţei. Distrucţiunea Dere-Beiloru şi Ianiceriloru a scapatu ţéra de ori-ce opresiune. Impositele nu apésa greu asupra poporului, şi fundatorulu societaţei musulmane a mersu cu grijea sea pentru buna stare a poporulu pena acolo, in catu a opritu a se impune vre ua dare oarecare asupra aceluia a carui avere nu s'au suitu pena la suma de 200 dinari. Adaugeţi, pe lînga acestea, ca organisaţiunea municipale esista in

Turcia: ori-ce individu alu comunei e alegatoru şi e chiamatu in toţi anii a esercita acestu dreptu. Cei betrani, aleşi de poporu şi de preoţi, administreaza interesele comunei: ei stabilescu. impartu şi percepu impositele fara nici ua rigoare.

Pe lînga administraţiunea inteligenta şi binevoitoare pentru poporu, pe care profetulu 'lu numesce familia lui D-ḑeu pe pamentu, virtuţile morale cari 'lu caracterisa suntu de natura a 'lu inalţia in rangulu celu mai inaltu alu civilisaţiunei. Asupra acestui subiectu, scriitorulu localu, deja citatu, se esprima ast-felu: Poporulu turcu posede, ḑice elu, inteligenţa care coordona meḑiele, curagiulu care desfide periculele, tenacitatea care invinge ori-ce obstaculu, buna credinţa care atrage, cumpetarea care fortifica şi economisesce meḑiloce. Acestu caracteru alu populaţiunei jóca rolulu celu mai importantu in producţiunea avuţiei. Nu 'su in asta lume, ḑice d. Slade, vorbindu de ţeranii bulgari, ţerani aşa de fericiţi. Celu mai saracu bulgaru are toate in abundanţa; desfidu pe ori-cine de a gasi in alta ţeara, in toate casele, unu prandu mai bunu, unu focu mai viu de catu in Turcia europeana." D Lacroix se esprima ast-felu asupra natiunei turce: ţinerea juramentului, sentimentulu religiosu profundu inradecinatu, respectulu legei, rabdarea curagioasa, resemnatiune in nefericire, spiritu de ordine, probitate incercata, castitate de moravuri, eata caracterile poporului turcu. Si D. Blanqui adauge: unu mare amoru pentru copii loru, unu respectu plinu de bunatate pentru betrani, multa blan-

deţe façia cu femeile şi ua mare cumpetare. In fine, cum amu disu, acestu poporu n'are nimicu de doritu in cea ce privesce calitatile cari 'lu facu onestu, caritabilu şi ospitaliaru.

La aceasta privire generala asupra condiţiuniloru producţiunei agricole a Turciei, mai adaugemu libertatea sea comerciala care esista de la fundarea Imperiului, şi ajungemu a ne pune urmatoarea intrebare: Ce trebue facutu pentru a se da o mai mare desvoltare producţiunei avuţiei in Imperiu?

In lumea antica, resbelele inavuţiau statele; adi, in secolulu nostru, pacea şi produsele industriei facu aceasta. Resbelulu, care saracesce popoarele, are ua organisatiune ce se ameliora pe fie-care di; cu dreptu cuventu se manţine spiritulu resbelnicu alu natiunei, daru aceasta numai pentru a face ca densa se nu primeasca legea aceloru popoare cu cari poate se aiba contestatiuni. Càci, dupa cum dice Sully, popoarele au diferite interese de regulatu intre ele şi e de trebuinţa ca se fie in stare a şi le face respectate cu armele. Agricultura care inavuţesce poporele, se guverna şi se ajuta singura. Resbelulu are capi şi soldati, cari nu suntu nici ua-data considerati destulu de instruiti in arta de a distruge, pe candu agricultura, incinsa in legaturile rutinei, nu primesce incuragiarile şi instructiunea necesarii pentru a inainta in arta de a produce.

Inainte de a incerca ceva mai bunu, credemu ca trebue mai anteiu se vedemu ceea ce se face in térra, şi, pentru acesta, e indispensabilu

de a cunosce productiunea Imperiului. In acea-sta lucrare preliminarie, care a precesu ameliorationile in ori ce ţerra, Imperiulu presinta mina cea mai vasta de esplotatu, cariera cea mai intinsa, deschisa tuturoru inteligenţeloru; ori cine pote se'şi gasesca loculu; pamentulu n'a fostu destiellenitu de catu partialu. A constata starea actuala a agriculturei Imperiului, descriindu-o in tote amenuntele sale, este a face lucrarea cea mai importanta şi in acelaşiu timpu cea mai dificila, càci ea imbracişeaza rutina tuturoru ţerriloru imperiului, pe care trebui se o cunoscemu şi se o apreciamu in tote bunurile sale şi se o inlocuimu in totu ce are reu, prin metodele cele rationali şi mai utili.

Studiulu speciale asupra productiunei avutiei in Turcia e totu atatu de vastu catu şi insuşi Imperiulu, printr'ensulu ţerra are se intre pe calea progresului; el pote fi inceputu cu Turcia europeana seu cu ţerrile udate de Mediterana seu de Marea Negra. In aceasta ultima parte, prima ţerra de studiatu este *campia Dobrogei*, udata de o parte de Marea Negra, şi limitata de alta cu Danubiulu. In aceasta delta, ne ne gasimu in facia celoru mai mari cestiuni ale productiunei avutiei: desecarea balţiloru, irrigatiunile, esplotatiunea paduriloru şi lacuriloru, agricultura pastorala, colonisatiunea pe care guvernulu imperialu a facutu-o acolo, şi in fine Danubiulu, unulu din cele mai mari fluvii ale Europei şi celu mai bunu miḑlocu de comunicatiune intre Turcia, Austria şi Europa centrala.

Acestu mare fluviu destinatu, dupa cum cre-

dea Napoleon, a lega Occidentulu cu Orientulu, se versa in Marea Negra prin mai multe puncte, cari oferu navigatiunei cate-va obstacule ce voru fi facile de invinsu. Tote gurile Danubiului suntu in Dobrogea, unde se gasesce, dupa cum se pretinde, unu braciu vechiu ale carui urme se potu inca urmari intre Cernavoda şi Kiustenge. Distanţa de la Cernavoda la Marea Negra e aprope de 8 mile germane seu 16 leghe francese. Deaca s'aru reuşi a se reda viaţa acestei vechi albie, comunicatiunea pe apa de la Viena la Constantinopoli s'aru scurta cu 150 leghe francese. Afara de imensulu avantagiu ce l'aru ave Europa centrala din navigatiunea acestui braciu alu Dunarei, beneficiele imediate ce aru resulta pentru comerciu şi industrie, in generalu, aru fi de cea mai mare importanţa.

Dobrogea va face subiectulu primei mele *escursiuni agricole* in Turcia. Studiulu specialu alu industriei acestei provincie, din punctulu de vedere alu productiunei, alu colonisatiunei şi alu càiloru de comunicatiune, va puté fi utile avutiei şi imperiului: aceasta m'a facutu a'lu intreprinde.

VARNA

Plecandu din Constantinopoli la 16 Aprilie, dupa prandu, amu ajunsu a doua di la şese ore de dimineţa la Varna. Caletoria nostra pe Marea Negra fuse de 18 ore, in nava cu vaporu. In acestu ano-timpu, diferinţa care esista

intre clima Constantinopolului şi acea a Varnei, ne este aretata prin unulu din acele semne de cari se servu cultivatori. Cu trei septemani inainte, veḑuseramu la Constantinopoli cornii infloriti, de o septemana şi mai bine caişii erau acoperiti de flori, pe candu, la Varna, abia salciele incepusera se infloresca.

Doue treimi din litoralulu Marei Negre sunt sub dominatiunea imperiului otomanu, cea-l-alta treime, — cea nordica — aparţine Rusiei, care a fundatu oraşele maritine, Sebastopolulu, Taganrog, Odessa şi Nicolaief. Pe litoralulu otomanu, imperiulu posede porturile cele mai considerabile ale Rumeliei şi ale Bulgariei. Aceste douĕ frumose ţerri, cari facu parte din Turcia europeana, suntu separate de muntii Balcani, cari se intindu pene la Marea Negra şi formeaza capulu Heminu.

In partea sud-estica a Balcaniloru, portulu celu mai principalu alu Rumeliei este Burgaz, care, de anulu trecutu, a caştigatu o mare importanţa prin linia de comunicatiune cu nave cu vapori ale companiei austriace Lloyd din Triestu; navele facu serviciu intre Constantinopole şi Rumelia. Din interiorulu Rumeliei, productele destinate pentru Constantinopoli aflua la Burgaz şi gasescu pe aceasta cale mai multa facilitate şi mai multa economie de catu pe drumurile care mergu prin Adrianopole. Aceasta ne face a crede ca navele cu vaporu potu veni, celu puţinu o data pe septemana, la Burgaz, fara a fi puse in urita positiune de

a nu ave ce se incarce pentru a transporta in capitala imperiului.

Pe litoralulu care aparţine Bulgariei, şi care, de la muntii Balcani pene la gura St. George, are o intindere de 200 de mile, suntu 12 porturi, printre cari putemu cu dreptu cuventu cita antaiu pe alu Varnei, actualmente celu mai frecuentatu, şi pe acela alu Balgikului, mai bine adapostitu; aceste douĕ suntu destinate a juca, prin urmare, unu mare rolu pe viitoru.

Portulu Varnei, importantu prin acumularea şi esportulu producteloru Bulgariei, este situatu intre capulu Calata şi Sokanlîk. Distanţa intre aceste douĕ puncte ale portului Varna este 4 jum. mile; adancimea cea mai mare a apeloru este de la 60—72 piciore *(12 brasses)*, şi navele, care suntu aci forte bine adapostite de venturile nord-vestice, cele mai periculose ale Marei Negre, potu ave o capacitate de la 100—200 de tone. Acestu portu, ca şi tote cele l'alte, afara de acela alu Balgikului, nu este aperatu de venturile estice şi sud-estice. Candu batu aceste venturi, navile, cari se gasescu in portu, suntu ameninţate a fi aruncate pe uscat. Se vede şi aḑi inca sfarimaturile a trei navi cari au avutu aceasta nefericire şi cari atesta insuficienţa portului. S'a facutu observatiuni şi studii pentru a se obvia acestor inconveniente desfavorabile portului Varna. Natura positiunei topografice a oraşului convine forte mult pentru a face din acestu portu nu numai primulu portu alu Marei Negre, din punctulu de

vedere alu comerciului şi alu apararei imperiului, dearu pote unulu din primele porturi ale lumei. La o mila departe de mare se intinde unu lacu imensu, Devna, dupa numele fluviului, care, prin namolulu ce a depusu la imbucatura sea cu marea, a inchisu scurgerea apei şi constitue laculu ce pórta numele seu ; acestu din urma se intinde adi de la sorginte-i pene la Varna, şi comunica cu Marea printr'unu micu riuleţu, Dersa, care alimenta şi pune in mişcare mai multe mori. Pamentulu mlaştinosu care separa laculu de mare este cate o data acoperitu de apele marei cari se unescu cu acelea ale lacului; adencimea acestora devine atunci atatu de mare in catu pote ţine nave de cele mai mari. Aceasta adâncime, dupa credinţele populare, este egala cu inaltimea lanţului muntiloru cari incongiora laculu in partea opusa oraşului Varna. Reunindu laculu Devna cu Marea Negra prin sapaturi facute in albia riului Dersea, Varna va puté fi portulu celu mai aparatu şi mai importantu alu Marei Negre. Pentru a atinge acestu scopu, s'a propusu constructiunea unui *molu* (stavilaru) care se inainteze pene in mare. Proiectele concepute pene in diua de adi au esageratu atatu de multu chieltuelile ce s'ar face cu esecutiunea, in catu numai enunciatiunea cifreloru a speriatu imaginatiunea şi a descuragiatu pe cei cari erau dispuşi a conlucra in interesulu portului, şi prin urmare, alu avutiei şi bunei stari ale imperiului. A apara portulu Varna de venturile estice şi sud-estice, eta problema care trebue se se resolve in inte-

resulu Bulgariei. Locuitorii Varnei suntu amenințati de a'și vede portulu abandonatu de comerciu, care, mai inteligentu pe viitoru, va merge se se stabilesca la Balgik, portu situatu in departare de 6 ore de Varna, și bine aparatu contra aceloru periculose venturi. Balgik e destinatu a lua totu comerciulu Varnei, precum Livorno a luatu pe acela alu Pisei, celebra alta data și acum atatu de deserta, in catu érba cresce printre petrele frumoseloru strade.

Fundarea Varnei e forte antica. Se ḑice ca orașulu celu vechiu se ridicá pe unu șesu acoperitu acum de apele lacului Devna. Ruinele unei vechi fortarețíe, edificate pe unulu din dealurile orașului facu se dateze fundarea Varnei din timpulu Romaniloru și alu Genovesiloru. Monete romane de auru și arama s'au gasitu in acele ruine. Orașulu posede aḑi mai multu de 3000 de case; elu e incongiuratu de muri și forte bine fortificatu. Imprejmuirile lui suntu forte pitoresci, dealurile cari 'lu cercuescu apera portulu in contra venturiloru nord-estice și suntu acoperite de vii.

Varna e capitala maritima, cum Rusciuculu e capitala danubiana, a Bulgariei; aceste doue orașe au inlocuitu vechia capitala a Bulgariei, Tìrnova, și trebuescu puse in comunicatiune printr'ua cale buna, care va uni Rusciukulu cu Varna. Distanța intre aceste doue orașe pe Dunare și Marea Negra este de 36 de ore.

Obiectulu celu mai importantu pentru crescerea avutiei Bulgariei și pentru respandirea productelor Europei centrale, consta in a stabili

câ de comunicatiune intre tote punctele cele mai considerabile ale litoralului bulgaru de pe Marea Négra şi de pe Dunare.

Acestu fluviu de la Doŕanschinger, de unde śurge, şi pene la Marea Négra, percurge 500 mile geografice; canalulu Napoleon unesce Rhinulu cu Dunarea, Occidentulu cu Orientulu. Navigatiunea pe Danubiu inceteaza din luna lui Noembrie şi pene in luna lui Aprilie. In timpulu iernei dearu, comunicatiunile pe Danubiu remanu stationare pe acesta cale directa. Nu i se pote da mişcare de catu punendu in contactu oraşele dunarene cu acelea maritime ale Marei Negre; industria in generalu aru caştiga ast-felu 5 luni perdute ale anului spre marele avantagiu, nu numai alu Bulgariei, deru alu tuturoru ţeriloru Europei centrale, precumu alu celoru alte parti ale imperiului otomanu.

Comerciulu de esportatiune alu Varnei este destulu de importantu pentru a fixa atentiunea omeniloru cari se ocupa cu prosperitatea ţerrei; elu consista in grâu, orzu, piei, seu, untu, branḑa, paseri de tote felurile şi ouĕ; aceste douĕ articole suntu forte importante, càci se espediaza, pe fie care anu, la Constantinopoli 50 de milione ouĕ şi 200,000 de gaini. Valorea totala a tuturoru obiecteloru esportate pe mare, din Varna, se ridica la suma de 600,000 lire sterlinge.

Comerciul de importatiune consista in migdale, roşcove, café, sacharu, piperu şi alte articole coloniale; bumbacu torsu, panzeturi, feru in cantitati mari; mai multu de 500 de tone

de feru (10,000 cantare) suntu importate din Russia şi Englitera; oliulu, olivele, stafidele, tinicheua, sarea, spirtosele pentru enorma suma de 75,000 livre sterlinge, fòra a numera pe acelea cari se fabrica la Varna şi cari nu suntu suficiente pentru consumatiune. Valorea spirtoseloru e cea mai considerabile din tote importatiunile; numai aceea a cafelei se apropia mai multu de ea. Preţiulu tutuloru produseloru importate la Varna este estimatu la suma de 300,000 livre sterlinge; cifrele esportatiunei şi importatiunei suntu destulu de mari pentru a face se se veda mai bine importanţa comerciale a portului Varna. Aceasta importanţa a atrasu atentiunea strainiloru; mai tote puterile au aci agenti consulari. Englitera este cu demnitate represintata prin persona D-lui colonelu Neale, care se ocupa seriosu de progresele comerciului şi scie se apreţieze tote avutiile Bulgariei.

Numerulu bastimenteloru cari frecuenta portulu Varna se ridicà, in 1849, la 480, dintre cari 267 otomane, 81 austriace, (coprindenduse aci şi cursele naveloru cu vapori) 51 russe, 47, grece, 14 romàne, 8 englese. Bastimentele acestei ultime natiuni mergu directu de incarca gràu şi mai cu seama porumbu in porturile moldo-romane, in numeru de mai bine de 500. In 1847, s'a incarcatu la Varna grau şi orzu pentru suma prodigiosa de 400 mii livre sterlinge. Acestu resultatu constata, in modulu celu mai evident, desvoltarea ce pote caştiga in viitoru portulu Varnei. Si pentru a atinge acestu scopu, trebue ca agricultura se dea producte superiore şi

eftine. Aceste done calitati voru face se se caute mărfurile Bulgariei in portulu Varnei, mai multu de catu in tote cele-l-alte porturi, in cari merge aḑi comerciulu de cumpara ce are de trebuinta. Pentru a'lu atrage la Varna, trebue a se da impulsiune progresului agriculturei in Bulgaria. In acesta sta munca fundamentala a desvoltarei avutiei particulare, crescerei veniturilorn Statului și prosperitatei comerciale. cu catu agricultura va produce, cu atatu veniturile Statului voru fi mai mari. Statulu se ocupa cu activitate de a percepe dijma și drepturile sale vamali; n'aru trebui se se ocupe și de a loru augmentatiune prin amelioratiunea agriculturei?

Administratiunea pașei de la Varna se intinde, la nordu pene la Balgik, la sudu pene la Mesemvria; acestu functionaru caletoresce acumu prin provincie ocupandu-se cu vinderea veniturilorn cari au provenitu din dijma.

Populatiunea Varnei este de 13,000 de locuitori, din cari ua jumetate se compune din turci și cea-l-alta din creștini; Evreii suntu forte puçinu numeroși. Numerulu Armeniloru se ridica la 300, avendu la Varna reședinta episcopale. Populatiunea bulgara este asimilata cu cea greaca, și denumirea de Varniotu este substituita celei de bulgaru sau grecu. Fie-care vorbesce limba sa originale, pentru care grecii au fundatu mai multe scoli; usulu limbei turce e generalu: se invêța acesta limba fora sila, in relatiunile amicale ce diferitele populatiuni au cu Turcii.

Consiliulu municipalu alu Varnei, alesu acum de curandu, regreta retragerea lui Etem-efendi omu integru şi forte inteligentu, care, din causa lipsei de retributiune, s'a retrasu cu onore pentru a se ocupa cu subsistenta sa, in urma publicatiunei recentei şi salutarei mesuri luate de guvernulu civilisatoru alu M. S. I. Au sositu marfuri din Constantinopole pentru bâlciulu de la Pasargik, unulu din cele mai importante ale Bulgariei: ne propunemu de a merge la acelu balciu, cu speranţa de a culege ceva fapte cari concernu desvoltarea comerciului acestei frumose ţerri.

UA DI DE CALETORIE

IN DOBROGEA

Cu tota influenţa obiceiuriloru profundu inradecinate in masa productoriloru imperiului otomanu, noui trebuinţe s'au nascutu şi au solicitatu noui instituţiuni cari nu voru lipsi de a face pe Turcia avuta şi puternica. Cu catu se vor cunosce mai bine trebuinţele şi veniturile imperiului, cu atatu ţéra va fi dotata cu legi utile şi durabile, prin numĕrulu carora, acelea cari concernu producţiunea avuţiei sunt cele mai importante; càci, agricultura nu pote inflori de càtu fiindu obiectulu unei solicitudini particulare şi constante din partea guvernului.

Nu e destulu pentru unu poporu a possede unu solu fertilu; mai trebue ca elu se pota şi esporta obiectele produse; càci fòra cereri din partea cumparatoriloru, cultivatorii n'au

nici uă raţiune de a produce unu superfluu de marfuri.

Sub aceste douĕ puncte de vedere ale producţiunei şi consumaţiunei, provincia Dobrogei este dotata cu medįele cele mai favorabile pentru a da acestei ţĕrri ua desvoltare prodigiosa.

Producţiunea, in aceasta ţerra, se esercita pe pamentulu care aparţine statului; Sultanulu este proprietarulu terrenului, şi dicĕndu *Statul sunt eu*, elu personifica, cu multu mai multa raţiune de catu marele rege alu Franciei, pe suveranul pe proprietarulu şi Statulu. — Provincia Dobrogei este formata dintr'unu singuru domenu, care coprinde tote pamenturile esplotate de arendaşii Statului, supuşii Imperiului in acelaşiu timpu. Augmentarea rentei, veniturilоru Dobrogei, cum şi contribuţiunile locuitoriloru acestor provincii, interesa directu Statulu, care nu trebue se céra de la agricultura acestei ţerri numai fericirea materiala a poporului, caruia se cuvine a'i procura medįele de a plati mari imposite, ci şi mari beneficii; in calitatea sea de proprietaru, elu e datoru a'i procura tote midlocele de a face progrese in agricultura. Aceste motive ne-au facutu se consideramu, mai cu sema in Turcia, organisaţiunea agriculturei ca cea mai importanta din tote causele cari potu face prosperitatea Imperiului şi puterea Statului.

Plecandu din Constantinopole pentru a studia Dobrogea, amu ajunsu la Varna. Dupa ce steteramu 8 dile in acestu oraşiu, l'amu delasatu promiţĕndu-ne de a reveni pentru a esamina

aplicaţiunea meḑieloru simple şi puţinu dispendiose, ce vomu publica in urma, ca se i se asicure unu viitoru prosperu, şi pentru a face cercetari geologice in districtulu Varnei, care ne promite descoperirea a douĕ mari sorginti de avuţie pentru Imperiu, acea a sarei şi carbunelui de pamentu.

Primulu satu ce gasiramu in drumulu nostru, plecandu din Varna pentru a merge la Pasargik, fu Hadikioy; are optu case locuite de Turci. Vomu areta aci observaţiunile acestei prime ḑile de esploraţiune, caci suntu douĕ moduri de a scrie caletoriile sciinţifice: primul consta in a nara ḑi cu ḑi ceea ce se observa; secundulu in a presinta totalulu observaţiunilor, urmandu, nu cursulu timpului, ci legatura materieloru ce se espunu in capitole. Vomu urma ambele metode, cari au, amêndouĕ, avantagiele şi inconvenientele loru; nu vomu publica insĕ de catu ceea ce vomu crede utilu pentru prosperitatea ţerei, conformandu-ne in acesta cu a doua metoda.

Inaintandu, lasaramu la dreapta satulu Paşakioy, care conţine celu multu 20 de case locuite de Turci, şi sosiramu la Agiamler, satu stabilitu la piciorulu muntelui şi avendu vre-ua 30 de case, de asemenea locuite de Turci. In frumosa vale, ce strabaturamu de la Varna şi pene in munte, pamentulu e nisiposu; graului i merge forte bine, şi amu vĕdutu holde minunate. Cea mai mare parte e acoperita de maracini; suntu insa locuri pe unde carpenulu, fagulu, stejerelulu şi alte speçie forestiere au

atinsu inalţimea de doui metri şi suntu destinate a forma pe viitoru frumose paduri; dara totulu e abandonatu in negligenţa cea mai neaudita, spre marea dauna a prosperitaţei publice. Tote terenurile nu suntu intrebuinţate de catu pentru paşune; nu e de catu ua forte mica intindere afectata agriculturei esercitată de locuitorii puţinu numeroşi ai sateloru, a carora muncă se marginesce numai la cereale, grau şi orezu, pe care le sémĕna in toţi anii in diferitele terenuri, pe care apoi le abandona pentru paşune dupa recolta. In acesta vale se afla, de alungulu drumului, de la Varna pena in munte, patru reservorii frumose, alimentate de pérîele munţiloru, cu ua apa limpede şi buna, venindu prin apeducte la fontânele, cari au numerose sghiaburi de pétra pentru adapatulu animalelor.

Strabatêndu valea, se zaresce, de a lungulu drumului, căi de pétra cari pleaca spre fortareţele in ruine construite la piciorulu muntelui. In aceste monumente istorice ale anticitaţei, gasimu invĕţamîntulu celu mai utilu asupra dominatoriloru acestoru frumose ţinuturi, cari cunosceau tota importanţa ce au căile de comunicaţiune pentru prosperitatea ţerrei; ei ne-au lasatu urmele frumoseloru drumuri ce au construitu.

De la Varna şi pene in munte distanţa este de trei ore, terenulu e şesu şi forte accidentat; drumul pote fi construit cu materialele ce se gasesc, la jumetate ora de distanţa, in rocele calcarii cari compunu acesti munţi de formaţiune terţiara.

Eşindu din Agiamler pentru a sui muntele, acoperitu cu arbori, in stare de a fi esplotaţi şi supuşi regulilorn de silvicultura, de care nici cà se pomenesce pe aci, amu intalnitu vre-ua 29 de Turci mergûndu inaintea unui soldatu in congediu, care se reintorcea in satulu sĕu, insocitu de mai mulţi din compatrioţii sei; scena emoţionatore ce ne presinta aceste diverse grupe de omeni conduşi d'acelaşiu sentimentu, ne-a convinsu pe deplinu asupra elementeloru de vitalitate ce poseda ua naţiune care anima pe soldatulu, mandru de uniforma sea, candu se reintorce in satu cu bucuria aceluia care şi-a implinitu datoria de a servi şi de a'şi periclita viaţa pentru a'şi apera caminulu şi patria sea. Dupa ua jumĕtate de ora suindu-ne pe muntele de natura nisiposa, şi care semana cu inalţimea Montmartre de lânga Paris, ajunseramu in verfulu Muluzu, maréţa posiţiune de unde se vede Marea-Négra, golfulu şi oraşulu Varna, mica intindere de pamentu mlastinosu care separa marea de laculu Devna, aşeḑata in fundulu acestei vài formata de doua lanţuri de munţi, cari pléca de la cele douĕ capete ale portului Varnei şi incadréza laculu şi totu ce 'lu incongiora.

Pe verfulu unuia din aceste lanţuri de munţi se vedu înca lucrarile tactice ale castreloru pe cari Ruşii le facura in ultimulu loru resbelu cu Turci.

Dupa acestu munte, merseramu patru ore prin padure; parţile campieloru desţelenite erau acoperite cu grane forte frumose, pe nisce terenuri de natura vegetala şi prin urmare emi-

namente fertile. Eşindu din padure, ua campia vasta şi trista apare dinaintea ochiloru noştri: e campia Dobrogei.

DOBROGEA

Dobrogea este ua parte a provinciei Bulgarie, administrata de vizirulu care resida la Rusciuk, Said Paşa. Departamentele acestei provincie suntu Varna, Silistra şi Nisch, a caroru arondismente, numite *cazan*, suntu guvernate de mudiri. In partea in care se numesce in generalu Dobrogea, suntu mai multe arondismente avendu terenurile acoperite cu paduri, şi altele cari suntu cu totulu lipsite de arbori. Aceasta din urma parte se numesce Dobrogea, vorba turcesca care semnifica ţérra fòra arbori, pe candu cea-l-alta parte unde suntu paduri se numesce Deli-Orman, vorba turcesca care insemneza ţérra acoperita de mari paduri. Arondismentele Dobrogei suntu: Pasargic, Balgic, Mangalia, Kiustenge, Babadag, Tulcea, Isacea, Macinu, Hîrşova; cazanulu Alfater este arondismentulu de transiţiune intre Dobrogea şi Deli-Orman. In Deli-Orman se gasescu arondismentele Silistra, Cerdac, Topcea, Omur-Faki şi Cabair-Tatar, unde se afla, lânga Hersova, capulu Tatariloru, Amurxa-bey.

Intrându in Dobrogea, primulu satu alu acestui ţinutu fòra paduri, este Aiorman, care are patru-ḑeci de case zidite cu pétra fara cimentu. Dupa ua luna de caletoria in acestu

fertilu ţinutu, ne amu convinsu ca defectulu principalu alu acestei ţerri consista in lipsa de apa, aşa ca de la mediulu de a avé multa şi eftina apa, depinde tota amelioraţiunea agriculturei acestei ţerre. Prin ajutorulu puţuriloru se scote acum apa pentru a se adapa numerosele turme ale acestei ţerri, a carei agricultura se marginesce mai multu cu paşunare de catu cu munca campului. Puţurile suntu forte profunde şi se scote din ele apa intr'unu modu specialu acestei ţerri. La unu manegiu, formatu de 4 braçe, se inhama unu calu care, invertindu-se, scote apa intr'unu sacu de pele legatu de ua franghia ce se infaşura pe ua parghia pusa langa fontana. Adancimea puţului de la Aiorman este de 25 metre; unu puţu costa 700—10,000 lei turcesci. La estremitatea acestui primu satu alu Dobrogei, se afla edificiele moşiei, pe cari Hasan-Paşa, colonisatorulu Dobrogei cu Arabi, le-a fundatu acum trei ani şi pe cari le-a abandonatu d'unu anu; paşa se gasesce acum in Asia. — Mergêndu pe mici déluri şi vài, trecuramu pe langa satulu Karazi-Kioi, şi peste ua ora ajunseramu la Pasargic, — 8 ore de la Varna—pe care 'lu percurseramu intr'ua ḑi cu ua trasura c'unu calu ce cumparasem de la Varna. Suntu mai multe feluri de a caletori: le-amu incercatu pe tote. Prima nostra caletoria in Vosgi, pe candu studiamu agricultura la Roville, a duratu numai ḑece ḑile şi a fostu forte ostenitore, càci caletoriamu pe josu şi cu sacul pe spinare. In acelaşiu felu amu caletoritu vr'ua trei luni in Francia nordica, in Belgia şi in

Hollanda, cu d. Berrault, profesoru de agricultura la Roville; pe urma in Alsacia şi in fine de douĕ ori in Elveţia in timpu de trei luni; cele mai folositore escursiuni agricole suntu acele cari se facu ast-felu, şi profesorulu nostru, d. Dombasle, ne invita forte multu, càci, şi elu, ca şi cei alţi celebri agronomi, considera caletoriile ca unulu din mediele cele mai eficace pentru a studia şi ameliora agricultura, in interesulu careia guvernulu fancesu nu a esitatu de a numi inspectori cari caletorescu continuu prin Francia şi prin strainetate şi facu raporturi ministrului comerciului şi agriculturei. Ei caletorescu in trasura strabatandu cu iuţiala distanţele şi oprindu-se la punctele cele mai remarcabile, la agricultorii cei mai celebri, pe la moşiele cele mai renumite. Ast-felu, amu facutu şi noi in Germania, in Francia, in Englitera; dearu nu suntemu partisanulu unui asemenea felu de caletoria: caletoria in Germania a d-lui Bela, imprimata in analele de la Roville, inaintea numirei sale in calitatea de discetoru la institutulu naţionalu din Grignon, e ua proba care certifica affirmaţiunea nostra.

Pentru Turcia, imitamu pe Arthur Iung, englezulu, care in ţérra sea era numitu regele arendaşiloru şi care calĕtoria in Francia in timpulu marei revolutiuni francese c'ua trasura şi c'unu calu: in acestu felu, putemu sĕ ne oprimu in locurile care ne intereseza, putemu face mici escursiuni pe josu in parţile cele mai importante, şi putemu se strabatemu cu iuţeala distanţele care nu ne intereseza.

Eramu obicinuiţi, in ţerile pe cari le percurseseramu pene atunci, a gasi charte facute cu grija; in timpulu escursiunei nostre in Dobrogea, amu fostu privaţi de aceasta facilitate. Ţera, espusa invasiuniloru inimice a fostu de mai multe ori devastata; satele abandonate de locuitori au fostu distruse; nu se mai gasescu de catu cimitirile cari ne aréta numerulu celu mare alu populaţiuniloru ce au locuitu odiniora acésta frumosa ţérra. Acum 20 de ani, era numai sate, şi acum pretutindeni strabatemu prin ruinele unoru oraşe alta data puternice, şi cari aḑi numera abia càte-va case, atatu de reu facutore suntu consecinţele resbeleloru şi cuceririloru! Aceasta causa ne face se nu putemu gasi, chiaru pe cele mai bune charte, satele cari esista actualminte; şi din 35 sate din arondismentulu Kiustenge, abia amu gasitu vr'o ḑece, şi acestea nu ne presinta aprope de catu numai cimitire; lucru la care nu ne asceptam. Soţulu meu de caletorie, d. Ioranu, ingineru civilu, care trebuie sĕ se ocupe principalminte de caile de comunicaţiune in escursiunea nostra in Dobrogea, va corrige denominaţiunile estropiate şi va insemna pe charta acestui ţinutu satele care nu esista pe nici una. Lucrarea nostra geografica va fi incompleta fara nici ua indoiala, mai cu sema aceea a charteloru economice; vomu stabili înse jalone pentru aceia cari voru veni dupa noi, a face lucrari oficiale asupra obiecteloru pe cari numai interesulu ce purtamu ţerrei nostre ne a determinatu a le studia cu propriele nostre spese.

PORTURILE DOBROGEI

PE ȚERMII MAREI-NEGRE

Nimicu nu e mai importantu pentru prosperitatea unei ţerri de catu de a da producţiunei si consumaţiunei tote mediele posibile de fecundaţiune. Printre aceste medii figuréza şi têrgurile cari suntu stabilite in vederea desfacerei produseloru, desfaceri alu caroru scopu consista in a multiplica relaţiunile omeniloru intre denşii, a facilita transacţiunile, şi, prin urmare, a stimula producţiunea. Sub punctele de vedere ale porturiloru, posiţiunea geografica a Dobrogei presinta tote circumstanțele cele mai favorabile: limitata de ua parte cu Dunarea, de cea-l-alta cu Marea-Négra, Dobrogea ofere cultivatoriloru facilitaţi cari s'aru gasi cu greu in alte ţerri pentru desfacerea produseloru, fie pe mare, fie pe Dunare. Dupa ce amu percursu tote oraşele Dobrogei situate pe ţermii Marei-Negre, putem se constatamu starea actuala a comerciului ce se face in aceste oraşe, precum şi a importanței, pe care suntu destinate a o caştiga pe viitoru. In interiorulu Dobrogei, nu suntu de catu douĕ locuri pentru desfacerea produseloru : tergurile de la Pazargik şi de la Carassu. Acestu ultimu oraşu nu mai esista de catu cu numele ; nici ua casa nu se mai gasesce. Pazargiku şi Carasu suntu cele douĕ centruri de schimbu ale Dobrogei, a carei distanţa in intindere cea mai scurta de la Marea Negra pene la Danubiu este de la Kiustenge la Cernavoda, douĕ oraşe

celebre alta data şi cari nu ne mai presinta aḑi de catu aspectulu a douĕ sate, avendu celu d'ânteiu 80 de case şi alu duoilea 40.

Vomu vorbi de asta data lectoriloru noştri de oraşele maritime ale Dobrogei, de oraşele din interiorulu ţerrei, unde se facu terguri şi in fine de linia Cernavoda-Kiustenge; nu ne va mai remane a vorbi apoi de catu de tergurile de la Carassu şi de la Pazargik, precumu şi de oraşele de pe ţermii Dunarei pentru a forma unu totu completu de diversele locuri de desfacere ale acestei ţerri.

PAZARGIK

Pazargiku, capitala cazalei cu acelaşu nume, este loculu unde se ţine primulu şi marele tergu de primavera alu Dobrogei. Posiţiunea acestui oraşu este forte frumosa; elu se afla intr'ua mica vale incongiurata de tote parţile de deluleţe pline de vii şi de ograḑi. Apele suntu abundante şi forte bune; se afla in oraş ua baie, optu moschee, ua biserica greaca şi una armenesca.

Populaţiunea oraşului este imparţita conform vechiului obiceiu, dupa religiune şi privilegii, in Osmanlîi şi crescini, seu mai bine, in turci şi raiele; acestia suntu supuşi la impositulu de cari Turcii suntu scutiţi şi care se numesce *haraciu*, de 15, 30 şi 60 lei t. dupe averea raieleloru. Se afla in Pazargik, 740 case locuite de Turci, 110 locuite de Bulgari, 50 de Ar-

meni şi 40 de Egipţieni, *Ţigani*, *Cinghiné*. In tota ţerra nu s'aru pute obţine vr'ua sciinţa precisa de statistica, càci nu se ţine socotela de catu de case şi nu se numera de catu omenii. Copiii şi femeile nu suntu luaţi in consideraţiune din punctulu de vedere statisticu. Putem, fara a ne departa pré multu de esactitudine, a presupune ca in fie-care casa se afla, unulu cu altu, 5 locuitori, aşa ca ajungemu la cifra de 5600 locuitori cari compunu populaţiunea Pazargikului.

Egipţienii, stabiliţi in oraşu, ne au atrasu specialminte atenţiunea; ei suntu crestini, vorbescu limba turca, suntu bine imbracaţi, curaţi şi avuţi; din punctulu de vedere alu moralitaţei, ei au cascigatu mai multu de catu rasa domnitore. Amu manatu in carciuma unui *cinghiné* numitu Marin; avuramu ua camera gola pe care carciumarulu avu amabilitatea de a o mobila procurandu-ne totu ce aveamu de trebuinţa, şi dandu-ne ast-felu probele cele mai puţinu echivoce de ospitalitatea cea mai frumosa alu carei obiectu amu fostu de candu caletorimu in aceasta ţerra, mai cu seama din partea Turciloru, cari, in satele loru, au obiceiurile cele mai blande şi bine voitore faţa cu *musafiri* (ospeţi) cari le sosescu. Obicinuitu a vedé starea degradatore in cari se gasescu Çiganii in alte ţerri, conduita lui Marin ne a miratu şi amu fostu fericiţi de a vedé in elu unu frate, unu compatriotu. Çiganulu avilitu, sclavu, miserabilu, saracu, pe jumĕtate golu, nu e uă fiinţa inferiora nouĕ cari l'amu degradatu; el are

instinctulu bunului traiu la care totu omulu aspira, şi, tocmai in Turcia, elu l'a ajunsu, cu tote ḑisele calomniatoriloru in contra acestei ţerri in care çiganulu chiar se bucura de libertatea civile cea mai intinsa pentru care crestinii combatu şi au combatutu a o obţine. Cazaoa Pasargicului numera 80 de sate, coprinḑêndu tote 1230 case turce, 120 bulgare şi 143 arabe. Pe acesti arabi, guvernulu i-a adusu a colonisa ţerra, seu pentru a ḑice mai bine spre a incerca sĕ-o coloniseze, càci colonisaţiunea e înca de facutu, cum vomu demonstra intr'ua lucrare speciale. Colonii locuescu şése sate. Ele suntu: Dokuz-agatha cu 26 de case, Poiras cu 32, Aidin-bey cu 14, Ussubey cu 31, Ugurlar cu 18, Elibekioy cu 20 şi Carailias cu 2. In arondismentulu Pazargik, satulu celu mai populatu este Kadikioy care are 72 de case; printre cele-l-alte, cea mai mare parte nu numera de catu 10—20 de case; in fine suntu mai multu de 20 de sate cari nu atingu cifra de 10 case.

Bulgarii locuiescu satele turcesci cari suntu Bogdankioy in Karadurmuz, primulu avendu 27 şi alu doilea 4 case locuite numai de bulgari. Ua imensa intindere de pamentu remane tota inculta, ceea ce face ca in acesta ţerra se predomine paşunarea şi agricultura pastorale. Cu tote circumstanţele favorabile ale porturiloru şi terguriloru, producţiunea sufere din causa lipsei de braţe; pe suprafaţa a patru arondismente (*cazale*) nu suntu de catu 243 de sate cu ua populaţiune forte minima.

NUMELE Arondismente-loru	Numerulŭ sateloru	NAŢIUNEA						
		Rom.	Bulg.	Turcĭ	Çigani	Grecĭ	Armeni	Arabi
Pazargik. . .	89	—	128	1230	40	—	50	143
Balgik	83	—	482	620	—	—	—	2
Mangalia. . .	35	—	5	393	—	—	—	—
Kiustenge . .	36	227	31	256	20	13	1	—
Totalŭ . . .	243	227	646	2499	60	13	51	145

In aceste patru arondismente, nu suntu de catu 10 sate locuite de Tatari ce 'su in arondismentulu Kiustenge; ne vomu ocupa dearu mai tarḑiu, şi intr'unu modu separatu, de aceasta populaţiune. Pazargiku este in Dobrogia ceea ce Malines este in Belgia, centrulu căiloru de comunicaţiune ; de aci pleca tote căile spre oraşele Marei Negre şi ale Dunarei. Distanţa intre aceste oraşe este precum urmeza :

De la Pazargik	la Varna	8	ore		Orase pe termii Marei Negre
„ „	la Balgik	6	„		
„ „	la Cavarna	7	„		
„ „	la Mangalia	12	„		
„ „	la Kiustenge	18	„		
De la Pazargik	la Rusciuk	40	ore		pe Dunare
„ „	la Silistra	15	„		
„ „	la Bog.-Kioy	20	„		
„ „	la Hîrşova	32	„		
„ „	la Măcin	42	„		
„ „	la Tulcea	38	„		
„ „	la Babadag	32	„		

In cazaoa Pasargik, ca şi in cele-l-alte, principala strîmtorare a cultivatoriloru este lipsa de capitalu circulativu; cutare turcu care are erghelie de cai, ciredi de vite, nu pote vinde animalele din causa puţineloru terguri — numai trei pe anu; avendu trebuinţa de bani, e silitu sĕ se duca in oraşu se negocieze unu imprumutu pe care 'lu face cu condiţiunea, de a'lu reda in cereale; elu ingagiaza dearu, de cu primavera, şi chiaru de cu ierna, recolta sea pe unu preţu de 40 lei turcesci hectolitrulu, pe candu dupe secerişu, aru lua 50—60 lei. Nu aru fi óre posibilu de a scuti de aceste perderi pe cultivatorii, cari suntu in acelaşiu timpu arendaşii statului şi contribuabilii sei?

Imprumuturile ce li se facu, in scopulu de a'i ajuta, le-au fostu şi le sunt forte onerose; vom reveni insa asupra acestui importantu subiectu, care are intime legaturi cu producţiunea avuţiei unei ţerri, cu renta proprietarului intregului ţinutu alu Imperiului, precum şi cu venitulu arendaşiloru cari suntu toţi cultivatori.

Printre turcii oraşului Pazargik, amu cunoscutu pe mai mulţi cari au locuitu alta data in Braila şi cari au avutu mari nefericiri; vorbiau de principatele romane cu atatu interesu şi iubire in catu de multe ori ochii li se udara de lacrimi.

Administraţiunea acestoru patru cazale este incredinţata unoru mudiri cari locuescu in acea-sta ţerra şi 'şi esercita funcţiunea de cate 20 şi 30 de ani. La Pasargik a sositu unu nou mudir Hagi-Emin-Effendi, din Constantinopole,

strainu la tote speculatiunile cazalei. Mudirulu, in forte putinu timpu, a reuşitu a'şi castiga stima şi iubirea tuturoru prin justiţie, prin imparţialitatea şi iubirea sea pentru *Tanzimat*.

Aceasta mesura de a tramite din centru Imperiului mudiri cari se aduca la circumfeţinţa principiele civilisatorie de cari suntu animaţi membrii guvernului imperialu, este una din mesurile cele mai escelinte. Pentru ca ea se fie urmata de resultate salutarie, e de totă necesitatea ca administratorii se aiba noţiunĭ generali asupra administraţiunei şi economiei politice; in felulu acesta voru administra şi in acelaşiu timpu voru salva ţerra dandu'i ua impulsiune salutara spre producţiune.

Pe drumulu de la Pazargik la Balgik, se zarescu imense intinderi de terenuri acoperite cu paduri in starea cea mai demna de plansu; nu se da nici cea mai mica atenţiune acestei producţiuni vegetale de cea mai mare importanţa pentru avuţie şi mai cu sema pentru amelioraţiunea climei unei ţerri cari sufera de secete indelungi. Esplotaţiunea şi parchetarea padurilorn va da ua sorginte fecunda de avuţii pentru ţerra; ne vomu ocupa de densa indata ce vomu termina observaţiunile nostre asupra tuturoru paduriloru Dobrogei Deli-Orman.

BALGIK

Portulu celu mai considerabilu alu Dobrogei pe ţermii Marei Negre este acela alu Balgikului; aci se pertractau insemnate afaceri comer-

ciale, inainte de ce portulu Varna se fi caştigatu importanţa de care se bucura actualminte. Indata ce libera eşire a cerealeloru fu acordata comerciului Turciei, la Balgik se facura primele cumparatore. Doui ani dupa aceia, comerciulu dede aventu portului Varnei şi aceasta mişcare fu comunicata apoi tuturoru celoru alte porturi ale Marei Negre.

Timpulu, care a trecutu de la abolitiunea monopolului şi pene astaḑi, a fostu mai multu de catu suficientu pentru a cunosce şi aprecia avantagiele şi inconvenientele tuturoru porturiloru Marei Negre; se va da acum unora mai multa importanţa şi altele se voru abandona cu desĕvêrşire pote. Comercianţi voru veni cu navele loru in porturile in cari nu se voru teme de nici unu pericolu. Portulu Balgikului le ofere acestu imensu avantagiu şi acesta securitate. Navile suntu adapostite in elu de venturile periculose ale Marei Negre, li se ofere unu fundu de pamentu tare in care ancorele se infigu şi ţinu bastimentele, pe candu la Varna fundulu este atatu de nisiposu in catu ancorile abia potu sĕ se infiga. La acestu inconvenientu alu portului Varna, vine sĕ se mai adauge şi acela de a nu puté da adapostu navelor contra venturiloru periculose ale Marei Negre. Aceste douĕ inconveniente nu esista in portulu Balgicului; nici ua nava nu a suferitu cea mai mica stricaciune, pe candu la Varna mai multe bastimente au fostu aruncate pe ţermu, şi chiaru tomna trecuta s'au sfaramatu trei bastimente cari se aflau inca acolo ca monumentele desastre-

loru cari se potu suferi in acelu nefericitu portu.

Càile din prejurulu oraşului Balgik suntu forte grele, penibile, periculose pentru carele cari vinu incarcate cu grau. Elu e situatu pe spatele délului cari formeza ţermii marei. Cultivatorii cari vinu cu productele s'au invoitu a face ua şosé şi s'au supusu fie-care a da in acestu scopu trei oca de grau de fie-care caruţa. Cu acestu micu impositu, se strinsese fondurile necesarie pentru a se face unu frumosu drumu pe délulu oraşului şi a se drege strada principale din oraşu; dearu de şepte ani, acesta contribuţiune, consimţita şi stabilita de productori in interesulu loru propriu, e perceputa de omenii cari n'au facutu nimicu pentru a atinge scopulu infiinţarei ei. Suma acestui venitu a atinsu çifra de 50,000 lei. t. pe anu, aşa ca numai cu acesta s'aru puté construi drumulu şi facilita transportulu produseloru.

Suntu in Balgik 150 magasine construite solidu cu pétra şi acoperite cu olane, cari potu conţine unu milionu de kilograme; şi se construescu pe fie-care ḑi, càci in acestu oraşu se gramadescu tote productele Dobrogei şi ale Deli-Ormanului. Cerealele sosescu aci chiaru din cazalile Silistrei şi Rusciucului. Cultivatorii depe ţermii Danubiului, in ori-ce timpu, potu transporta cerealele pe uscatu la Balgik cu mai multu beneficiu de catu pe Dunare la Braila seu la Galaţi. Mai cu sema insa in timpulu ernei, epoca specialminte destinata spre aducerea

productelorn, calea Balgikului devine forte importanta.

In acestu anu — şi inţelegu anulu producţiunei, din luna lui Augustu trecutu şi pene acum,—s'a incarcatu mai multe nave la Balgik de catu la Varna. In anii trecuţi s'a incarcatu la Balgik de la 250—300 nave pe anu.

Din causa adapostului de care se bucura navele ce se afla in portulu Balgicului, se vede adeseori mai multu de 300 incarcate, cari vinu se staţionese in timpulu tempesteloru.

Portulu Balgikului e facutu de natura; nu cere de la omu de catu puţine silinţe. Acest portu, destinatu de natura a fi celu d'antaiu in Marea Negra, a fostu pene acum aşa de negligiatu, in catu e lipsitu chiaru de scara necesara pentru incarcatulu naveloru. Acesta lipsa causéza pe fie-care anu ua perdere de-aprope 200 hectolitri de grau, adica ua valore multu mai mare de catu aceia ce s'aru intrebuinţa pentru a se construi ua scara care se pota dura celu puţinu 10 ani, şi prin urmare s'aru scuti perderea ce se sufere in acestu lapsu de timpu.

In lipsa de ua scara mica, omenii suntu siliţi se merga pe nisce scanduri, şi in timpulu iernei aluneca şi cadu in mare cu sarcina ce portu pe spinare, in mare, de unde suntu fericiţi deaca potu se scape singuri.

Adancimea marei este de 16 metri; acolo navele arunca ancora; cele mai mari se opresc mai departe fara a incerca nici unu pericolu.

Importaţiunea şi esportaţiunea Balgicului pro-

ducu aḑi unu venitu care se ridica la mai multu de unu milionu de lei turcesci. Acesta çifra probéza mai bine de catu putemu noi proba importanţa ce o are acestu portu, care, cu ameliorațiunile ce indicaramu, nu aru lipsi de a mari venitulu vamei. Aceste amelioraţiuni, din tote cele mai urgente şi mai puţinu dispendiose, nu suntu de catu nesce inlesniri facute agriculturei şi comerciului pentru a cresce beneficiele acestoru două industrii şi ale Statului. Vorbind despre aceste inlesniri, amu voitu se spunemu ca mediele lipsescu. Economia în chieltueli, este unu lucru indispensabilu, candu chieltuelile facute nu producu; dearu candu se consuma cu beneficiu, economia nu mai consiste in a nu cheltui; din contra, ea consista in cheltuiala celei mai mari sume posibile, care fiindu ua inlesnire facuta producţiunei da beneficii in proporţiune cu cheltuiala; càci celu care sémĕna multu, culege multu, pe candu celu care cruţia sementa nu obţine de catu slabe recolte.

Economia, e ua sciinţa vasta de cunoscut şi care e indispensabile pentru producţiunea eftina. In economia animala, putemu trai fora a cunosce organele şi funcţiunile respiraţiunei; in producţiune insa, fara cunoscinţa economiei şi inlesniriloru, suntemu in pericolu de a vedé uscandu-se planta ce trebue se udamu şi se dirigemu ca sĕ obţinemu fructele ce e destinata a da pentru satisfacţiunea trebuinţeloru nostre.

Preţurile Balgicului au variatu in modulu urmatoru: grau de primavera de la 40—80 lei

turcesci hectolitru; grau de tomna de la 30—60 lei turcesci; orzulu de la 18—25 lei turcesci hectolitru. Alte cereale nu mai sunt; abia in timpu de 10 ani trecuți, s'a incarcatu, la Balgic, 10 nave cu meiu. Porumbulu nu se produce de locu in parţile Dobrogei cari frecuenta portulu Balgik. Minimulu preţuriloru marfuriloru pe cari le indicaramu suntu preţurile cele mai mici pe cari cultivatorii Dobrogei, in starea actuale a agriculturei celei mai defectuose şi mai neinteliginte, mai cu sema in ceia ce privesce instrumentele de munca, nu mai pot se le reduca de locu. Banii in portulu Balgik au cursulu Constantinopolului cu tote variaţiunile sele periculose contra carora banca imperiala e chiamata a lupta.

CAVARNA

La trei ore departe de Balgik, şi la 7 ore departe de Pazargik, se afla pe ţermii marei oraşulu Cavarna, construitu pe una din cele mai frumose posiţiuni cari se potu gasi. Gradinile, ogradile şi mareţele pavagie facute ca cel din Triest atesta frumuseţea și starea infloritore de care se bucurá ua data acestu oraşu, care, chiaru dupa douĕ-ḑeci de ani, n'a pututu sĕ se restabilesca, şi nu are acum de catu 86 de case edificate in miḑloculu unoru grameḑi de pétra, resturi ale caseloru derimate. Mareţa moschea, edificata in pétra, a scapatu de ruina. Càtu despre portulu care e distantu de oraşu ca la jumetate de ora, putemu ḑice ca e cu

totulu abandonatu de comerciulu care odiniora a trebuitu se fie forte activu.

FANALUL

Intre Cavarna şi Mangalia, lânga satulu Sabla, la două ore departe de ultimulu oraşu, se afla pe ţermii marei unu fanalu. De la perderea Crimeei, acestu fanalu numai lumineza navigatoriloru.

Lunga elu, unu mare numeru de nave se naufrângu in Marea Negra; pentru a departa pericolulu care i ascepta in aceste locuri, Turcii cei vechi aveau fanalulu acesta a carui lumina putea sĕ se intinda in distanţa de 20 de leghe pe mare. Aḑi, fanalulu nu e lipsitu de catu de scari şi de verfulu unde se punu lampele, aşa ca, cu ua cheltuiala de 5—6000 de lei, se pote restaura, deaca se voru decide a face cheltuelile necesarie pentru luminatu, in interesulu navigatoriloru pe Marea Negra şi alu comerciului nu numai alu Turciei, dearu şi alu tuturoru celoru-l-alte ţerri.

MANGALIA

Capitala cazalei cu acestu nume, oraşulu Mangalia se afla pe ţermii Marei Negre; nu are de catu 80 de case locuite de 75 de turci şi 5 raiale; in portulu seu nu se face de catu afaceri mici şi neinsemnate. Cu tote cele 40,000 hectolitre ale producţiunei actuale a cazalei Mangalia, facuta de cei 393 turci şi

5 bulgari, locuitori din cele 35 de sate ale cazalei, nu se incarca la Mangalia anualminte de catu 7—8 nave.

Douĕ feluri de grau de primavera suntu cultivate la Mangalia, cum şi in cele-l-alte trei cazale pe cari le-amu studiatu : *arnautulu* cu boba lungareţa şi *ghirca* cu bobele rotunde. Prima speçia e cultivata in mai mare cantitate. Cultura graului de tomna a fostu abundanta in aceste patru cazale. Productele graului de primavera suntu in raportu de 5—6 pentru unulu de semênţa; in recolta cea mai abundanta nu trece peste 10.

Mangalia, oraşu distrusu acum 20 de ani, e forte vechiu; are unu portu care n'a pututu fi construitu de catu numai de omeni profundu cunoscatori de totu interesulu ce are prosperitatea unei ţerri de a facilita prin tote medȋele posibile relaţiunile comerciale. Hadji-Mehemet Aga, betrânu octogenaru, ne a spusu ca moşuseu a veḑutu murulu care adapostea alta data corabiile ce se aflau in portulu Mangaliei, in contra tuturoru venturiloru Marei Negre. Murulu construitu in mare avea ua grosime aşa de mare in catu doue caruţe puteau merge la linia pe capulu lui. Pe elu se aflau figuri de marmora ca acelea cari decora aḑi portulu Civita-Vecchia. Facerea acestui muru e forte vechia; aḑi e la doue piciore sub mare si candu marea e liniscita se vedu ore-cari din parţile murului. Acesti muri cari adapostiau portulu Mangalia incepe din partea oraşului numita Kisté-Buroà si inainteza in mare pene la

ua distanţa de 80 de metre; apoi lasa unu locu golu, porta prin care intrau navele in portu, se prelungesce pene lànga laculu Mangalia care comunica cu marea, inaintandu spre uscatu la ua distanţa de ua ḑi de mersu.

Mai multi turci au veḑutu ua pétra care fusese scosa din mare, cu suprafaţa scrisa; mai multi m'au asicuratu ca unu invęţatu arménu a luat-o, şi nu le-a spusu nimicu din cele ce citise, afara numai ca portulu Mangalia fusese construitu de armeni si ca inscripţiunea era scrisa in armenesce. Turci, cu tote acestea, 'şi au permisu se se 'ndoesca de aceasta interpretaţiune si au continuatu a nu da nici ua atenţiune la asemenea lucruri. Ore d. de Lamartine, ḑicèndu in caletoria sea in Orientu ca nimicu nu e eroicu, nimicu belicosu în aceasta rasa de omeni, nu s'a incelatu? Pétra din Mangalia va puté se ne convingă deca aceasta aserţiune e falsa.

KIUSTENGE

Inainte de ultimulu resbelu, Kiustengė era ua fortereţa construita pe ţermii Marei Negre. Posiţiunea portului Kiustengė lasa fara adapostu navele cari se afiá in elu. Mai cu sema in timpulu iernei venturile suntu forte periculose; in luna lui Noembriu trecutu, au sfarimatu doue nave incarcate in portu si gata de plecare.

Nu se incarca la Kiustengė de catu 8—10 nave cu grau seu cu orzu; candu inse recoltele suntu abundante, numerulu loru se ridica

la 26—30, lucru care nu mai e de vr'o trei ani, de candu cu seceta care bàntui pe cultivatorii acestoru ţinuturi.

Kiustengè e unu orasu vechiu comercialu, edificatu de Genovesi. Portulu are cheiuri construite ca pétra lucrata, deru a fostu atatu de negligiatu in catu descarcarea naveloru sosindu din tote partile l'au umplutu, aşa ca navele nu mai potu se se apropria aḑi de cheiulu portului, unde nu suntu in securitate. Portulu Kiustengè a trebuitu se fia alta data forte importantu, deca judecàmu dupe imensele colone de granitu, de marmora, si dupe ornamentele petreloru cari suntu in gramedi prin ruine. Kiustengè se afla pe termii Marei Negre la cea mai scurta distanţa de Danubiu. Aceasta distanţa nu e de càtu de 10 ore; prin urmare *oraşul e chiamatu a juca unu mare rolu in comerciulu Orientului cu Occidentulu.*

Kiustengè, ca si Varna, Mangalia si Cavarna, nu e adapostitu naturalminte; pentru a 'ĭ da acestu adapostu, aru trebui numai se se construiască unu muru de 150 metri in lungime in mare, plecandu din punctulu de unde esistă vechiele ruine ale unui ast-felu de adapostu. Cu venitulu arendiloru de la satele cazalei Kiustengè, mudirulu m'a asicuratu cà s'aru putea face unu portu capabilu de a conţine celu putinu 300 de navi. Importanţa actuale a acestui portu e aşa de neinsemnata, in catu nu se percepe nici unu dreptu de vama asupra producteloru cari se incarca in portu.

LINIA DE LA KIUSTENGE

LA CERNAVODA.

Aceasta linia de comunicatiune intre Danubiu si Marea Negra a fostu obiectulu unoru studii forte seriose din partea companiei naveloru cu vapori austriace. Navele cu vapori, venindu din Viena debarcau pe caletori si bagagie la Cernavoda, si de acolo trasurile 'i transportau la Kiustengè, unde unu altu batelu 'i imbarca pentru Varna si Constantinopoli. Traiectulu de la Danubiu la Marea Negra se facea cu trasuri ale companiei in timpu de 5—6 ore, si aceasta s'a practicatu in timpu de patru ani; suntu 7 ani inse de candu aceasta sistema a fostu cu totul abandonata.

In acestu traiectu, terenulu este forte putinu accidentatu; paralelu cu drumulu de la jumetate, se 'ntinde laculu Carassu; satele aretate pe charta numai esistă. Lipsa de sicuranţa a fostu causa principale a parasirei acestoru ţinuturi.

Plecandu de la Kiustengè, trecuramu prin satulu Anadoli-Kioy; de aci 'nainte nu se mai zaresce de catu cimitirile oraşeloru Caratai, Custeli, Carassu, si Silibckioy; ajunseramu apoi pene la Dunare la Cernavoda, numitu actualminte Bogaz Kioy.

Paralelu cu drumulu de la Kiustengè pene la Bogaz-Kioy, se afla valulu lui Traianu şi drumul de pétra care pleca de la Dunare şi merge pene la Marea Negra.

Pe ţermii Danubiului, la ½ ora de Bogaz-

Kioy, se vedu ruinile unei vechi fortereţe numita in turcesce Enanculessì. Unu şanţu si unu drumu de pétra essu din acesta fortereţa si mergu pene la Marea Negra aprope de Kiustengè. Paralelu cu acestu drumu si pe verfulu muntelui Kokîrleni, la $^1/_4$ de ora departe de fortereţa, se afla şanţulu numitu de turci Hindikiulu lui Trajanu; d'a lungulu acestui şanţu se numera mai multu de 17 soluţiuni de continuitate inconjurate de alte şanţuri cari naturalminte trebuie se fi servitu la aperarea ţerei. Din tote cele ce spuseramu, lectorii voru crede impreuna cu noi ca acesta linia de comunicatiune intre Danubiu si Marea Negra este chiamata a juca unu mare rolu in producţiune, si prin urmare in comerciulu imperiului otomanu. Urmele pe cari cei vechi ne-au lăsatu din drumurile de pétra atesta importanţa pe care ei o dedeau comunicaţiunei intre Dunare si Marea Negra. Deca, in acele timpuri in care industria nu avea ua atatu de mare influenţa asupra destineloru poporeloru, acesta comunicatiune esistea, cu atatu mai mare cuvèntu trebue se fia restabilită in ḑilele nostre de aceia cari vedu ḑilnicu cà, pentru a desvolta avuţia şi prosperitatea unei ţeri, trebue a incepe prin a stabili cài de comunicatiune.

CERNAVODA

SEU BOGAZ-KIOY.

Pe loculu unde se afla acum satulu Bogaz-Kioy, numitu ast-felu de turci din causa posi-

ţiunei sele, a esistatu in vechime unu oraşu forte populatu, deca judecàmu dupe intinderea viilor si a ogradiloru cari aparţinu locuitoriloru. Acestu oraşu se numia Cernavoda, nume ce gasimu si in charta, si care insemneza apa neagra, Carassù, numire ce conserva inca laculu care ocupa jumetatea intinderei de la Danubiu pene la Marea Negra.

Laculu Carassu comunica cu Dunarea printr' unu canalu naturalu numitu *bogaz* de 20 metri in largime si 4 in adancime. Canalulu şerpuesce printr'ua frumosa vale formata de doue lanţuri de munti cari pleca de la Dunare şi formeza valea, in fundulu careia se afla canalulu avendu ua lungime de ua ora de la Dunare şi pene la Carassu. Candu apele Danubiului vinu mari, ele trecu prin acestu canalu in Carassu, care se împle de apa şi se intinde pene la satulu Bülbülar. Candu scadu, se scurgu din lacu in fluviu, pene candu nivelulu se restabilesce, si atunci adancimea canalului e de 4 metri si se pote ca mici nave se stablésca ua comunicaţiune intre Danubiu si Carassù, alu douilea centru de schimbu unde se ţine de doue ori pe anu, doue din cele mai importante tèrguri ale Dobrogei

PORTURILE DOBROGEI

PE DUNARE.

Fluviile cele mai importante pentru comunicaţiunea poporeloru Europei suntu Rhinulu in

Occidentu si Dunarea in Orientu. Pe aceste riuri, cari suntu drumuri naturale facute de D-deu pentru fericirea omeniloru, s'a esercitatu, din timpii cei mai departaţi, toti aceia cari cautau a face bani, dupe mediele ce se intrebuintau in lumea vechia. Mai cu sema pe marginele Dunarei gasimu adi urmele acestoru omeni cari l'au esplotatu, in numerosele ruine ale fortereţeloru unde densii conservau cu forţa ceea-ce castigasera cu forţa. Mai tote fortereţele ţermuriloru Dunarii s'au derimatu in partea care aparţine imperiului otomanu. Numerulu loru nu e neinsemnatu, càci se gasescu in distanţa de uă jumetate de ora pe ua lungime de 200 leghe. Timpurile s'au schimbatu; ceea ce odiniora era destinatu pentru resbelu, va servi a cum pacei şi tuturoru poporeloru cari cauta esistenţa in munca productiunei, eru nu in aceea a destrucţiunei. Tote punctele ţermuriloru Danubiului, renumite alta data pentru resbelu, devinu seu tindu a deveni, de adi pene mane, locuri de scurgere pentru producţiune. Porţile de feru ale Dunarei au fostu sfărimate de comitele Secheny, şi pe malurile acestui fluviu s'a construitu una din cele mai frumose căi ce esista in Europa, de la Orsova pene aprope de Moldova. Deru nu in drumurile Banatului şi ale Romaniei gasimu noi simptomele nouei impulsiuni pe care spiritulu secolului nostru l'a imprimatu societaţiloru moderne. In timpurile vechi, punti pe Danubiu şi cài pe ţermii fluviuluĭ fura construite de imperatorulu Traian, candu cu cucerirea Daciei, cu colonisaţiunea ţerrei de

Romani, intr'unu modu multu mai superioru de câtu ca in ḑilele nostre. Aspectulu Dunarei aḑi e tristu; ţermii acestui fluviu, pe partea turcesca suntu deserti. Nu suntu nici ornate cu frumose fortereţe, nici acoperite cu drumuri bune. Lucrarile lumei vechi suntu in ruina, lucrarile lumei moderne n'au inceputu inca. In acesta stare de degradaţiune a luptei progresului, vedemu unu viitoru imensu pentru Danubiu.

Omulu prodigiosu care a datu Rhinului importanţa politica şi comerciale si ale carui vederi au fostu in mare parte realisate chiaru de aceia cari l'au combatutu, Napoleon a descoperitu si Danubiulu, dupe espresiunea D. Blanqui. Danubiulu, fluviulu celu mai mare alu Europei, primesce in curgerea sea 500 de riuri şi se arunca in mare prin şese guri: Kilia, Sulina, Kedril, Portiţa, Ialovakalsak şi Kuut, udandu Dobrogea pe ua intindere de mai multu de 100 de leghe. Navigaţiunea acestui fluviu majestuosu se intinde de la Ulm pene la Galaţi; şi de la acestu portu alu Moldaviei pene la Constantinopoli, centrulu tuturoru comunicaţiuniloru cu tote marile, cu tote ţerrile. Importanţa comerciale a Danubiului se desvolta din ḑi in ḑi prin comunicaţiunile ce le-au stabilitu vaporele companiei din Viena. Austria, care e pusa intre Orientu şi Occidentu, a simţitu sublima sea misiune şi a datu viaţa albiei Danubiului prin acesta forţa moderna care reduce timpulu şi spaţiulu. Canalulu Napoleon unesce Rhinulu cu Dunarea, vaporulu unesce Orientulu cu Occidentulu, Parisulu cu Constan-

tinopoli, spiritualismulu cu materialismulu, spre marele avantagiu alu omenirei, alu prosperitaţei şi avuţiei tuturoru poporeloru.

In ḑilele nostre, relaţiunile comerciali asupra Danubiului determina pe omeni a se ajuta intre ei, a 'şi schimba ideile şi producţiunile loru, graţia vaporului, care a implantatu stindardulu puterei sele in tote oraşele, cari, situate pe ţermii Dunarei, suntu locurile de scurgere ale produseloru ţerri. Considerandu ţermii acestui fluviu aparţinèndu imperiului otomanu, de la Belgradu, capitala Serbiei, pe partea drèptă pene la Orşova, şi de la acestu oraşu, pe ambele parţi, gasimu: pe partea stanga porturile principateloru moldo-romane, Cerneţi, Islaz, Turnu, Giurgiu, Olteniţa, Calaraşi în Ialomiţa, Braila, Galaţi; pe partea drepta, porturile Bulgariei, Vidinulu, Lom, Rachova, Nicopoli, Sistov, Rusciuk, Silistra, şi ale Dobrogei, Hirşova, Maciu, Ghecet, Isaccea şi Tulcea. De la Tulcea, Danubiulu se ramifica, formandu mai multe ramuri. Tota intinderea de pamentu coprinsa intre canalele prin care Danubiulu se scurge in Marea Negra formeza ţermulu neutru alu Rusiei şi alu Turciei. Acestu din urma imperiu se marginesce astaḑi la punctulu formatu de ramificaţiunea Dunarei numita Dunavètz, şi care cu a Sulinei şi Marea Negra, formeaza delta Dunarei care se numesce insula neutra şi in care sate russesci se facu acum. Ast-felu imperiulu tuturoru Russieloru este stapanu alu guriloru Dunarei, şi prin urmare alu comerciului Orientului cu Occidentulu. Austria care cauta a garanta acestu

comerciu alu Orientului cu Occidentulu de inconvenientele ce resulta din luarea in posesiune a guriloru Dunarei de catre Rusia, in virtutea tractatului de la Adrianopole, a cautatu uă alta comunicaţiune in Dobrogea; deru urmeaza ànca canalulu Sulina a carui adàncime se micşoreza pe fia-care anu.

Pe Dunare, vaporele companiei austriace mergu şi vinu transportandu productele Turciei, şi Germaniei. Printre produsele cele importante cari se esportă din Dobrogia şi din Bulgaria, putemu pune àntaiu lana, seulu şi pelea. Lâna trămisa in Germania vine din Russia şi din Turcia; cea mai mare cantitate ènse din aceasta marfa este incarcată la Rusciuk, Sistovu, Lom şi Vidin. In aceste patru oraşe se incarca şi seulu şi pelea lucrata.

Pelea lucrata este unu articolu forte importantu; sub unu micu volumu, elu conţine uă mare valore. Conţine nu numai valorea peiloru de capra şi mielu, dearu şi valorea lucrului pe care manufacturierii Imperiului Otomanu i-au datu. La Lom şi la Nicopoli se 'ncarcă cea mai mare cantitate de pei de capra şi mielu lucrate.

Seulu este de asemenea unu articolu forte importantu; se esportă, pe vapore, ua suma de mai multu de 10,000 cantare pe anu; cea mai mare cantitate, de cea mai buna calitate, suntu incarcate la Silistra şi Lom.

Aceste trei producte plecu pe Dunare pentru strainatate; unele descindu pe Dunare pentru interiorulu imperiului otomanu şi acestea suntu:

seulu, untulu şi brança pentru Constantinopoli; mai suntu ânca nisce postavuri grose numite *abale* cari se incarca de la Tîrnova pentru Galaţi, unde se mai transporta şi ua imensa cantitate de piei de miel.

Produsele straine, pe cari vaporele le importa in Imperiulu Otomanu, consista in totu felul de articole de manufactură din Germania, bumbacuri, matase, postavuri cari se desfacu la Rusciuk, cóse şi alte instrumente pentru trebuinţele consumatoriloru, ua mare cantitate de oţelu care remane la Sistovu, mobile şi trăsuri pentru principatele romane care se desbarca la Giurgiu, la Galaţi şi la Constantinopoli.

Vaporele mai ajuta multu comerciulu lipitoriloru, care e una din partile cele mai importante ale producţiunei turce. Se pescuiescu lipitorile in lacurile din apropiere de Dunare, de la Vidinu pene la Marea Negra. Depositulu principalu alu esplotaţiunei lipitoriloru se afla la Rusciuk. Cele trei specie de lipitori, lungi, medii, şi mici, costa livra 15 florini şi se vèndu cu 22. Comerciulu lipitoriloru este celu mai productivu; se inavuţesce omulu forte iute; dearu e şi periculosu. Aceste anelide, din momentulu cumpararei pene in acelu alu vinderei, crescu; prin urmare greutatea marfei se maresce, nu numai prin diferenţa ce esista in preţurile forte bune din Dobrogia, de unde se cumpera, preţuri ce suntu forte mari in cele-l-alte ţerri, unde se vendu dupe principiele cari diregu tote operaţiunile comerciale, dearu in aceasta ramura de comerciu, prin crescerea va-

lorei intrinsece a màrfei, aşa cà, afara de sorţii şi oscilaţiunile valorei ce se schimba a lipitoriloru in favorea intreprinḑetorului acestei industrii, elu mai are şi beneficiulu considerabilu alu schimbarei care se opera in marfa, chiaru prin augmentaţiunea volumului şi greutăţii. In totu comerciulu de vite care se transporta de la unu locu la altulu, şi mai cu seama in acelea care se vindu cu càntarulu, se observa totu-d'a-una ua ore-care diminuare care se efectua in caletoria ce facu de la loculu producţiunei la acela alu consumaţiunei; in comerciulu lipitoriloru se intèmpla contrariulu, de aceia lipitorele cele mici suntu cele mai cautate. Comerciulu lipitoriloru e forte mare; la Rusciuk amu veḑutu intr'ua singura incarcare doue sute de oca de lipitori.

Tote porturile Dunarei suntu visitate şi servite de patru vapore, doue pentru rîpa stànga şi doue pentru cea drepta. Aceste vapore ale companiei austriace din Viena se oprescu la Galaţi, unde vinu alte doue vapore din Constantinopoli ale companiei *Lloyd* austriacu, care stabilescu comunicaţiunea intre centrulu Germaniei şi Turcia, intre Orientu şi Occidentu. Venitulu anualu alu celoru patru vapore care percurgu Danubiulu atingu çifra de 5 milione lei pentru totu ce esporta şi importa. E destulu a enuncia çifra aceasta pentru a atrage atenţiunea guvernului imperialu asupra importanţei comerciului pe Dunare cu vaporele cari, aparţinendu imperiului otomanu, afara de avantagiele morale şi politice, voru atrage unu be-

neficiu, care, fara nici ua indoiala, nu va fi de mai puţina importanţa.

Russia posede vapore cari desservu linia Odessa-Galaţi. Austria nu retrage din ale sele unu micu beneficiu. Ore Turcia va mai remane fara a profita de lucrurile cari 'i aparţinu?

Amu atinsu in termeni generali, dearu ne place a crede indestulu, tote avantagiele pe cari comerciulu le are din comunicaţiunea cu vapore pe Dunare. Acestu mareţu fluviu este percursu şi de unu mare numeru de nave cu pànḑa de tote marimele cari servescu porturiloru, pe cari productorii Dobrogei şi Bulgariei le au pe ţermii acestui fluviu. Grâulu, porumbulu, seulu, untulu şi tote cele-l-alte producte ale muncei şi agriculturei pastorale suntu transportate de nave cu pànḑa la Vidin şi pene la Tulcea.

Totu comerciulu cerealeloru are ua staţiune la Ghecet langa Macin, unde se incarca pe alte nave pentru a continua caletoria pe mare. Untulu şi seulu se oprescu la Rusciuk şi la Silistra de unde se transporta apoi pe uscatu la Varna.

Tote obiectele de manufactura ale Germaniei destinate pentru Bulgaria sosescu pe Dunare la Rusciuk, portu principalu alu producteloru destinate fie pentru Viena, fie pentru Constantinopoli.

Producţiunea grâului cresce din anu in anu cu 20%; cu tote acestea, mai josu de 10 lei kilogramulu de Constantinopoli, cultivatorii nu potu se 'lu vendă. Comerciulu grâului in Dobrogia, ca şi la Rusciuk, se face intr'unu modu

forte defectuosu. Comercianţii percurgu satele cu şese luni inaintea recoltei şi cumpera grâulu ce are se via cu unu preţu convenitu. Tergulu ast-felu facutu este perniciosu atatu pentru cultivatoru catu şi pentru cumparatoru, dupe cum preţurile, dupa recolta, se ridica seu scadu. . Inainte de a vinde unu obiectu trebue sĕ 'lu posedămu ; aceasta este ua veritate forte vulgara ; şi cu tote acestea ea nu e luata in consideraţiune in comerciulu cerealeloru acestei ţerri. Vêndendu cerealele inainte de a le posede, ne indatorimu a implini ore-cari condiţiuni, pe care adesea ua mulţime de circumstanţe ne impedica a le realisa. La acestu inconvenientu se mai adauge unu altulu, adica acela ce resulta din determinarea preţului inainte de recolta. Oferta şi cererea dau preţulu producteloru; prin urmare trebue a cumpara şi a vinde dupa recolta, adica dupa cunoscerea trebuinţeloru consumatoriloru şi facultaţei de a le satisface a productoriloru. Aşa se face la Varna, aşa aru trebui se se faca şi in oraşele Dobrogei. Grâulu se transporta pe unu felu de nave cu pânḍa care nu nu suntu de catu magasii plutitore. Se platesce de la Rusciuk pene la Macin 20—25 lei pentru 1,000 oca de grâu. De la Macin la Constantinopoli se platesce 2 lei pentru portulu unui kilogramu, adica 100 de lei pentru 1,000 oca.

Dupa grâu, seulu şi untulu suntu productele cele mai importante ; se incarcă mai multu de catu :

100,000 oca de seu la Rusciuk
50,000 „ „ „ Plevna

150,000 „ „ „ Sistov
200,000 „ „ „ Silistra care conserva cu demnitate vechia sea reputaţiune da a procura cea mai buna calitate de seu. Ocaue se vinde de la 5—6 lei şi se platesce 25 lei pentru 100 oca transportu pe uscatu de la Silistra la Varna.

In oraşele Dobrogei, Macinulu, Isaccea şi Tulcea, se face unu comerciu forte importantu de lemne, cari consista in lemne de teiu pentru Constantinopoli şi in diferite feluri de lemne de stejaru cari servu la construcţiunea naveloru; déru de catu-va timpu, aceasta ramura de producţiune, ca şi cele-l-alte, este intr'ua stare desperata de stagnaţiune şi decadenţa.

PROIECTU

PENTRU CAILE DE COMUNICATIUNE IN DOBROGEA

ŞI INTR'O PARTE A BULGARIEI.

Dupa ce percuseramu succesivu tote oraşele situate pe marginea Marei Negre, de la Varna pène la imbucatura Dunarei, precumu şi tote cele situate pe ţermii acestui fluviu, amu consemnatu resultatulu investigaţiuniloru intr'ua seria de câte-va articole. Parasindu circumferinţa acestei frumose ţerri care, din punctulu de vedere comercialu şi politicu, se gasesce in circumstanţele cele mai favorabile pentru producţiunea avuţiei, credemu utilu a intreţine pe lectorii noştri despre caile de comunicaţiune ale acestoru ţerri.

Caile de comunicaţiune, cari esista actualminte in Dobrogea şi intr'ua parte a Bulgariei, nu merita aceasta numire, pentru cà locuitorii acestoru ţerri le-au trasu numai pentru a areta şi percurge distanţele intre diferitele puncte, nu pentru a facilita transportulu producteloru la tèrguri. Nici ua lucrare de felulu acesta nu a fostu facuta pene in timpulu acesta; de aceia şi medi̦iele de transportu suntu in armonie cu caile de comunicaţiune. Caruţe fara celu mai micu cuiu de feru, şi necostandu de catu 60—80 lei una, mergu pe solulu Dobrogei facèndu in percursulu loru unu drumu. Bunetatea acestei comunicaţiuni depinde de caldura, de umiditate şi de toţi agenţi atmosferici. Candu pamèntulu e muiatu de apa, drumulu e impracticabilu, şi inteligentulu cultivatoru ascépta timpulu frumosu, caldura, vèntulu ca se usuce pamèntulu şi se faca drumulu practicabilu. Această intàrdi̦iare in schimbulu productelorn este contrarie legei supreme a producţiuni. In totu ceia-ce facemu pentru a satisface trebuinţele nostre ne adresàmu timpului pentru a produce obiectele cu preţulu celu mai de josu posibilu. A reduce timpulu şi spaţiulu la producţiunile activităţei umane, este a satisface trebuinţele nostre cu mai puţinu lucru, in mai puţinu timpu, şi prin urmare cu preţulu celu mai josu posibilu. Avendu convi cţiunea profundă a acestoru simple noţiuni, sperâmu ca nu se va intardi̦ia ca se se imprime prima mişcare a producţiunei avuţiei. In di̦ilele nostre, primulu lucru alu omului care vine in-

tr'ua țérră sèlbatica este a 'și deschide, a construi șosele practicabile in tote anotimpurile. Aceasta ne determina a considera constructiunea drumuriloru in Dobrogea și intr'ua parte a a Bulgariei ca unulu din mediele cele mai eficace pentru a da ua mare desvoltare producțiunei și, prin urmare, avuției și puterei imperiului.

Studiulu cailoru este forte utilu pentru constructiunea drumuriloru regulate; uă mulțime de circumstanțe au concursu a atrage mișcarea schimburiloru producteloru unei țerri asupra unoru ore-cari parți mai multu de catu a altora; a constata starea actuale a circulațiunei care are locu intr'ua țérra, este a pune jalone pentru caile de comunicațiune ce trebuescu construite. Vomu espune acésta lucrare resumandu esperiința care se face in țérra de unu mare numeru de secole, precumu și trebuințele cari suntu de satisfacutu, ea va avé meritulu— ne place a o crede — de a trage adeveratele linii pe cari viitorulu e chiămatu a le fecunda.

Dupe conformațiunea topografica a Dobrogei, centrele cailoru de comunicațiune nu suntu lucruri datorite intèmplarei; nimeni nu are puterea de a le determina. Natura și ua mulțime de circumstanțe independinți de voința omului concurgu a le fixa. Observàndu-le, vedemu indată că tote ținuturile cari se afla in Dobrogea de partea munțiloru Balcani se concentra la Pazargik, pe candu ținuturile de partea Dunărei și ale lanțului Carpațiloru au centrulu loru de comunicațiune la Carassù.

Se constatamu acum starea actuale a distanţeloru cari se afla intr'aceste doue centre situate pe ţermii Dunarei şi ai Marei Negre. Vomu indica in acelaşu timpu tote distanţele cari esista intre oraşele Dobrogei precumu şi pe acelea cari separa oraşele maritime de cele danubiane. Din cunoscerea a tuturoru acestoru distanţe şi din mişcarea comerciale care are locu in fie-care din aceste oraşe, de cari amu intreţinutu pe lectori, reese apreciaţiunea tuturoru cailoru de comunicaţiune, precumu şi indicaţiunea cailoru de construitu pentru satisfacerea trebuinţeloru celoru mai urgente ale ţĕrei.

Amu ḑisu ca Pazargik şi Carassù suntu cele doue centre de comunicaţiune ale Dobrogei; distanţele care separa aceste doue puncte de tote oraşele situate pe ţermii Dunarei şi Marei Negre suntu dupe cum urmézā:

De la Pazargik la oraşele situate pe ţermii Danubiului este la: Tulcea . . . . 38 ore
„ Măcin . . . . 42 „
„ Hîrşova. . . . 32 „
„ Bogaz-Kioy. . 20 „
„ Silistra . . . . 16 „
„ Rusciuk . . . 40 „

De la Pazargik la oraşele situate pe ţermii Marei Negre este la: Baba . . . . . 16 ore
„ Kiustengè. . . 8 „
„ Mangalia . . . 12 „
„ Balgik . . . . 16 „
„ Varna . . . . 24 „

De la Carassù la oraşele situate pe ţermii Dunărei este la: Tulcea. . . . . . 22 ore

la	Isaccea	24	ore
„	Măcin	24	„
„	Hîrşova	16	„
„	Bogaz-Kioy . . .	4	„
„	Rassovata . . .	6	„
„	Silistra	16	„
„	Rusciuk	36	„

Pentru comunicaţiunea între oraşele situate pe ţermii Dunarei şi intre acelea situate pe ţermii Marei Negre, trebue se se percurga distanţele urmatore:

De	la	Tulcea	la	Baba	6	ore
„	„	Isaccea	„	„	8	„
„	„	Măcin	„	„	12	„
„	„	Hîrşova	„	„	22	„
De	la	Măcin	la	Kiustengè	30	ore
„	„	Hîrşova	„	„	28	„
„	„	Bogaz-Kioy		„	11	„
„	„	Rassovata		„	14	„
De	la	Silistra	la	Kiustengé	22	ore
„	„	Hîrşova	la	Mangalia	24	ore
„	„	Bogaz-Kioy		„	13	„
„	„	Rassovata		„	15	„
„	„	Silistra	„	„	24	„
De	la	Hîrşova	la	Balgik	30	ore
„	„	Bogaz-Kioy		„	20	„
„	„	Rassovata	„	„	26	„
„	„	Silistra	„	„	24	„
„	„	Rusciuk	„	„	46	„
De	la	Baba	la	Balgik	34	ore
„	„	Kiustengè	„		16	„
„	„	Mangalia	„		8	„
„	„	Varna	„	„	8	„

Suntu trei comunicaţiuni intre Dunare şi Marea Négra cari au locu pe patru drumuri prin estremităţile şi centrulu Dobrogei.

I. Prima cale de la Tulcea la Baba, oraşu situatu pe ţermii lacului Rasim, care comunica cu Marea Négra prin trei imbucături ale Danubiului trece prin:

Cerna la . . .	1	ora
Akpunar la .	1	„
Ortakioy la .	1	„
Cinelè la. . .	2	„
Paşakisclà la	1	„
Armaklì la. .	1 ½	„
Kamber la . .	½	„
Baba la . . .	1	„

Aşa dearu drumulu Dunarei la Marea Négra nu dura de catu 9 ore şi trece prin cele 7 sate ce numeràrămu. Acesta e drumulu celu mai scurtu. Numerosele sate ce suntu d'alungulu lui 'i atesta importanţa. Adaugeţi ca elu e facutu prin doue vài din care una se intinde de la Danubiu pene la Ortakioy. Dupa ce se urca ½ ora, descinde apoi in cea-l-alta vale care se prelungesce pene la Marea Négra.

II. Alu doilea drumu este acela de la Bogaz-Kioy la Kiustengè, pe cari l'amu descrisu intr'unulu din precedintele nostre capitole; e forte accidentatu şi se percurge in 11 ore.

III. Alu treilea drumu de la Danubiu la Marea Négra este celu mai importantu pentru starea actualè a producţiunii ţerrei. Este acela de la Silistra la Balgik şi la Varna care percurge ua distanţa de 22 kil., trecendu prin Pazargik pentru

a ajunge la unulu din cele doue oraşe maritime la ua egalĕ distanţă de Pazargik. Eşindu din Silistra se vedu inca resturile a doue drumuri paralele construite in pétra din timpurile cele mai departate. Pe unulu din aceste drumuri, circulaţiunea se face chiaru şi acumu, — atatu de solida a fostu constructiunea, — in timpu de erna, déru numai pe ua intindere de 3 leghe pene la regiunea padurosa unde vechiulu drumu dispare.

De la Varna la Rusciuk, distanţa nu e de catu de 36 ore, şi drumulu merge prin Karapciŭ departe cu 5 ore de Varna,

Prin Jeni-Bazar, 7 ore departe de ultimul oraşu
Prin Razgrad 10 „ „ „ „ „
Prin Rusciuk 12 „ „ „ „ „

In fine, distanţele intre tote oraşele situate pe ţermii Dunarei de la Vidin pene la Marea Négra suntu precumu urméză:

De la Vidin la Lom	18	ore
De la Lom la Rahova . . .	16	„
De la Rahova la Nicopoli .	6	„
De la Nicopoli la Sistov . .	12	„
De la Sistov la Rusciuk . .	12	„
De la Rusciuk la Turtucaia	12	„
De la Turtucaia la Silistra	12	„
De la Silistra la Rassovata	12	„
De la Rassovata la Hirşova	12	„
De la Hîrşova la Măcin . .	12	„
De la Măcin la Galaţi . . .	6	„
De la Galaţi la Isaccea. . .	12	„
De la Isaccea la Tulcea . .	6	„

Ducéndu pe charta Dobrogei linii pe tote a-

ceste puncte ce indicaramu şi cari coprindu tote càile de comunicaţiune ale acestei provincii şi ale unei parţi din Bulgaria, vomu obţine totalulu càiloru de construitu.

Noi amu dusu aceste linii ne consultandu de câtu raţiunea care ni-au ajutatu in cautarea medieloru destinate a satisface tote trebuinţele comunicaţiunii din Dobrogea. Pentru a nu fi indusu in erore, prin mediulu ce amu intrebuinţatu in cautarea verităţei, se vedemu ce ḑice practica, adică esperiinţa, care totu-dé-una trebue sĕ se pronunţe in ultimulu casu. Considerandu din punctulu de vedere practicu căile de comunicaţiune, ast-felu cum esistă actualminte in Dobrogia, gasimu ca, in contra celoru ce noi facuramu, dintr'unu singuru oraşu séu chiaru dintr'unu satu, ese unu numeru de drumuri atâtu de considerabilu, in catu putemu desfide pe celu mai bunu geografu de a se orienta pentru a ajunge la unu altu satu. Ori-ce cultivatoru, eşindu din satu 'şĭ face pentru elu, dupe capriciu, unu drumu aparte pe care 'lu percurge; aceasta e causa ca se gasescu in acea ţérra nenumerate drumuri. Mişcarea pe aceste drumuri stabilesce intre ele nuanţe, cari, dupa 3—4 luni de caletoria, se potu lesne distinge şi aprecia dupe justa loru valore; in modulu acesta se obţinu noţiuni forte utile cari punu pe observatoru in positiune de a indica linia care trebue sè se urmeze in drumulu ce aru fi de construitu.

Linia pe care o traserămu teoreticaminte in-

tre tote orașele situate pe țermii Danubiului, o gasimu percursa de doue drumuri; unulu pe inalțimea și altulu in josu de malurile Dunarei. Esperiența și trebuințele au stabilitu aceste doue drumuri paralele. Candu apele Dunarei suntu mici, circulațiunea intre tote orașele se face pe drumulu ce e pe marginea Dunareĭ, care drumu avendu puține vài și suișuri urméza ua linia orizontale paralelu cu apele Dunarei.

Candu apele insă crescu, ceia ce se intêmpla de mai multe ori pe anu, acestu drumu e acoperitu cu apă și comunicațiunea se face pe celu facutu pe inalțimele malurilоru fluviului. Rațiunea nu trage de câtu ua linia intr'aceste doue orașe pentru a le pune in comunicațiune ; experiența a făcutu doue liniĭ pe unde va trebui se se construiască drumulu. Respunsulu la această cestiune este lesne de datu. Gandindu-ne și cumpanindu totulu, ḑicemu că drumulu trebue construitu pe susu, pe malu. E și lesne de facutu, càci materia prima e lânga mâna lucrătorului care nu va face altu de catu a o dispune pentru a o face utila industriei. Asupra acestoru inălțimi, in mai multe locuri, amu găsitu urmele vechiloru drumuri pe cari diferite popore le-au construitu ; étă déru ăncă unu argumentu mai multu, acela alu esperienței secoliloru trecute, care da mai multa putere proiectului ce presintamu. Pe drumulu celu vechiu, se gasescu chiaru aḑi punți cari ar puté fi puse in stare de circulațiune.

Pe țermii Marei Negre, nu e de catu unu

singuru drumu care stabilesce comunicaţiunea intre tote oraşele.

In interiorulu Dobrogei, pe linia mediana care trece prin cele doue centre, Carassu şi Pazargik, stabilirea unui drumu, este indispensabilĕ. Pe lângă acestu drumu care aru percurge miḑloculu unei ţĕrri de la ua estremitate la alta, voru veni tote cele--l-alte destinate a stabili comunicaţiunea de la unul la altulu. Acésta linia mediana este pentru circulaţiunea Dobrogei ceia-ce artera aorta este pentru corpulu umanu. Din linia medianā, ca şi din artera aorta, voru eşi ramificaţiunile carrotide cari voru merge la Rusciuk şi la Varna, brachialele cari voru merge la Silistra şi la Balgik, si femoralile cari voru merge la Baba şi Măcin.

In fine, trebuinţa cea mai urgenta pe care va trebui sĕ o satisfacemu in căile de comunicaţiune ale acestei ţĕri, fiindu de a stabili comunicaţiunea intre Danubiu şi Marea Négră, aceasta e constatatu prin liniile ce traserămu şi drumurile cari se urméză adi. Drumulu Rusciukului şi acelu alu Silistrei, trecêndu prin Pazargik, voru merge la Varna şi Balgik. Cu uă mică intindere de drumu se va lăsa liberă circulaţiunea prin Pazargik, mergêndu la Rusciuk. la Varna, séu la Balgik. Apoi, drumulu de la Bogaz-Kioy la Kiustenge, care ca şi acela de la Silistra şi Varna, are in favorea sa esperienţa secoliloru trecuţi, va lega Danubiulu cu Marea Négra, nu numai la estremitate, déru chiaru şi in miḑloculu Dobrogei. In fine, la estremitatea Dobrogei, de partea canaleloru, ur-

mate de Danubiu, se află distanța cea mai scurtă și drumulu care va percurge aceasta distanța va trece prin partea cea mai populată a Dobrogei.

Materiele necesarie pentru construcțiunea drumuriloru și punțiloru ce indicarămu suntu in apropierea lucratorului. In unele locuri, drumulu e chiaru făcutu de natura; elu nu esige de catu munca necesara pentru egalizarea roceloru cari suntu puținu mai ridicate de câtu nivelulu cerutu. Acésta se vede de la Baba pêne la Kiustengè și Carassù, forte aprope de loculu unde calea se va ramifica, și de la Silistra și la Turtukaia, urmándu ua mare lungime pe linia trasa de cându cu caletoria M. S. I.

Atatu pe țermii Danubiului catu și pe aceia ai Marei Negre, materia care va servi la construcțiunea drumuriloru este forte abundanta in rocele de sistemu cumbrianu și silurianu cari compunu natura minerale a solului. In interiorulu țerii, intre rocele terenuriloru de transițiune, se găsescu roce plutonice: granitu la estremitatea părței numitu Kokoen, micachiste și gneiss la Pazarlì, sienita la Kiorcesmè, falunu lânga Enikozak, și, in generalu, mai pretutindeni roce avendu dreptu elementu chimicu carbonatulu de calce aparținendu la tote epocele de formațiune ale pamentului, și cari, pe tote punctele Dobrogei, aru da imensulu avantagiu de a avé la disposițiune, constructorulu, varulu necesaru. Observațiunile ce amu facutu asupra naturei roceloru cari compunu pamentulu Dobrogei, ne pune in posițiune de a afirma ca

constructorulu punţiloru şi şoseleloru va găsi in acéstă ţérra in abundanţa tote materialile de care are trebuinţă.

Direcţiunea munţiloru şi vailoru este atatu de bine adoptata la obiectulu ce tractamu, in catu, intr'unu studiu specialu, ori-ce ingineru va gasi midloce de a face drumulu cu tote facilitaţile séle pentru circulaţiune chieltuindu forte puţinu. Ast-felu, drumulu care va stabili comunicaţiunea intre Danubiu şi Marea Négra va percurge done văi, de la Turtucaia la Baba. Drumulu de la Bogaz-Kioy la Kiustengé, déca se va face prin frumosa vale de la Ivernessù, strabate frumosa vale de la Kokĕrlenì la Mehmut-Konissì şi pe aceia de la Raşamak la Marea Négra. Nu credemu necesaru de a mai continua citaţiunea unui mai mare numeru de esemple; cele ce aduseramu paru suficiente pentru a provoca studiele omeniloru cari au specialitatea poduriloru şi şoseleloru.

In interesulu agriculturei, credemu că amu disu totu ceia-ce era indispensabilu de a fi luatu in consideraţiune pentru planulu şi construcţiunea drumuriloru, pentru ca se se pótă procura producţiunei avuţiei tote mediele posibile de desvoltare.

Nu amu atinsu cestiunea căiloru de comunicaţiune de catu numai in ceia-ce privesce construcţiunea drumuriloru şi care merită, sub tote privirile, de a fixa atenţiunea capitaliştiloru. Canalisaţiunea gasesce in Dobrogia unu vastu subiectu de studiu, mai cu séma in partea de

midlocu a țerei, unde laculu Carassù ocupa jumetatea distanței de la Marea Negra, cumu amu spus-o intr'unulu din ultimele capitole; vomu adauge încă ua vorba in interesulu desvoltarei generale a cailoru de comunicațiune in imperiu. Se scia ca nu e nici ua țérra mai favorita de natura prin totu ceia-ce concerne transacțiunile comerciale. Dobrogea, intindendu-se intre Dunare și Marea Negra este dilnicu solicitata a profita de comunicațiunea pe bastimentele cu vapori pe cari compania austriaca din Viena a stabilitu pe Dunare și pe cari compania Lloyd din Triest a stabilitu pe Marea Negra. Dupa cum a spus-o unu autoru care, prin luminile și devotamentulu seu a facutu mari servicii imperiului otomanu, vaporulu a insutitu forțele omeniloru. Națiunile cari s'au inclinatu inaintea acestui motoru, au vedutu pe data situațiunea loru schimbându-se intr'un modu sensibilu. Necesitatea schimburiloru prompte și facile, a făcutu seu va face pe data din vapore misionarii concordiei, propagatori frăției universale, aceasta sublima idea a creștinismului. Punctulu de reunire alu Danubiului cu Marea Negra este la Galați. Aci vaporele se punu in contactu cu cele de pe Marea Negra. Vaporele companiei Lloyd din Triest, plecandu de la Galați, au inainte șése guri prin cari Danubiulu se arunca in mare. Ele urmeza canalulu celu mai lungu și intra in mare prin gura Sulinei, unde farulu și piloții pe care 'i intreține imperiulu tuturoru Rusiiloru conducu prin trecĕtore vaporele, de la Dunare la Marea Negra. Va-

porulu care reduce timpulu și spațiulu aru puté augmenta ânca acéasta reducțiune, déca vaporele companiei Lloyd din Triest aru urma brațulu Dunarei numitu Dunavetz, și, intrându in imensulu lacu numitu Rassim, aru pĕtrunde in Marea Negra prin una din cele trei imbucaturi, mai cu sema prin cea numita Portița, seu printr'unu canalu ce s'aru construi. Observațiunile ce amu facutu ne au determinatu a propune această nouĕ cale vaporeloru și a provoca studii idrografice in scopulu de a le realisa. Deca resultatulu specialu alu acestoru studii aru fi favorabilu ideei ce enunciàmu, avantagiele pe cari comerciulu le-aru càstiga aru fi imense, drumulu vaporeloru aru fi maĭ scurtu cu 30 mile celu puținu; inconvenientele ce are portulu Sulina nu le aru mai suferi navigațiunea vaporeloru. Puterea vivificatore a vaporeloru aru imprime locuriloru pe unde acestea aru trece, mișcarea care e 'n stare de a le face grânarulu celu mai sicuru și mai abundantu alu Constantinopolului. Din desvoltarea comunicațiunei depinde ađi desvoltarea unuia din cazalele cele mai fertile, cele mai populate și cele mai bogate ale Dobrogei. Baba ca și Kara-Herman, seu mai bine Slivonia și Cistropolu, nu aru intarđia a recaștiga vechia loru splendóre. Cele optu sate abandonate intre Dunavetz și laculu Rassim aru fi din nou populate; cele 17 sate situate aprope tote pe lànga laculu Rassim aru fi solicitate a se desvolta și, avĕndu guri de scurgeri asicurate, aru ajunge impreuna cu cele-l-alte sate ale acestei parți a Do-

brogei a pute satisface tote trebuinţele capitali cu produsele cele mai prospete, de ua mai buna calitate şi mai puţinu scumpe de càtu cari sosescu adi pe Marea Negra din diferite localităţi.

Tota lumea aru gasi interesulu seu in practica drumului ce indicaramu; amu audîtu cu placere, la intorcerea nostra in Constantinopoli, ca compania Lloyd 'lu va esplora printr'unu micu vaporu care face serviciulu dilnicu intre Galaţi şi Brăila. Cei doui bravi căpitani, d-nii Poiret şi Federico, voru fi uşuraţi de imensa responsabilitate care l'e in sarcina in timpulu trecerii multu periculose a canalului de Sulina. In aceste momente critice, candu ori-ce caletoru tremura, trebue a privi pe omulu de care suntu legate tote speranţele caletoriloru. Graţia destoiniciei şi inteliginței acestoru capitani, nu amu avutu a deplànge nici unu incidentu nefericitu, de şi nu furamu de càtu forte puţinu departe de adeveratulu pericolu.

Adi, cele doue vapore ale Lloydului, in caletoria loru de la Tulcea la Sulina trecu printr'ua ţérra mlaştinosa, nesanetosa, selbatica şi care aru fi destinată se remàne multu timpu pustia; deca aru merge pe Dunavetz, mişcarea s'aru aduce pe partea aceia a imperiului care nu ascepta de càtu comunicaţiunile pentru a cresce in avuţia şi prosperitate, tote circumstanţele producţiunei locale prestàndu-se minunatu la totu ceia-ce tinde a desvolta bunulu traiu alu populaţiuniloru spre marele avantagiu alu avuţiei şi puterei imperiului.

SOLULU

Marele aparatu prin ajutorulu caruia cultivatorulu produce plantile utile nutrimentului omului, este solulu. Sapându pamêntulu intr'ua adâncime suficienta, tot-de-una intalnimu roce tari. In multe parţi, rocele esu pe suprafaţa solului, ca deluţe, piscuri, coînice, de multe ori mai inalte multu. Suprafaţa globului consista pretutindeni intr'ua masa solida de roce de asupra carora se afla unu stratu formatu din sfarîmături de rocă. Aceasta parte superiora care nu e de câtu scorţa pamentului, a globului, formeza solulu care interesa pe cultivatoru. Acestu solu, formatu prin desagregaţiunea roceloru solide, conţine tote elementele chimice nascute din descomposiţiunea bruta a scórţei globului. Aceste substanţe ofera unu sprijinu vegetaleloru, constitue mediulu in care traiescu radecinele planteloru, facilita seu impedica cultura. Substanţele de care se compune solulu seu stratulu arabilu alu cultivatorului suntu materiele minerali cari resulta din descomposiţiunea roceloru şi materieloru organice, adică cu resturi de vegetale şi animale cari se afla in solu şi care formeza principalulu nutrimentu alu planteloru.

Natura elementeloru care compunu solulu i da proprietăţi chimice cari suntu mai puţinu importante pentru cultura de câtu proprietaţile fisice cari suntu forte multu apreciate de cultivatoru. Ast-felu, in Dobrogea, unde materiele

inorganice suntu forte abundante, cultivatorii impartu pamènturile loru in tari seu moi, uscate seu umede eru nu in calcare, argilose seu nisipose. Cu tote acestea, deca amu voi se calificamu solulu Dobrogei dupa materiele inorganice ce conţine, lucrulu nu aru fi nici lungu nici complicatu. Din tote elementele chimice ce 'lu compunu, nisipulu e predominantu. Numai in parţile vecine cu Marea Négră şi cu Dunarea se gasesce nisipu puru şi sterilu; incolo, pretutindeni, amestecarea sea cu uscăturile vegetale constitue unu stratu arabilu forte fertilu.

Solulu, care e in acelaşu timpu reservoriulu unde se prepara şi se conserva nutrimentulu vegetaleloru, avendu cum spuseramu, nisipulu ca elementu chimicu, ţine puţinu timpu umiditatea şi multu caldura. In generalu, tote felurile de pamèntu ale Dobrogei suntu uşore, aride, arḑetore. Plantele sufere mai multu de lipsa de udatura de catu de nutrimentu, şi recoltele suntu forte espuse a muri de seceta. Aşa de ess. in cei trei din urma ani, recolte n'au fostu de locu, mai cu sema in parţile nisipose. In aceşti ani de calamitate, observatorulu nu a lipsitu de a nota circumstanţele cari potu favorisa recoltele neutralisàndu pène la unu ore-care punctu, efectele cele urite ale uscaciunei. Solulu Dobrogei are ua suprafaţa forte neregulata şi forte ondulata. Dintr'unu mare numeru de puncte dupe ţermii Dunarei pléca spre interiorulu ţerrei, nesce văi profunde şi recorose cari se prelungescu şi se ramifica in infinitu. In ele, recoltele suntu la adapostulu

mariloru calduri cari uscă și ardu totu ceia-ce gasescu pe inalțimi, pre cari suntu forte espuse tote semenaturile. Toți se pazescu de a nu semĕna pe 'nalțimĭ; déru deca nu suntu cultivate, utilitatea nu li se perde, caci potu vitele pasce erba 'naltă, ce cresce pe ele indata ce caldura a devenitu mai simțitore.

Solulu Dobrogei, forte accidentatu, e departe de a oferi culturei ua suprafața plana; afara de marea varietate in forma văiloru și délurilor, in midloculu carora se ridica ca nesce insule rocele, se vede la estremitatea țerrei munți acoperiți cu paduri, pe cându pe văi se zărescu culturile cele mai bogate. Nicaeri pote natura nu ni se aréta sub nisce forme mai plăcute, mai graciose, mai sublime de câtu in aceasta parte a regiunei padurose a Dobrogei. Pe munți predomina erburile și păşunarea cunoscute de 'ntrega țérra. Pe 'nalțimi, pamêntulu nu e totu atátu de fertilu ca in văi unde apele au adusu resturi vegetale și le-au acumulatu de unu mare numeru de ani.

Solulu Dobrogei convine mai cu séma pentru recoltele de prima-véra; e pré ușure și pré umedu pentru acela de tomna care suntu acumu abandonate mai de intrega țerra.

Dupa spusa cultivatoriloru Dobrogei, cele mai bune pamênturi suntu in regiunea padurosa. In aceasta parte, stratulu e forte grosu, suprafața e acoperita cu plante care indica ua strania fertilitate. Ajunseseramu anulu acesta in Dobrogea tocmai in timpulu semenaturiloru; amu percursu țérra in totu timpulu crescerei

vegetaleloru, și amu parasito- càndu cultivatorii stringeau una din cele mai frumose și mai abundante recolte. Marei fertilitaţi a solului, cultivatorulu datoresce avuţia recolteloru sele. Elu nu 'lu 'ngrașă, și dupa 2—3 ani 'lu părăsesce, nu pentru că au slăbitu, ci pentru că a devenitu prea nisiposu.

Intrebuinţarea medieloru cari dau solului facultatea de a produce, procuràndu'ĭ cándu materia care formeza principalulu nutrimentu alu plantei, càndu materia care o stimula seu o amelioreza, este necunoscuta. Legea alternaţiunei recolteloru care constitue una din cele mai frumose descoperiri ale agronomiloru moderni, aceasta lege care ţine pamèntulu intr'ua stare de continua producţiune, este de asemenea necunoscuta. Cea mai mare amelioraţiune ce s'aru aduce solului acestei frumose ţerri, aru consiste in mediele ce 'i trebuiescu date pentru a imprime tenacitatea necesara reușitei recolteloru. Pretutindeni se cauta midlocele cele mai simple, mai facile și mai puţinu costisitore, pentru a fertilisa solulu. In Dobrogea, aru fi trebuinţa ca pamèntulu se se 'ntăresca àntaiu; aceasta grija se lasa naturei, care mai currêndu seu mai târdiu reușesce.

CLIMA SI TEMPERATURA

Posiţiunea geografica a Dobrogei esercita ua mare influinţa asupra climei sele. Apropierea Marei Negre și a Dunarei intreţine ua umiditate care tempera caldurilev erei și frigulu ier-

nei. Prima-vera vine iute; vegetaţiunea e răpede şi atinge degraba epoca de desvoltare. Ierna vine tardiu şi dureza puţinu. Plouile de la finele verei formeza vegetaţiunea tomnei totu atatu de luxurianta ca şi a prima-verei. Erba se usuca pe pamèntu din causa lipsei de braţe pentru a o cosi. Aceste circumstanţe speciale ale Dobrogei au desvoltatu intr'ua proporţiune colosalĕ agricultura pastoralĕ. Crescerea animaleloru in aceasta ţerra e favorisată într'unu modu particularu de clima. De cea-l-alta parte a Danubiului, ca şi in restulu Europei, strîngerea fênului pentru iernă este una din cele mai principale ocupaţiuni ale cultivatorului, care trebue s'adune pentru a avé celu puţinu in decursu de cinci luni, pe càndu in partea cesta-l-alta a Danubiului, ierna nu dureza de càtu 5 septemani, ba inca de multe ori animalele gasescu chiaru in acestu timpu erba uscata cu care se nutrescu. Aceasta circumstanţa a contribuitu a aduce in toţi anii in Dobrogea pastori straini cari vinu din Transilvania se iernezc cu animalele loru pe teritoriulu imperiului otomanu, in virtutea vechiloru tractate ale Austriei cu Turcia.

Suprafaţa Dobrogei fiindu descoperita face clima acestei ţerri uscata inauntru, déru la margini imensele paduri o facu mai rece şi mai umeda. Pe càndu in aceasta regiune padurosa isvorele suntu abundante şi ţerra la adapostulu vènturiloru, in partea neaparata de nimicu isvorele secàndu, lipsa de apa e multu simţita şi vènturile batu mereu, seu despre Dunare şi

atunci aducu timpu frumosu, seu despre Marea Negra şi atunci vegetaţiunea cresce. Schimbarea neasceptata a acestoru vènturi causeza unu frigu intensu care vétèma recoltele şi suntu causa ca nu se privescu ca sicure de càtu semènaturile de prima-vera.

Unu bètrànu tataru ne a facutu ua observaţiune climaterica forte justa. Ţerra, ḑicea elu, nu era odiniora cum e astaḑi. In timpurile vechi, se aflau sate in nesce locuri unde acumu aru fi imposibilu se se mai facă. In ḑilele nóstre, satele in Dobrogea nu se mai stabilescu de càtu pe acolo pe unde suntu isvore de apa. Aşa a fostu in tote timpurile; déru deca sate numai suntu, asta probeza ca isvorele au secatu şi scimu ca isvorele nu seca pe acolo pe unde se afla paduri mari. Distrugerea padurilоru are ua mare influinţa asupra climei unei ţĕrri.

Pamenturile Dobrogei propriu ḑise, adica ale acelei parţi care n'are poduri, fiindu nisipose, marescu reua influinţă a caldurei asupra vegetaţiunei care se asemena cu aceia care are locu ierna. Vènturile care indulcescu clima Dobrogei ierna, o facu secetósa véra. Numai in apropierea regiuniloru padurose ale Dobrogei clima e favorabilĕ producţiunei. Cu tote acestea in generalu, casurile unei temperaturi esceline suntu mai dese şi mai numerose de catu casurile de seceta care despereza pe cultivatori. Ţinèndu-se de agricultura pastoralĕ, ei au in favorea loru unu mai mare numeru de circumstanţe favorabile.

TOPOGRAFIA

Intr'unu solu atâtu de fertilu și sub influința unei clime așa de avantagiose, producțiunea Dobrogei e pusa in condițiunile cele mai favorabile pentru a lua ua mare desvoltare. Suprafața acestei țeri are ua intindere de 1,200 leghe patrate celu puținu și se afla delimitata de Dunare care separa nu numai Turcia de Russia, déru ânca Dobrogea de Moldavia și România, facêndu cu dènsa parte din imperiulu otomanu. Regiunea padurosa formeza limita naturală intre Dobrogea și restulu Bulgariei. In fine, Marea Nègra uda Dobrogia de la Balgik pène la imbucaturile Dunarei.

Aceasta frumosa posițiune topografica a Dobrogei conține ua suprafața neregulata forte multu ondulata și care, cum amu spus-o deja, e forte favorabile agriculturei. Pe ondulațiunile suprafeței țerei, gasimu unu numeru considerabilu de monticule, cari atragu intr'unu modu cu totulu particularu atențiunea calètorului.

In mai multe locuri și mai cu sema intre drumulu de la Dona-Kioy și Kiorcesmè, monticulele suntu nisce conuri formate prin erupțiuni vulcanice. Aceasta causa focosa a pamèntului a produsu asupra suprafeței Dobrogei unu mai mare numeru de conuri cari, tote, au caracterulu vulcaniloru stinși. Din vêrfulu acestoru conuri, vederea se 'ntinde in departare, și astfelu fiindu se posede midlóce de a face observațiuni cari concernu apararea țerei. Mai multe din aceste monticule conserva inca urme de lu-

crari de fortificaţiune. Dobrogia prin posiţiunea sea la estremitatea Europei, a trebuitu in tote timpurile a fi prima halta a toturoru poporeloru nomade cari au invasu Europa. Numerosele ruine cari acopera suprafaţa acestei ţerri ne autoriza a emite aceasta opiniune, càci nu e nici ua localitate care intr'unu spaţiu atatu de micu se pota conţine atatea ruine. La fie-care pasu, amu observatu remaşiţele tuturoru poporeloru cari au venitu in Europa prin aceasta ţerra, pórta prin care a trebuitu se treca tote imigraţiunile. Lucrarile de aparare, ce fie-care poporu cuceritoru a facutu pentru a se adaposti de invasiunea altoru popore, au fostu pe rêndu distruse, restaurate şi oferă unu studiu forte interesantu.

Din punctulu de vedere alu topografiei antice a Dobrogei, fortereţa Constantiana a ocupatu loculu unde acum e Kiustengė

Cistropolis . .	Cara Herman
Slibonia	Baba
Aegissa	Tulcea
Neriodunum	Isaccea
Chrisopolis	Măcin
Carsium	Hîrşova
Acheopolis	Rassovata.

Ruinile esista nu numai in locurile ce indicaramu, deru inca şi in multe altele cu totulu nepopulate. Fortulu St. Georgiu langa Baba, portulu Karabui langa Dunavetz, portulu Satal intre Isaccea şi Ismail suntu cele ce au fostu edificate la estremitatea Dobrogei. Satulu Niculitrelu, situatu intr'ua vale la piciorulu muntelui este incongiuratu de unu şanţu care are ua

lungime de mai multu de ua leghe. Pe 'nalțime şi in miḑloculu şanțului se vedu ànca urmele unei forterețe pe care locuitorii o numescu Traian. Biserica acestui satu, gasita in paduri, era fara indoiala unu templu anticu căruia i s'a adaugitu intrarea actuale. In acestu satu, se ține ua data pe anu unu tèrgu, la 2 Mai, care atrage multă lume. In aceasta epoca, incepe isvorîrea apeloru intermitente ale unui puțu carora li se atribue facultăți terapeutice. Raru s'aru gasi ua posițiune mai frumosa ca aceia a satului Niculitrelu, incongiuratu de munți mari şi de roce marețe de unde se vede intinḑèndu-se ua campia vasta, la piciorele unoru déluri acoperite cu vii și cu sate și rĕcorite de apele Dunarei care, in aceasta parte, se ramifica și se vérsa in Marea Négra.

In frumosa vale a Taitzei, formata in fundulu munțiloru şi udată de ua gârla, se gasescu vastele ruine ale unui orașu vechiu de unde s'a scosu pétra care porta inscripțiunea unui templu alu Dianei. Alte petre acoperite cu inscripțiuni, colone de marmora și de granitu sfarîmate, diverse ornamente suntu risipite pe tota suprafața Dobrogei. Afara de monticulii produși de natura, mai e unu mare numeru ridicate de anticii locuitori ai Dobrogei. Aceasta țerra a trebuitu se sufere catastrofe forte dese; a fostu atâtu de espusa invasiuniloru, in càtu in acești din urma 50 de ani a fostu de trei ori devastata şi incendiata. Locuitorii cari au populatu Dobrogea, au abandonat-o de mai multe ori.

Cei cari s'au reintorsu dupe ultimulu resbelu au stabilitu noui sate. Aceasta urmare successiva de fapte, destrucţiunea şi reconstrucţiunea sateloru au lasatu pe suprafaţa Dobrogei unu mare numeru de cimitire. Mulţi monticuli suntu cimitirile Romaniloru cari de ordinaru le construiau pe linia drumuriloru mari pentru a indica direcţiunea vechiloru căi de comunicaţiune ale acestei ţerri.

Cimitirile conţinu resturile tuturoru diferiteloru popore cari au statu in Dobrogea; se cunoscu bine acelea ale ultimului poporu care posede aceasta ţerra şi acelea ale Romaniloru. Sapaturile prin cimitire aru puté da lista tuturoru poporeloru cari pe aci au trecutu in Europa şi a gasi ast-felu noui documente istorice. Intre Defsec şi Simeni, lánga ua cale antica, intr'unu cimitiru ale carei petre suntu acoperite cu pamêntu, se vede una forte mare, care forma piedestalulu unui monumentu funebru şi lánga care se afla ua alta pétra ornata cu corone de viţa bine lucrate pe care citimu urmatorea inscripţiune:

MATIVS
II·FIRMVS
MEMORIM
SIBI·ET·COC
IVLIÆ
CONIVGI
SVÆ·SIVI
VO·FECIT
LOCI·PRIN
CEPS

Cimitirile cele mai moderne au conservatu vechiele denominațiuni ale sateloru cari numai esista. Numerulu orașeloru probeza numerulu celu mare alu populațiunei care a locuitu pe acéasta intindere pe care mai multu de doue milione de omeni potu se se nutresca, pe cándu adi numerulu locuitoriloru abia atinge cifra de 60,000. Cea mai mare parte din orașele cari figureza pe chartele ce ne-amu procuratu, adi nu mai esista. A constata pe charta satele cari esista actualminte și a șterge pe care numai esista, a fostu pentru noi ua lucrare topografica care a trebuitu se preceda tote studiele nostre. Amu facut-o dresándu unu tabelu topograficu alu tuturoru sateloru cu numerulu caseloru ce conține. Dămu tabelulu sinopticu alu acestei lucrari precumu și numele sateloru cari numai esista, adica alu aceloru pe cari le-amu ștersu dupe charta, càci pentru a nota tote satele cari au disparutu dupe suprafața țerri, aru trebui unu timpu forte lungu, numerulu fiindu-le considerabilu. Cu tote acestea, ua lucrare forte importanta din punctulu de vedere alu viitorului unei țerri ca Dobrogea, care, prin fertilitatea și intinderea solului seu, presinta colonisațiunei circumstanțele cele mai favorabile, este a mari numerulu caseloru in satele cari esista actualminte și a ocupa locurile saturiloru cari au disparutu, și din cari vomu numi vr'o 60, este ua lucrare prin care prosperitatea acestei țerri pote se 'ncepa a se desvolta din nou. Charta ce amu facutu catu și tabelele topografice ajungu pentru inceputu.

TOPOGRAFIA DOBROGEI

vechiă și modernă

Statele carĭ esistŭ actualminte

Departa-minte	No. cazalelor	Numirea cazalelorŭ	Numerulŭ satelorŭ	Numerulŭ familielorŭ	SUMA totale
Silistra	1	Tulcea	9	2,962	
	2	Isaccea	11	768	
	3	Măcin	18	1,364	
	4	Hîrşova	33	1,404	
	5	Baba	71	3,928	10,444
Varna	6	Kiustengè	37	1,068	
	7	Mangalia	36	415	
	8	Balgik	84	1,104	
	9	Pazargik	89	2,733	5,320
		Suma. .	388		15,764

Satele care nu maĭ esistŭ

No.	Numele satelorŭ	No.	Numele satelorŭ
1	Prislava	34	Keilbasek
2	Bestipa turcésca	35	Erkessik
3	Bestipa romàna	36	Ciauş-Kioy
4	Dunavetz	37	Cirini
5	Fort-Karaboni	38	Stankele
6	Cernasuf	39	Batacli
7	Karaibelì	40	Ussubey
8	Amofalki	41	Vistieri
9	Micomanti	42	Asăneşti
10	Ciardak	43	Kali-Kioy
11	Satu-nou	44	Taşpunar
12	Sgriţa	45	Tortoman
13	Suiakli	46	Mongol
14	Crucea	47	Berdari
15	Cerni-Kioy	48	Cilibi-Kioy
16	Fontana-Nedeli	49	Kusteli
17	Mangina	50	Karatai
18	Rosesci	51	Karassu
19	Caladuca	52	Ali-bei
20	Rumbeka	53	Karadurat
21	Melodiţa	54	Alvant
22	Gaidar	55	Ghiaur-Amsal
23	Karacla	56	Turc-Amsal
24	Kanoski	57	Ivirnes
25	Cekirghe	58	Pescera
26	Topologu	59	Acargia
27	Kartal	60	Dautlar
28	Dulgher	61	Kaciamak cel mare
29	Kaciamak	62	Kaciamak cel micu
30	Kadikasclè	63	Ţacal
31	Fental	64	Dradanlar
32	Stragea	65	Urun-Amet
33	Zaval		

In fine monticuli cari acoperu suprafaţa Dobrogei au servitu ca petre de hotaru pentru proprietaţile cari şi'au imparţitu intinderea ţerei, de candu cu dominaţiunea romana. Acestu mare poporu, pentru a adora pe creatoru, ridica ast-felu de movile, in verfulu carora mai cu sema augurii observau sborulu paseriloru şi credemu, ca pentru acesta s'a şi construitu. Legiuitorulu romanu impusese nu numai ca ua datoria poporului de a 'şi limita proprietatea sea, deru inca elu pusese in rendulu celoru mai mari crime mutarea fraudulosa a acestoru semne sânte ale proprietăţi; spre acestu scopu celu mai mare numeru de movile au fostu construite ca pentru a servi la delimitaţiunea proprietaţiloru, şi prin urmare la respectulu unui dreptu care asicura esistenţa şi repausulu unei societaţi.

Suprafaţa solului Dobrogei, acoperită de aceste movile, ne a parutu propria a puté fi utila la delimitaţiunea pe care voru fi obligaţi cei in dreptu de a asemna proprietaţiloru, pentru a pune capetu plângeriloru continue dintre locuitorii sateloru şi pastorii din Transilvania, cari dau valore pamêntului neocupatu. Punêndu unu numeru ore-care in distribuţiunea pamêntului, s'aru pune capetu tuturoru plângeriloru, tuturoru abusuriloru, şi prin acesta s'aru procura ua crescere considerabile in veniturile tesaurului imperialu.

Dirigiându studiele nostre spre acestu scopu, amu ajunsu a puté determina unu ore-care numeru din aceste movile pentru a servi de limite proprietăţiloru. Bonnet ne a facutu cunoscutu unu numeru de legi care presida la re-

laţiunile posiţiunei foiloru şi prin urmare ale tuturoru organeloru laterali ale vegetalului pe suprafaţa trunchiului. Cautându a face ua asemenea lucrare cu monticulele suprafeţei Dobrogei, amu ajunsu a recunosce vechiele limite ale proprietaţiloru acestei provincie. Acestu subiectu, ne comportându aceaşi fixitate pe cari o gasimu in obiectele naturei, nu pote da legi atatu de generale. Cu tote acestea, regulele pe cari le putemu obţine suntu suficienţi pentru a fixa noui limite tuturoru proprietaţiloru dupa circumstanţe, trebuinţeloru locuitoriloru şi interesului tesaurului. Facèndu se treca ua linia prin tote aceste movile cari se gasescu la periferia unui cimitiru, se delimita intinderea proprietaţii pe care o posede statulu celu vechiu. Moviilele suntu intr'unu raportu aprope constantu, aşa ca, deca amu reuşi se gasimu circumferinţa unei proprietaţi, proprietatea urmatore se va aşeḍa lânga aceasta, a treia lànga a doua, şi aşa mai incolo. Aḍi, in topografia intregei Dobrogii, miculu numeru de omeni cari locuescu ţerra n'au alte limite de catu Danubiulu şi Marea Négra, de ore-ce interiorulu ţerrei aparţine la tota lumea care utilisa intrega suprafaţa a solului, fara a fi oprita in nici intr'unu felu de delimitaţiunea proprietaţiloru. Cu tote acestea, aceasta trebuinţa de delimitare a inceputu a fi simţita.

POPULATIUNEA

In senulu ospitaliaru alu Dobrogei s'au refugiatu atatea persone nefericite, in câtu aprope

intrega populaţiune a acestei frumose ţerri este compusa actualminte de omeni cari au fostu lipsiţi de patria şi de medielc de subsistenţa. Impinşi de imperiosa trebuinţa de a 'şi procura unu asilu şi puţina pâne, doue-spre-dece naţionalitaţi au gasitu in aceasta ţerra, nu numai necesariulu subsistenţei loru, deru chiaru şi medii de a 'şi crea ua avere respectabilĕ.

Toţi locuitori acestei ţerri n'au altu scopu venindu in Dobrogea de câtu câştigulu; de buna voia, ei şi au parasitu ţerra loru pentru a veni se coloniseze ua ţerra deserta. De ore-ce colonisaţiunea nu a ocupatu inca totu terenulu liberu, familii numerose vinu dilnicu se se stabilesca in Dobrogia.

Interesulu, care de ordinaru se porta crescerei populaţiunei intr'ua ţérra, ne a determinatu a constata statistica locuitoriloru Dobrogei, precumu şi naţionalitaţile carora ei aparţinu. Lucrarea a fost destulu de penibile şi dificile; am esecutat-o cu tota esactitatea de care suntemu capabili şi ne place a crede ca nu suntemu departe de adeveru. Ua ancheta oficiale va puté de certu se repare erorile cari, fără voia nostra, s'au pututu strácura. Cu tote acestea, ast-felu cum amu facut-o, ea da noţiunile cele mai importante acelora cari sciu se citesca in aceste cifre.

Comunicámu lectoriloru noştri tabelulu sinopticu alu populaţiunei şi etnographiei Dobrogei, cu tote că recunoscemu ca ne amu găsitu in imposibilitate de a 'lu espune in tote ale sele amènunte intr'unu cadru atátu de restrinsu ca acela de care dispunemu.

ETNOGRAFIA DOBROGEI

Departamente	Arondismente	No. satelorŭ	NUMELE cazaluluĭ	Numĕrulŭ familielorŭ de diferite naționalitățĭ												SUMA totale a tuturorŭ familielorŭ
				Turcĭ	Tatarĭ	Românĭ	Bulgarĭ	Lipovenĭ	Cazacĭ	Grecĭ	Egiptenĭ	Arabĭ	Germanĭ	Armenĭ	Ovreĭ	
BULGARIA	Silistra	9	Tulcea	105	—	1290	200	250	787	200	20	—	50	30	30	2,962
		11	Isaccea	183	—	363	—	—	163	29	23	—	—	3	20	786
		18	Măcin	501	15	591	92	93	25	20	23	—	1	3	—	1,364
		33	Hîrșova	165	688	496	—	—	—	—	6	—	8	—	—	1,404
		71	Baba	557	1075	674	871	40	117	1	100	—	—	40	69	3,928
	Varna	37	Kiustengè	352	442	242	26	364	—	—	—	—	—	—	—	1063.
		36	Mangalia	405	5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	415
		84	Balgik	720	—	—	482	—	—	—	—	2	—	—	—	1,014
		89	Pazargik	1912	—	—	538	—	—	50	40	143	—	50	—	2,733
		388		4800	2225	3656	2214	747	1092	300	212	145	59	126	119	15,764

Numerulu relativu alu tuturoru acestoru familii care aparţinu unoru religiuni şi naţionalităţi diferite este primulu resultatu alu lucrarei nostre statistice. Aprópe jumètate din locuitori suntu Osmanlii-Turci de rasă şi de limba. Turcii şi Romànii suntu cei mai numeroşi şi cei mai vechi locuitori ai Dobrogei. Prin afinitaţile cari lega pe Turci, Români şi Tatari, aceşti locuitori ocupa teritoriulu Dobrogei, primi partea despre Marea Négra, cei d'alu doilea partea despre Dunare şi cei alţi in interioru. Tatarii goniţi din Crimea s'au stabilitu ântaiu in Basarabia. De cándu cu perderea Ismailului, ei au trecutu Dunarea şi au colonisatu Dobrogea. De mai multe ori in intervalu de 44 de ani, ei au abandonatu de trei ori ţerra. Acei cari s'au reintorsu dupe ultimulu resbelu au ocupatu cazalele cele mai fertile. Aceasta colonisare a ţerei de Tatari a facutu ca se i se dea numele de *ţerra Tatariloru*. Sosirea altoru coloni in numeru mai mare de càtu alu Tatariloru este causa ca importanţa numerica a Tatariloru ocupa unu alu treilea rangu, primulu fiindu ocupatu de Turci şi alu doilea de Romàni. Bulgari au venitu in Dobrogea de vr'o 20 de ani, paràsindu nesce pamènturi ingrate pentru altele fertile cari se gasescu aci in Dobrogia. Numerulu familieloru bulgare este aprope egalu cu acela alu celoru tatare; Kazaci şi Lipovenii au venitu din Rusia de unde continua a veni in tote dilele. Grecii locuiescu oraşele; n'amu gasitu de càtu unu singuru satu de 29 familii cari, dupa ce au locuitu de cea-l-alta parte a

Dunarei, in Basarabia, au venitu se se stabilesca aci in Dobrogea. Colonisatorii cari au venitu acum de curèndu suntu 59 de nemţi cari au fundatu oraşele Malcociu lànga Tulcea şi Tekeli nu departe de Hîrşova.

Toţi locuitorii Dobrogei au conservatu constituţiunea loru fisică propriă fia-carei naţionalitaţi. Regimulu loru alimentaru variaza dupa diferite obiceiuri. Copii suntu puternici şi se intrecu care mai de care a fi maĭ grasu; ei se obicĭnuescu de timpuriu cu intemperiele acrului, şi nu i-amu veḑutu nici slabi nici galbeni. Ceia-ce ne-a atrasu ànca mai multu atenţiunea a fostu rîia, — bola particulara copiiloru de tatari — şi pojarulu care decima pe copii Romàniloru. In contra acestoru doue flagele, locuitorii Dobrogei suntu gata a face ori-ce sacrificii.

Abundanţa de care se bucura locuitorii Dobrogei, provoca nascerea a ua mulţime de copii. Crescerea populaţiunei este asicurata. Vieţa omeniloru este destulu de lunga; amu veḑutu unu mare numeru de betrâni. In fine, in generalu, populaţiunea Dobrogei este vigurósa, forte şi pré bine constituita.

Lucrarile tuturoru locuitoriloru Dobrogei suntu indreptate spre esploatarea solului; de accia amu şi observatu cà ţerrinele cari se poseda şi se cultiva, conţinu totu atàta moralisaţiune ca şi codulu de legislaţiune seu de morala. Industria loru este cea mai morale şi cea mai vecina cu pacea sufletului şi adeverata fe-

ricire. Sentimentulu religiosu este profundu inrădĕcinatu şi paḑirea diferiteloru practice religiose esplica bunulu traiu care se vede pretutindeni in Dobrogea. Toţi traescu din fructulu muncei loru fara a fi necesitate de a vétèma pe alţii. Tota lumea cauta in marele reservoriu alu naturei secretulu de a 'şi ameliora posiţiunea, fara a umbla pe la cutare seu cutare protectoru dispreţuitoru. Locuitorulu Dobrogei nu cere de catu Creatorului sĕu, pamèntului pe care 'lu iubesce şi 'lu cultiva şi din care elu recolta unu felu de bunetate şi sanetate morale care 'lu facu fericitu.

STAREA PROPRIETATEI

Omulu care a aperatu la tribuna veritaţile eterne şi care, dupa cum a ḑis-o d. de Broglie, a trebuitu se pledeze causa lumei intregi inaintea lumei intregi, d. Thiers, avocatulu simţului comunu inaintea tribunalului sufragiului universalu, vorbindu in numele societaţii periclitate ḑicea:

„Càndu Turcii venira se céra aci consilii civilisaţiunei, ce li s'a respunsu? De a proclama ca primu principiu in carta de la Ghiulhanè, proprietatea. Iata primulu principiu alu societaţii; farà dènsulu nu e securitate, nu e munca, nu e civilisaţiune“.

Dupa aceste vorbe, s'aru crede ca nu esista proprietate in Turcia. Ei bine! care e principiulu celu adeveratu, celu esenţialu alu socie-

taţei? Tota lumea 'lu spune, şi d. Thiers impreuna cu dènsa ca este munca. Aşa déru, lucreza, lucreza şi fii asicuratu cà vei puté conserva fructulu sudoriloru tele şi produsulu va fi pentru tine şi copii tei. Acestu principiu eternu alu proprietaţii esista in Orientu? Credemu ca" putemu afirma ca acestu principiu esista in Orientu seu celu puţinu in Dobrogea. In aceasta ţérra, libertatea cea mai intinsa e data lucratorului, tota lumea are dreptulu de a esplóta pamèntulu şi nimeni nu are pe acela de a 'lu acapara esploatàndu pe muncitoru. Consecinţa imediata a acestei organisaţiuni a proprietaţii este bunulu traiu alu maseloru şi avuţia societaţii.

Posesiunea pamèntului nu pote fi de cátu in mǎna unui singuru, seu a unui numeru restrînsu de persone seu a celui mai mare numeru posibilu de persone. Afara de aceste trei casuri, proprietatea pamèntului nu mai e avuţia sociale. Primulu casu e privitu de unii ca starea cea mai favorabile agriculturei, şi prin urmare, fericirei materiale a poporului. Acesta e casulu specialu alu Orientului care e contrariu divisiunei democratice seu aristocratice a solului. E proprietate in Dobrogea, déru fara acelu despotismu care 'şi useza tote puterile pentru a oprime pe muncitoru, fara aristocraţia care se perde prin rivalitaţile sele in a esploata pe muncitoru. Consecinţele acestei stari a proprietaţei suntu evidente: cultivatorii suntu avuţi şi fericiţi, negasindu in nici ua ţerra a Europei

pentru libertatea și munca loru, unu mai mare respectu de càtu acela de care se bucura in imperiulu otomanu.

D. Thiers, voindu se susţina principiele proprietaţii, chiama in ajutorulu sĕu autoritatea d-lui de Lamartine. „D. de Lamartine, ḑice elu, ne spunea mai de-una-ḑi: càndu cine-va percurge ţerra, primulu faptu care 'i atrage atenţiunea este acesta: prosperitatea este proporţionata cu respectulu ce obţine proprietatea. Intorceţi-ve in evulu meḑiu seu mergeţi in Orientu care e societatea evului meḑiu ce traesce acolo ànca, și sciţi ce veţi gasi? Prosperitatea tot-dé-una proporţionata cu gradulu de respectu pe care proprietatea l'a obţinutu.

Prosperitatea este déru termenulu de care trebue se ne servimu pentru a mesura respectulu proprietaţei. In consecinţă, cu càtu prosperitatea va fi mare intr'ua ţerra, cu atatu mai multu prosperitatea va fi mai respectata; și ţerra in care respectulu va fi mare, cu atàtu mai multu va prospera. Printre locuitorii Dobrogei, Turcii și Tatarii suntu cei mai avuţi; vinu apoi Românii a caror prosperitate este constatata in tabelulu sinopticu care resuma statistica ce amu dresatu. Ţeranulu pàrţei imperiului pe care amu esplorat-o este celu mai avutu ţeranu din tota Europa.

TABELU SINOPTICU

ALU STATISTICEI LOCUITORILORU ROMANI DIN DOBROGEA

Paşalîkulŭ	NUMELE cazalelorŭ	No. satelorŭ	OMENII						ANIMALELE					
			Bărbaţiĭ	Femeile	Băeţiĭ	Fetele	Tineriĭ	Tinerele	Boiĭ	Caiĭ	Animale Lânose	Bivoliĭ	Rîmatoriĭ	Stupiĭ
Silistra	Tulcea	7	1310	1349	1460	1580	421	222	2,888	660	4,200	—	550	210
	Isaccea	6	360	377	556	580	139	178	3,240	340	2,800	—	500	2600
	Măcin	9	676	667	838	1014	196	225	4,990	1,390	4,600	—	3200	4170
	Hîrşova	8	561	581	845	962	256	301	4,680	1,684	6,500	170	2400	2228
Varna	Baba	16	664	694	1409	2096	364	355	6,842	1,836	14,250	—	100	400
	Silistra	20	815	838	1368	1602	303	368	10,260	3,395	30,700	360	700	10
	Kiustengè	5	217	226	303	120	120	95	2,915	750	3,000	192	—	—
	Sate . . .	71												
	Omeniĭ . . .		4603	4728	6789	8367	1800	1744						
	Animalele								35,815	10,075	66,050	722	7400	8720

Valorea animaleloru dupe preţulu ţerei pentru

vitele cornute câte 5 galbeni de capu . .	179,075
caĭ à 6 galbeni de capu	33,025
berbeci, oi, miei à 1/2 galbenu de capu .	60,450
bivoli, à 5 galbeni de capu.	3,610
rîmători à 1 galbenu de capu	7,400
stupulu à 1 galbenu de capu.	8,720
	292,280

Ceia-ce face 16,075,400 lei, avuţia a 4,603 familii de ţerrani.

Raporturile Statului seu ale posesorului pamèntului Dobrogei cu lucratorii suntu forte simple. Ori-ce omu ocupa ua porţiune de pamèntu pentru a se nutri; ea e propietatea sea. Dreptulu de a se bucura şi de a impedica pe alţii de a nu se bucura de bunurile care 'ţi aparţine este consacratu şi dă particulariloru libera disposiţiune a bunuriloru ce posedu. Esploatàndu pamèntulu, cultivatorulu da Statului unu impositu: a ḑecea parte din fructele pamèntului. Percepţinuea dijmei 'lu constitue pe elu proprietaru alu solului imperiului. Cultivatorii cari platescu dijma suntu proprietarii muncei şi instrumenteloru loru de producţiune: pamèntulu şi capitalulu. Dijma a fostu celu mai principalu din impositele pe cari societatea feudale platia diversiloru sei dominatori. Cultivatorii Europei occidentale platiau de doue ori dijma, àntaiu seniorului şi apoi preotului. Cultivatorii Orientului nu o platescu de càtu guvernului; prin urmare Orientulu nu e societatea evului meḑiu. Mirabeau a evaluatu dijma cu a treia parte din

produsulu netu alu agriculturei. In Orientu, dijma e a decea parte din profitu şi in Dobrogea nu e nici seniorulu nici preotulu care o ié. Munca e libera, nimeni nu o esploata, nimeni nu impedica pe cultivatoru, de a profita cátu se pote din produsele sele. Interesulu Statului, proprietaru alu pamèntului, in Orientu, este de a vedé prosperàndu pe cultivatoru. Cu càtu cultivatorulu obţine mai multe câştiguri, cu atâtu dijma se maresce. Cándu cultivatorii au recolte rele, dijma nu se percepe, cum s'a intèmplatu in aceşti trei din urma ani.

E deru ua mai mare prosperitate in Orientu de càtu in Occidentu. Proprietatea e mai respectata in primulu de càtu in secundulu. Viitorulu Orientului, cu aceasta organisaţiune a proprietaţei, este imensu. Capitalulu intelectualu, instrucţiunea lipsescu in Orientu pentru a obţine o mare suma de produsuri ce aru puté produce solulu. Statulu in Orientu are unu indoitu interesu a favorisa instrucţiunea. In Europa, Statulu face inlesniri producţiunei pentru a obţine ua augmentare de contribuţiuni. In Turcia, elu e solicitatu de interesulu seu de proprietaru pentru a obţine ua augmentare in dijme şi in contribuţiuni. Producţiunea Dobrogei, privita din acestu indoitu punctu de vedere, devine unu subiectu de cea mai mare importanţa. Imperiulu otomanu posede elementele prin cari aru puté deveni celu mai avutu şi celu mai puternicu din tote statele şi a asi-

cura populaţiuniloru imperiului ua prosperitate, continuu crescêndu, graţia starei proprietaţei care da tuturoru dreptulu de a trăi pe pamêntu şi care nu acusa pe omu ca s'a nascutu in lume unde nu mai se gasesce locu pentru elu, de ore-ce totu pamêntulu e ocupatu.

SISTEMA

DE ECONOMIA RURALE IN DOBROGEA

Faptulu principalu care reese din cele ce spuseramu pêne acum, este ca Dobrogia posede ua imensa intindere de terenu şi forte puţine braţe. Aceasta circumstanţa a creatu sistema de economia rurale care domina acolo. Cea mai mare parte din pamênturi remânu inculte din causa lipsei de braţe. Locuitorii cultiva ceia ce potu, deru asta nu opresce ca intinderea de pamêntu afectata culturei sĕ nu fia forte redusa. Sistema de economia rurale a Dobrogei esista in agricultura pastorale; tota arta cultivatorului consista in a profita de forţa productiva a naturei, a o desvolta şi a o favorisa, tota sciinţa consista in a pune in jocu tote resorturile producţiunei, a le intorce şi a le dirige spre scopulu ce 'şi propune cultivatorulu.

Principiulu vivificatoru alu producţiunei eftine se afla in rutina Dobrogei; pentru a 'lu invinge nu e de catu unu singuru mediu: acela de a profita de tendinţele naturei şi de a lucra cu forţele rutinei chiaru. Succesulu depinde de ra-

portulu care esista intre sistema de paşune şi sistema de munca.

Traimu intr'ua epoca candu omenii de statu in unire cu filosofii vechi şi moderni cauta a popularisa perceptele sciinţei sociale, ale acelei sciinţe de la care se inspira Henric IV vorbindu de găina 'n ólă şi dictându lui Sully aceste vorbe pline de adeveru: păşunarea şi munca câmpului suntu cele doue mamele cari alimenta Statulu, adeveratele sume şi tesaure ale Perului. A produce plantele şi a multiplica animalele suntu cele douĕ ţinte ale agriculturei, aceasta sciinţa care nu a incetatu din timpulu lui Catone a fi nutricea omeniloru celoru mai forţi şi mai bine constituiţi. Agricultura nu pote fi progresiva şi prospera de càtu numai cându unu raportu constantu va esiste intre paşunare şi munca câmpului. Aceasta esigenţa care, in alte ţerri, se satisface prin medii artificiale, in Dobrogea e stabilita de insaşi natura. Trebue deru ca cultivatorulu se se conforme legiloru pe cari natura le-a aşeḑatu, atunci chiaru cându omulu se silesce a le modifica Calea arètata de natura, in Dobrogea, consista in acea ca paşunarea predomina munca câmpului. Observaţiunea şi faptele bine deduse din starea de producţiune a Dobrogei ne facu se constatamu ua lupta care esista pe ascunsu intre producţiunea planteloru şi a animaleloru, intre flueru şi plugu.

Pentru a ne lumina in aceasta lupta, luamu in ajutorulu nostru esperienţa secoliloru trecute, faptele agriculturei moderne şi observaţiunile agronomiloru. Aceste date se resuma ast-felu:

Acumu 50 de ani, sistema economiei rurale care predomina in Germania, consista a da pamèntului unei moşii următorea intrebuinţare: $^{4}/_{5}$ pentru munca şi $^{1}/_{5}$ pentru păşunare. Aḑi, agricultura Germaniei, mai luminata şi mai raţionabile afecta $^{4}/_{5}$ ale pamèntului unei moşii pentru păşunare şi $^{1}/_{5}$ pentru munca.

Anglia, ţerra in care agricultura a atinsu maximulu de perfecţiune, urmeza ua sistema de economia rurale care imparte pamènturile in 700 de parţi pentru păşunare şi 300 pentru munca. Acumu unu secolu, agricultura Franciei, totu atàtu de inaintata ca şi a Angliei, urma aceaşi cale, şi cultivatorii pastrau c'unu respectu religiosu vechiulu proverbu: „deca vrei grâu, fà livedi". Livedile suntu vitele; vitele suntu ingrăşaminte; ingrăşamintele suntu, cum ḑicu moştenitorii lui Jauffret, adeveratele asicuratore alu recolteloru. Aceasta mare veritate a fostu urmata de Anglia şi abandonata de Francia. Consecinţele acestoru doue diferite sisteme suntu evidente. Anglia, facèndu se predomine păşunarea, obţine unu venitu indoitu ca acela ce se obţine in Francia unde cultura càmpului e predominanta. De aceia vedemu pe toţi cultivatorii Franciei, cunoscèndu'şi erorea, şi proclamându principiulu: indoesce'ţi ingrăşamintele şi 'ţi vei indoi puterea productiva a càmpului. Aceasta e sistema alterna de păşunare care conţine ânca pe acea a muncei şi paşunarei propriu ḑise.

Din timpurile relei direcţiuni imprimate economiei rurale a ţerri, ua credinţa falsa se res-

pàndise şi consista in a despreţui ua ţerra ca deserta şi selbatica pentru ca nu avea ua intindere de terenu afectatu culturei. Esperienţa şi lucrarile eruditiloru au readusu sciinţa pe calea cea adeverata. Basándu-ne pe adeveratele principie ale economiei rurale, nu credemu ca sistema care predomina acumu in Dobrogea se fia rea. Pretutindeni şi in tote circumstanţele, cultivatorulu, pusu intre natura şi societate, trebue se se conforme cu esiginţele şi uneia şi alteia, deca voesce se obţina beneficiulu celu mai mare din esploataţiunea solului. Privita din acestu punctu de privire, sistema de economia rurale a Dobrogei, departe de a fi rea, este cea mai raţionabile, cea mai buna, mai cu sema càndu se ié in consideraţiune lipsa de braţe. Numerulu braţeloru pote fi augmentatu; totulu dispune in Dobrogea la ua crescere prodigiosa a populaţiunei. Şi cum ḑice d. Courcelle-Seneuil, „prin miseria, progresulu populaţiunei este limitatu". Producţiunea avuţiei favorisa pe aceia a populaţiunei, nu numai provocàndu nascerea unui mai mare numeru de omeni, deru ancă, dàndu-le meḑii ca se pota trai mai multu timpu. Influenţa micului numeru de braţe aspra sistemei de economia rurale a Dobrogei este de ua importanţa secundara. In casulu unei cresceri a populaţiunei ca in acela care esista aḑi, se ḑice tot-dé-una cultivatorului: deca vrei gràne, fă liveḑi. Cu aceasta sistema sancţionata de experienţa, populaţiunea e mai asicurata in crescerea sea de càtu cu sistema muncei, càci recoltele suntu mai abundante şi costa mai ef-

tinu. In acestu casu, populaţiunea cresce, şi cresce mereu càndu dispune de meḑiele care 'i permitu de a da copiiloru îngrijirile necesarii pentru a 'i face se traesca. Buffon a ḑisu: *lànga ua pâne nasce unu omu.*

Din cele ce ḑiseramu, urmeza cá, in favorea sistemei de economia rurale a Dobrogei, avemu nu numai esperienţa timpiloru antici şi moderni, deru chiaru şi principiele sciinţei. Catone Censorulu, intrebatu care era primulu şi celu mai bunu miḑlocu de a se inavuţi in agricultura, respunse: *bene pascere.* Intrebatu de a 'lu doilea, respunse: *mediocriter pascere.* In fine, intrebatu asupra ultimului miḑlocu, ḑise: *malè pascere.* Păşunarea deru, in tote casurile, este meḑiulu fundamentalu de inavuţire in agricultura. Urmàndu ua buna sistema de paşunare, se obţine beneficiulu netu celu mai considerabilu şi, dupa opiniunea lui Catone, urmàndu chiaru ua rea sistema totu se inavuţesce agricultorulu. Aceasta este causa, credemu, care ne a facutu se gasimu in Dobrogea, lipsita de cunoscinţe agricole şi de braţe, avuţia şi prosperitate. Sorgintea acestei avuţii vine din sistema agriculturei pastorale.

Susţinèndu sistema urmata in Dobrogea, noi nu voimu a merge pe potecile batute de orba rutina. Avemu in vedere de ua parte legile naturale ale producţiunei, de alta vinderea şi cererile de consumaţiune. Ast-felu, noi nu vomu lauda rutina care face şi produce tot-dé-una acelaşu şi éru acelaşu lucru. Observamu proporţiunea care esista intre cele doue ordini de

productiune, adica: vitele, grânele şi schimbarile cari voru mai veni in mersulu generalu alu civilisaţiunei.

Metoda cea buna studiă presintele şi prevede viitorulu; acesta e principiulu nostru. Rutina se nutresce cu amintirile trecutului; deru caile de comunicaţiune pe Danubiu şi Marea Négra cum şi scaderea preţului marfuriloru şi suirea aceluia alu muncei manuale in Dobrogia balanţeza trecutulu. Aceasta derangiare a escitatu lamentaţiuni in toţi cultivatorii Dobrogei. Nu ne asociamu cu aceste plangèri, deru ne vomu arangia in consciinţa. Ceia-ce ne remăne a face este de a insera in practica Dobrogei economia baniloru şi a timpului, adica intrebuinţarea oportuna a doue lucruri in vederea beneficiului; şi aceasta va consiste in introducţiunea instrumenteloru acceleratorii ale travaliului şi prin urmare in uşurarea jugului muncei manuale. Augmentàndu medliile de a nutri vitele şi de a le ameliora rasele, vomu profita de totalulu venituriloru pe cari natura le-a respànditu in Dobrogea. Natura nu a voitu a ne acorda favorea de a secera in abundanţa. Facultatea de a augmenta progresivu valorea pamènturiloru Dobrogei este inerenta sistemei de cultura. Metoda care reese din economia rurale a Dobrogei consista a concilia sacrificiele pe cari le comanda progresulu cu esigenţa dilnica a afaceriloru şi trebuinţeloru vieţei. Intr'unu cuventu, fundamu viitorulu fara a anula presintele. Ajutându desvoltarea agriculturei pastorale, profitamu de inveţamintele trecutului şi ale rutinei

şi aliamu principiele care deriva din legile naturei, ale terèmului, climei, topografiei, populaţiunei, starei proprietare şi porturiloru Dobrogei cu regulile unei gestiuni vigilente şi bine coordonate atâtu in totu câtu şi in amenuntele sele. Aceasta noua cale ne este indicata de arta, şi arta se marginesce a opera numai asupra materiei prime pe care natura i-o dă. Dobrogea, posedèndu livedi naturale in cantitate suficiente pentru a satura fertilitatea pamenturiloru arabile, n'are trebuinţa nici pentru munca, nici pentru intreţinerea viteloru, de livedi artificiale. Voimu chiaru a reduce intinderea pamènturiloru arabile; căci ingraşàndu bine şi semenându puţinu, recoltele voru fi mai abundante. Ingraşarea este adeverata avuţia a cultivatorului. In Dobrogia, cultivatorulu se ocupa dilnicu a gasi medii de a face ingraşaminte. Se aduna din sate şi se arde. Aceasta ingrăşare care se prapadesce trebue se devina moneda fecunditaţei pamèntului; elu aru trebui capitalisatu in sucuri nutritore şi ast-felu s'aru puté metamorfosa càmpiele in gradini. Producţiunea calului, boului şi mielului, va pune pe cultivatorii Dobrogei la adapostulu vicisitudiniloru teribile ale atmosferei şi furtuneloru. Desvoltându ast-felu agricultura pastorale, secamu sorgintea nefericiriloru cultivatorului care s'aru ruina voindu se lucreze in contra naturei, producèndu marfuri peste midlocele loru.

Sistema de economia rurale ce indicaramu, şi care, din fericire, predomina in Dobrogea, şi putemu dice in totu imperiulu otomanu, face pe

cultivatoru a lucra in acordu cu natura. Sistema acesta lasa cultivatoriloru veniturile actuale şi le garanteza crescerea loru succesiva.

Venitulu agriculturei provine nu din livedi, cum o crede cea mai mare parte din omeni, nu din câmpuri, cum gândescu unii, deru din proporţiunea care esista intre livedi, câmpuri şi paşunare şi care formeza principiulu fundamentalu alu producţiunei. Producţiunea e deru compusa din doue elemente opuse şi necesare, adica, munca şi paşunarea, D. Radot, pe care 'lu luamu ca conducĕtoru in acesta lucrare, asupra originei artei agricole şi a societaţiloru umane se esprima ast-felu: deca se aplica regula stabilita de Buffon şi deca se judeca trecutulu dupa ceia-ce ne areta presintele, in acele ţinuturi selbatice, pescuitulu şi venatorea au fostu prima industria a omului, aceia care constitue primulu gradu alu starei sociale. Starea de pastoru nomadu a fostu alu doilea gradu alu societaţii; in fine progresele populaţiunii au facutu se se simţa necesitatea de a se imprumuta unu plus de venituri regnului vegetalu, şi omulu a devenitu muncitoru: alu treilea gradu alu societaţei. Inainte armele şi turmele compuneau tota proprietatea omului; prin cultura elu şi-a apropriatu pamĕntulu chiaru. Ori-cine caştiga noui avuţii, nu renuncia, prin acesta, la avuţiile de mai inainte caştigate. Aci rutina şi interesulu se acorda a conserva turmele. Suntu deru siliţi a asocia arta pastorale cu industria agricole. Aceste doue industrii se contrariaza şi paru

facute pentru a se esclude mutualmente. Agricultura esige imperiosu proprietatea privata, imparţéla proprietaţeĭ comune. Ḑeulu Termu este divinitatea sea tutelara; elu trebue se preside la delimitarea câmpuriloru. „Aide, ḑicea Abraham nepotului seu, condu'ţi turmele, unde vrei; ai inainte'ţi intregu pamèntulu. Pajistea, tesaurulu pastorului, este inemiculu pe care muncitorulu se silesce a o distruge.

Aceasta esposiţiune generale gasesce aplicaţiunea sea intocmai in ceia-ce se petrece actualminte in Dobrogia, şi ne procura avantagiulu de a nu mai fi obligatu se naramu ua mulţime de fapte pe cari preferimu a le trece in tacere, căci ele dau nascere la ua mulţime de abusuri in a caroru analisa nu avem intenţiunea de-a intra. Dobrogia, care pote da pamèntulu necesaru la mai multu de doue milione de suflete, presinta aḑi ua lupta intre muncitori şi pastori. Cele 15.764 familii se plângu de lipsa de pamèntu şi se plângu apoi de pastorii straini cari vinu din Transilvania a da valore pamèntului neocupatu.

Sistema de economia rurale s'a formatu singura in Dobrogia; natura a ajutat-o multu. A lucra in contra acestei sisteme e a declara resbelu naturei. Lupta deru e pré inegale pentru a fi susţinuta cu succesu. Aru fi totu atâtu de absurdu pe catu de periculosu de a considera acesta sistema ca produsulu unui prejudiţiu orbu seu unei imaginaţiuni capriciose. Aceasta sistema are cuvintele sele chiaru in natura lucruriloru, e consecinte şi forte legalu in tote

parţile sele. Aceasta sistema, cu tote plângerile pe care le menţionaramu, resista cu incapĕţînare la tote silinţele spiritului de inovaţiune care caracterisa epoca in care traimu.

Sentimentulu acelora care nu 'i acorda de câtu stupida incapĕţînare a usului şi obiceiuriloru, este inadmisibile. Marturisimu cu francheţa ca elu a fostu conceputu cu nesce vederi forte juste şi forte logice.

Aceasta marturisire nu trebue se fie luata in contra metodeloru ce noi propunemu de a le substitui celoru vechi. Metoda nostra, departe de a fi subversiva pentru principiulu anticu, este ua desvoltare naturale, desvoltare inspirata de progresulu cunoscinţeloru şi necesitata de noua stare a civilisaţiunei. Noi voimu se impacamu pe pastorulu cu cultivatorulu Dobrogei, asemnàndu ambiloru domenurile loru. Sistema rutinei e bine conceputa in principiulu seu, deru insuficienta in meḑiele sele. Asociàndu educaţiunea viteloru cu cultura pamènturiloru, fundànd-o pe producţiunea ingrăşămінteloru, se va pune agricultura Dobrogei pe adeverata cale care este aretata de legile naturei, adica din theoria şi trebuinţele agriculturei, seu din practica.

ADMINISTRATIUNEA

Una din condiţiunile generale care esercita cea mai mare influenţa asupra succesului esploataţiuni solului şi prosperitaţei in agricultura este starea politica şi administrativa a unei ţerri. Càndu administraţiunea e luminata asupra ade-

verateloru trebuinţe ale producţiunei, ea nu trebue nici ua data a esita şi a nu usa de meḑiele cari potu a satisface acele trebuinţe. Unu guvernu bunu susţine şi incuragiaza, din tote puterile sele, producţiunea. In acestu scopu, elu face a se dresa carte topografice, geologice, agronomice şi statistice; numesce anchete pentru a cerceta materiele cari interesa agricultura şi comerciulu, şi procede la alte lucrari de interesu generalu pentru a vedé şi a sci ceia-ce trebue facutu spre a se garanta persona şi bunurile cultivatorului, pentru a 'i lumina şi a le procura ceia-ce e de natura a le ameliora industria. Studiàndu Dobrogia din acestu punctu de privire atàtu de importantu pentru producţiune, amu avutu in consideraţiune totu ceia-ce s'a facutu şi totu ceia-ce esista in aceasta ţerra; atenţiunea nostra a insistatu mai multu asupra autoritaţiloru locale, asupra vigilenţei şi activitaţei pe cari le au in implinirea datoriiloru ce li suntu impuse. Vomu mai spune ànca câte-va cuvinte asupra acestui subiectu; ele voru da ua idea suficienta de maximele guvernului imperialu şi alu delegaţiloru sei, alu tuturoru celoru cari dorescu se fundeze stabilimente agricole in pamèntulu celu avutu alu Dobrogei.

In urma mareloru reforme, in care se avèntase rĕposatulu Sultanulu Mahmud, Dobrogia, ca tote cele-l-alte provincii ale imperiului, se gasi pusa pe calea care conduce producţiunea spre fericirea materiale. Binele facutu de acestu mare regeneratoru alu imperiului otomanu, este imensu; de aceia şi memoria este eterna

şi tote generaţiunile viitore 'lu voru bine-cuvênta. Poporulu conserva ànca cu recunoscinţa memoria acestui mare Sultanu care visita locuinţele ţĕraniloru intrebàndu de dorinţele şi pasurile loru pe cei saraci şi pe cei oprimaţi pentru liberarea carora elu a avutu curagiulu de a anula dominaţiunea mameluciloru, de a bate pe Afgani, de a pedepsi pe Vahabiţi şi de a distruge feudalitatea represintata prin Derebey şi Ienicieri. Acestoru opere de destrucţiune a succesu opera de construcţiune: *Tanzimatulu* seu noua lege facuta de graciosulu suveranu actualu. Resultatele nouei organisaţiuni a imperiului otomanu suntu evidente. Le amu espusu ast-felu precum le-amu gasitu in Dobrogia, in care starea poporului este aşa de diferita de càtu cum inainte. Nu se mai opresce desvoltarea fericirei materiale şi prosperitaţei poporului, nici acea a avuţiei şi puterei imperiului. Nu amu veḑutu pauperismulu in ţerra ce amu percursu; in Dobrogea, relele de cari sufera omenirea intr'alte parţi, nu esista. Nu se afla suferinţa din legănu, infirmitatea in moştenire, scrofulele ca semnu de rasa, idiotismulu in loculu inteliginţei, munca inaintea etaţei, fatiga peste forţele umane, unu salariu inferioru trebuinţeloru, cartofii dreptu nutrimentu, ua mâna de paie dreptu patu de odihna, fomea càndu nu e lucru, spitalulu in casu de bóla, lipsa şi saracia in totu-de una, mortea la 20 ani in media, la 40 in maximum; nu se gasescu in Dobrogea acele rele pe cari d. Pelletan ni le-a arĕtatu in clasele muncitore ale Franciei.

A totu puterniculu creatoru nu a voitu ca munca se fia lucru uşure, cum a ḑis-o poetulu. Aceasta industria are raporturi cu natura, cu societatea şi cu administraţiunea publică. Aceste raporturi creaza drepturi şi datorii cari au ua imensa influenţa asupra producţiunei şi cari formeza din sciinţa cultivatorului sciinţa cea mai dificile şi cea mai profunda, dupa espresiunea celebrului scriitoru englezu Hume. In eserciţiulu agriculturei, ca şi in acele ale ori-carei industrii, principiele administraţiunei potu impedica, complica şi face posiţiunea intreprinḑĕtorului forte dificile, periculosa şi nesuferita; lucru care n'are locu in Dobrogia unde cultivatorulu se afla in cele mai bune raporturi cu administraţiunea.

Administraţiunea Dobrogei este incredinţata talenteloru şi luminiloru lui Said paşa. Centralisaţiunea administrativa şi unitatea imperiului restabilita de sultanulu Mahmud in tota puterea sea, continue a 'şi da fructele sele. Proba cea mai evidenta este tramiterea in provinciele imperiului a unoru funcţionari capabili de a respàndi lumina şi principiele guvernului la circumferinţa. Acestea ne-a determinatu a studia conduita paşei, care pentru a patra óra, se gasesce chiamatu a conduce inalta administraţiune a Bulgariei.

Paşa venise in aceasta ţerra a profita de ospitalitatea oferita Tatariloru in Dobrogia, inainte de a fi guvernatoru. Cultivatoru abilu şi activu, i-a placutu de multu a se lauda cu frumose recolte, datorite unei bune administraţiuni; caci,

in administrațiunile cele rele, succesele n'au nimicu solidu, norocululu e șovaitoru și omulu merge pe marginile abisului care trebue se 'lu inghița mai curèndu sèu mai târḑiu. In aceasta obscura cariera, elu s'a invețatu a administra. Cauta, dupa espresiunea Profetului, intr'unu modu legitimu bunurile pamèntesci pentru a se apropia de D-ḑeu cu ua fața senina și liniscita, și schimba produsele sele cu onestitatea care e indispensabile in comerciu, și care a facut pe Profetu se ḑică ca comerciantulu justu este pusu pe aceași linia cu sufletele cele mai fericite prin pietate. Ca cultivatoru, elu s'a convinsu ca elementulu primitivu alu unei acțiuni fericite de administrațiune este justiția. A fi justu catre sine și catre cei-l-alți, éta principiulu și susținerea ori-carei administrațiuni. Dupe justiția, vine moralitatea. Ua casa rurale prospera càndu are unu nume bunu; aceasta face ca ua casa, ca și ua moșia, bine administrata, se devia sanctuarulu onorei, pacei, unirei, decenței buneloru moravuriloru.

Administràndu'și moșia, pașa a simțitu tota importanța mulțamirei lucratoriloru, dupe consiliulu d-lui de Dombasle care ḑice: vrei se fii bine servitu; fă așa ca servitorii se 'ți fia mulțamiți. Esercitàndu industria, pașa s'a obicinuitu a cunosce omenii și a pune pe fia-care la loculu seu, lucru fara care ori-ce administrațiune làngeḑesce.

Trecèndu din administrațiunea unei moșii la accia a unei provincii, Said-pașa se gasesce in cariera care 'i ofera posibilitatea de a deveni

utilu ţerrei ce cunosce şi iubesce. Administraţiunea unei moşii, dupa disa lui Tacitu. esige adesea mai multa capacitate, de càtu aceia a unei provincii. In aceia pe care o administra Said-paşa, amu gasitu pe toţi locuitori mulţamiţi şi fericiţi; elu se conduce in aceasta noua cariera dupa regulile pe cari le-a urmatu in moşia sea. Said-paşa este in Bulgaria demnulu representantu alu guvernului imperialu, administràndu provincia cu acea demnitate afabile, cu acea prudenţa, justiţia şi caritate alu caroru carmine a totu puternicu pĕtrunde şi câştiga inimile. Securitatea, fara care producţiunea móre, a fostu prima ocupaţiune a guvernatorului, care a stabilit-o completu, mai cu sema intr'ua ţerra situata la fruntaria imperiului şi prin urmare espusa a primi dilnicu vagabundi şi condamnaţi la deportaţiune de autoritaţile principateloru dunarene. A oferi ospitalitatea acestoru nefericiţi, conformu prescripţiuniloru religiunei, şi a garanta in acelaşu timpu persona şi bunurile locuitoriloru Dobrogei, precum şi ordinea şi liniscea ţerrei, e ua lucrare penibile, cu atâtu mai dificile cu càtu e vorba de a se reconcilia justiţia cu caritatea. Câţi omeni isgoniţi de societate nu au devenitu cei mai pacinici locuitori ai Dobrogei.!

A stabili sicuranţa unei ţerri şi a 'i asicura durata prin forţa, aceasta este datoria unui guvernatoru; deru a asicura durata sea prin stabilimente cari moraliseza pe poporu, acesta e unu resultatu pe cari societatea nu 'lu va puté obţine de càtu càndu regii voru fi filosofi şi

filosofii regi. Said-paşa nu e eruditu, deru este pe deplinu convinsu ca ignoranţa poporeloru este unulu din principalele obstacule ale progresului, şi in acestu scopu, nu neglige nimicu care pote lumina pe locuitorii Dobrogei. Nu se gasesce in ţerra unu statu turcu seu tataru, chiaru de are numai 10 case, care se nu 'şi aiba moschea şi şcola. Mai multu de 10 moschee au fostu restaurate seu edificate din nou cu spesele lui Said-paşa la Rusciuk, Ieni-Bazar, Varna, Silistra, Pazargik şi Mahmud-Kaiussì. Scola şi biserica suntu stabilimente care moralisa pe omenii de tota etatea; creaţiunea loru e protegiata şi ajutata nu numai in satele osmanliiloru, deru chiaru şi in acelea ale creştiniloru. In favorea acestei egalitaţi şi acestei toleranţe religiose care suntu unulu din cele mai frumose triumfuri ale raţiunei umane, Said-paşa a facutu mari sacrificie; a contribuitu din propria lui punga la edificarea bisericiloru.

Said-paşa, inainte de a fi administratoru alu provinciei, cunoscea tote veniturile Dobrogei şi totu ceia-ce pote se desvolte ànca producţiunea. Caile de comunicaţiune, dupa opiniunea unuia din cei mai eruditi economişti francesi, suntu in rèndulu chieltuieliloru sociale cele mai bine facute; de aci resulta ua diminuţiune insemnata in chieltuielile de producţiune, prin urmare ua scadere in preţulu tuturoru producteloru şi unu câştigu pentru societate. In favorea acestui beneficiu pentru Dobrogia, Said-paşa a facutu se se construiasca ua mareţa

punte de pétra pe laculu Karrasû, care, ca opera de arta, nu e inderĕtulu ori-carei lucrari de acestu felu care se esecuta in Europa occidentale, punte care a facilitatu intr'unu modu prodigiosu tote transporturile locuitoriloru ţerrei; éta de ce aceştia 'i suntu recunoscĕtori şi dorescu din inima a fi multu timpu administraţi de unu paşa care, prin ast-felu de lucrari se face demnu de increderea cu care a fostu onoratu de guvernulu imperialu.

Lipsa de apa in Dobrogia este generalminte simţita de tota lumea şi mai cu sema de caletori; Said-paşa a construitu doue frumose fontâni la Pazargik şi Mahmud-Kaiussi, fontâni a caroru utilitate este atátu de multu apreciata de locuitori, in câtu acestea nu inceteza de a bine-cuvênta pe bine-facĕtorulu seu.

Agricultura a primitu din partea lui Said-paşa cele mai mari incuragiari. Sciindu că populaţiunea este principalulu elementu alu forţei şi marirei unei naţiuni, elu nu a negligiatu pentru a o cresce şi mări. Câţi cultivatori cari zăceau in ignoranţa şi in sărăcia, cari se consumau in sterile silinţe, n'au primitu inlesniri de capitaluri. N'a incredinţatu elu moşia Dobrogei unui sermanu cultivatoru dándu'i tote instrumentele de producţiune? Pe imensa intindere de pamêntu a Dobrogei, Said şi-a datu silinţe enorme pentru a implanta agricultura pastorale, incuragiându pe cultivatorii indigeni, aparându pe pastorii din Transilvania şi oferindu tuturoru meḑii pentru a puté prospera şi a se ameliora!

Elu a datu locuitoriloru ţerrei pentru a ame-

liora rasele, angora, oi merinose, armasari şi tauri de prima speţa. In fine, pètrunsu de imperiosa trebuinţa de a ameliora rasa animaleloru şi de a pune producţiunea in stare de a satisface tuturoru cereriloru, elu a facutu mai multu de càtu veniturile sele 'i permiteau; dàndu chiaru elu esemplulu, anulu acesta a facutu ua erghelie de cai destinata a produce tipurile reproducètóre pentru a forma cai pentru artileria. Prin astfelu de meḑii, interesulu particularului se identifica cu acela alu statului pentru desvoltarea caruia de càte sacrificii nu e capabilu ànca omulu care crede cà, cu càtu tèranulu va fi mai avutu, cu atàtu statulu va fi mai putinte şi mai prosperu! Esercitàndu industria agricole plina de griji, de fatige, deru fecunda in consolaţiuni nedescriptibile, Said-paşa a inveţatu a aprecia avantagiele unei bune administraţiuni, ale agriculturei atragètore ca natura, buna ca virtutea şi ruda de-aprope cu inţelepciunea, dupa espresiunea atàtu de adeverata a lui Columellu, cea care ne invéţa a ne implini datoriele cele mai frumose catre patria. In aceasta industria care e resumatulu celu mai sinceru alu sortei pe care natura a dat-o omului, Said a veḑutu bine ceia-ce trebue facutu, şi parasindu agricultura, elu nu a incetatu de a o iubi, ca pe destinaţiunea primitiva a omului, şi de a se prepara a face cele mai mari sacrificii in favorea meḑiului celui mai puternicu din tote şi celu mai eficace pentru desvoltarea materiale, morale şi intelectuale a cultivatoriloru.

Cu ast-felu de administratori, Turcia, departe

de a fi intr'ua perioda de regresu, graţia lucrariloru de regeneraţiune şi aceloru de consolidaţiune care impedica esclamaţiunile naturei de acelea ale lui Bossuet, strigàndu: Turcia more, Turcia a muritu; Sultanulu Mahmud a scapatu imperiulu de ua morte sicura, tăindu parţile gangrenate de corupţiune şi de demoralisaţiune. Acestu mare regeneratoru alu imperiului a avutu curagiulu de a altoi ramurile uscate şi putrede ale unui arboru secularu. Trunchiulu, prin profundele sele radecini, a gasitu in abundanţa sucuri nutritore cari au facutu se cresca ramuri vigurose şi numerose. Aceste noui ramuri trebuescu supraveghiate şi dirigiate in crescerea loru spre producţiunea a frumose fructe, fara care opera de regeneraţiune este perduta. Forţa providenţiale care rege umanitatea a asicuratu regeneraţiunea Turciei, şi viitorulu seu prospera, deca judecamu dupe faptele ce constataramu in administraţiunea uneia din provinciele imperiului şi care suntu datorite reformeloru inţelepte şi inteligente.

Din punctulu celu mai culminantu alu ierarchiei administrative se respàndesce lumina care realiza progresulu şi consolidéza pretutindeni prosperitatea poporului şi iubirea sea pentru mărirea şi puterea imperiului. Aceasta lumina va pĕtrunde pênĕ la estremitaţile cele mai departate ale acestui vastu imperiu şi va da paşale devotaţi implinirei datoriiloru loru, mudiri şi sub-paşale, supuşi ordiniloru unui guvernu civilisatoru.

Mudirii şi sub-paşalele suntu in contactu

imediatu cu poporulu, şi sub acestu titlu, ei merita a fixa intr'unu modu cu totulu particularu atenţiunea administraţiunei. Buna credinţa, moralitatea şi capacitatea acestoru funcţionari subalterni, şi mai cu sema ale acelora cari ocupa ultimulu rangu in ierachia administrativa, suntu condiţiuni indispensabile pentru realisaţiunea maximeloru guvernului centralu. Poporulu, care n'are de càtu primitivulu seu bunu simţu şi a carui inţelepciune se gasesce in periphrasele pe cari Beaumarchais le numesce inţelepciunea naţiuniloru, e adeseori pornitu a judeca totulu dupa parte şi a se incela. Poporulu, dupa proverbulu sèu „aşa stàpànu aşa sluga", judeca severu nu numai conduita unui sub-paşa, deru şi a funcţionariloru celoru mai inalţi. Sub-paşa Dobrogei e stăpànulu statului; pote se se porte ori bine ori reu; deca nu observa faţa cu satenii legile justiţiei, ale equitaţei, şi austerei decenţe, e recompensatu cu dispreţulu şi ura acelora, ba ànca face de se nascu abusuri de cari tota lumea se plànge. Au trecutu timpurile acelea càndu ori-ce midlocu de a procura unu venitu, fia statului fia unui paşa de provincia, era bunu. Guvernulu centralu ié mesuri energice in contra tuturoru abusuriloru profundu inradecinate in inima omeniloru vechiului regimu. Le este opritu şi suntu aspru pedepsiţi de a esercita monopoluri cari aru puté scumpi subsistenţa poporului; de a face condiţiunea raialeloru aspra, şi prin urmare contraria aceleia pe care *Tanzimatulu* le a daruit-o; de a face se simţa ànca raialele acea degradaţiune de

care era vestejită ori-ce populaţiune creştina alta data. Subalternii paşaleloru, cari nu recunoscu totu ceia-ce egalitatea da ca emulaţiune productiva individiloru şi reale putere statului, comitu ua crima şi devinu culpabili faţa cu noua lege şi faţa cu guvernulu care a pusu pe ţerranii de ori-ce religiune şi de ori-ce naţionalitate la adapostulu exacţiuniloru.

Ne aflamu in Dobrogea càndu guvernulu imperialu destituise pe mudirulu Pazargikului şi 'lu inlocuise cu Hagi-Emin Efendi, omu justu şi integru. Acestu esemplu nu va lipsi de a produce resultate bune. In ori-ce casu, avemu dreptulu a spera ca, deca ua asemenea trebuinţa s'aru mai simţi in alte cazale, sosirea nouiloru mudiri şi pedepsirea celoru vechi nu aru mai vétèma liniscea şi bunulu traiu alu populaţiunei. Mudirii cei buni suntu represintaţi in sate prin sub-paşale precum vechii mudiri erau represintaţi prin nesce omeni şireţi in a esploata lucrarea cultivatoriloru in profitulu interesului loru privatu şi spre marea dauna a interesului generalu.

CONTRIBUTIUNILE

ŞI DIJMELE

Silinţele productoriloru unei ţerri nu suntu suficiente pentru a atinge scopulu societaţei; mai trebue şi concursulu unui guvernu luminatu. Armonia intre productori şi statu este una din condiţiunile indispensabili pentru a desvolta industria şi a funda prosperitatea generale pe

avuţia particulara. Spre acestu scopu, particulari facu sacrificii pe cari guvernulu le primesce ca se subvina la trebuinţele publice. Ori-ce contribuabilu voiesce se primesca in sicuranţa şi fericire materiale equivalentulu lucrului ce da statului. De-aci datorii reciproce intre productori şi guvernu.

In precedintea nostra lucrare, amu veḑutu ceia-ce guvernulu şi 'n particularu administratorulu Dobrogei au facutu pentru sicuranţa şi prosperitatea acestei provincie, nu ne remàne de càtu a espune sarcinele pe cari cultivatorii 'şi impunu pentru garanţia proprietaţii, onorei şi vieţei loru.

Impositulu conţine tote contribuţiunile ce s'au impusu de la organisarea societaţei pĕnĕ in ḑilele nostre, şi se imparte in patru mari divisiuni cari suntu: 1° capitaţiunea; 2° contribuţiunea directa asupra proprietaţii funciare şi asupra producţiunei; 3° contribuţiunea indirecta asupra consumaţiunei care apesa asupra seracului mai multu de càtu asupra avutului; in fine, 4° vamile. In Dobrogia esista capitaţiunea platita numai de raiale şi impositulu directu şi progresivu in proporţiune cu averea contribuabilului. In fine, dijmele, considerate de d. Leon Faucher, ca ua contribuţiune, nu suntu in Dobrogia ca şi in cele-l-alte provincii ale imperiului otomanu de càtu nesce arenḑi datorite proprietarului, care e statulu.

Acesta organisaţiune particulara a Orientului face ca impositele se nu fia grele de locu, ci, din contra, platite cu cea mai mare facilitate,

ceia ce e proba cea mai sicura de inlesnirea şi darea de màna a poporului.

Contribuţiunile, ca şi sarcinele cari suntu puse asupra productoriloru, suntu unulu din cele mai importante subiecte de studiu pentru unu omu care voiesce se intreprinḑa ua esploataţiune agricole.

Capitaţiunea seu contribuţiunea personale care era in usu la vechiele societaţi esista şi aḑi mai pretutindeni. Alta data, chiaru principii familiei regale nu erau scutiţi; aḑi ènse, in ore-care ţerri, mai mulţi membri ai societaţei suntu dispensaţi, lucru care divide societatea in cetaţeni privilegiaţi şi in clase inferiore asupra carora apesa greu servitudinea feudale. Capitaţiunea ast-felu perceputa se gasesce pretutindeni la naţiunile formate din orde cuceritore cari s'au stabilitu in ţerrile invinse. Cuceririle musulmaniloru fura imense şi se intinsera in Europa, in Asia şi in Africa, asupra poporeloru şi naţiuniloru cari locuiau aceste trei parţi de lume. Invinşii probau supunerea loru prin plata *haraciului* anualu care, nefiindu altu lucru de càtu contribuţiunea personale din Francia, este determinatu de prefecţii cari o fixeza dupa preţulu a trei ḑile de munca. Cu càtu salariulu augmenta, cu atàtu capitaţiunea cresce; e organisata in aşa modu in càtu e dispusa a cresce continuu. In Dobrogia, *haraciulŭ* este determinatu; seraci nu suntu confundaţi cu avuţii; prin urmare, ei nu suntu obligaţi de a plati totu ca şi ei. Minimulu *haraciului* este fixatu la 15 lei; maximulu la 60 şi meḑia la

30. Scopulu acestei clasificaţiuni este conformu cu justiţia, care face se platesca puţinu pe cei-ce au puţinu şi multu pe cei ce au multu. Intru'unu registru *ad-hoc*, autoritatea inscria pe toţi nascuţii de genu masculinu care, càndu ajungu in vèrsta de 12 pĕne la 15 ani incepu a plati *haraciulu* de 15 lei, ceia-ce equivaleza cu preţulu a doue ḑile de munca in Dobrogea; prin urmare, aceasta contribuţiune este c'ua treime mai micĕ de càtu cea din Francia.

Contribuţiunea directa este imparţita in sate dupa numèrulu pluguriloru pe cari locuitorii le poseda; ea e deru basata pe capitalulu circulativu cum cea din Francia e basata pe imobile. Plugulu plàtesce 500 lei pe anu; spre ess. satulu Rassovata platesce, in contribuţiuni directe, 4,235 lei; Kokerleni 1,700 lei; Bogaz-Kioy 2,800; totalu 8,746. In aceste trei sate suntu 167 familii; contribuţiunea este platita dupa bogaţia fia-careia familii şi nu vine de càtu cam 52 lei pe anu. Presupunèndu ca avutulu fia-carei familii este de 4,000 lei, ceia-ce e mai josu de càtu realitatea, ajungemu a constata ca aceasta contribuţiune directa in Dobrogea nu e de càtu a 76-a parte a capitalului, pe càndu in Francia ea e formata din 7-a parte.

Proprietatea funciara in Anglia nu contribuia pène la restabilirea impositului prevenitu in 1842, de càtu intr'ua slaba proporţiune, a 20-a parte, la sarcinele statului. Aşa numita *income-taxe*, in 1842, restabili equilibrulu facèndu se contribue şi pungile pène atunci cam menagiate.

De la ua septime in Francia şi pène la a 76-a parte in Dobrogia esista diferinţa care ne face se spunemu ca acolo contribuţiunea e forte grea pe càndu aci e tare uşure. Contribuţiunea conţine in Europa germinele tuturoru perturbaţiuniloru sociale şi ale tuturoru revoluţiuniloru ei; ea conţine germinele pàcei, prosperitaţei şi bunului traiu poporeloru. De aceia in Francia nu e reforma mai urgenta de càtu aceia a impositului. Contribuţiunea actuale a Franciei apésa asupra producţiunei, muncitorului şi consumatorului; acestu sistemu excesivaminte viciosu este in ajunu de a fi reformatu. Doue alte sisteme suntu in lupta de a inlocui pe celu vechiu; acestea suntu impositulu asupra capitalului şi impositulu asupra venitului.

D. Emile de Girardin resuma ast-felu avantagiele acestoru doue sisteme: „impositulu asupra venitului descuragia, ḑice elu, spiritulu de întreprindere şi de progresu; din contra impositulu asupra capitalului 'lu incuragia, 'lu stimula, lu recompensa. Impositulu asupra venitului scutesce capitalulu pasivu, capitalulu imobilu şi nu apésa de càtu asupra capitalului activu, muncitu şi muncitoru. Impositulu asupra capitalului nu admite privilegie pentru capitalulu pasivu, imobilu, şi 'lu tracteza ca şi cum aru fi imobilu şi productivu. Impositulu asupra venitului micşoreza circulaţiunea, celu asupra capitalului agita imobilitatea. Impositulu asupra venitului lucreḑa ca frèulu; impositulu asupra capitalului, lucreza ca pintenulu.

D. Leon Faucher ḑice cà „impositulu pe ve-

nitu convine copilariei societaţei. Impositulu se platesce atunci in natura. I se atribue dijma fructeloru solului. Acestu impositu convine acolo unde nu se cunosce travaliulu manufacturiaru, acolo unde nu e comerciu şi unde avuţia e ànca a se nasce. Acestu impositu este contimpuranu puterei absolute. Dijma tinde a dispare cu càtu poporele se inavuţescu.

Care din aceste doue sisteme trebue s'alegemu? Faptulu este ca in starea presinte, proprietatea funciara este forte insarcinata in Francia. Mai multu de jumetatea veniturilorn bugetului Republicei vine din proprietatea funciara. In suma 1,550 milione, ea intra cu 850 milione. D. Leon Faucher, susţinèndu impositulu asupra venitului, crede ca din venitulu totalu alu Franciei care e de 10—12 miliarde, 8 % aru fi perceputu de Statu cu titlulu de contribuţiune, pe càndu impositulu asupra venitului aru inlocui pe tote cele-l-alte.

Gasimu in Dobrogia ua percepţiune asupra veniturilorn. Aceasta percepţiune nu este ua contribuţiune, cu tote ca ea este intrebuinţata. ca atare, a acoperi chieltuielile de administraţiune. Origina sea trebue cautata in asociaţiunea statului cu productorulu: Statulu pune ca unu capitalu funciaru pamèntulu şi productorulu, lucrulu. In impărţéla beneficieloru, capitalistulu nu ié de càtu a decea parte, pe càndu, in asemenea asociaţiuni, se imparte pe jumetate. Eta ànca ua consideraţiune in favorulu Turciei, atàta in interesulu generalu alu apararei şi

conservarei imperiului, càtu şi in acela alu securitaţei şi bunului traiu alu poporeloru.

Dijma este deru ua indatorire ce se da proprietarului moşiei. Ea e de doue feluri dupa cele doue speţe de produse pe cari le creaza industria agricole. Dijma asupra tuturoru producteloru culturei se numesce *uchur* şi dijma asupra animaleloru e numita *beilik*. Prima se ié asupra tuturoru feluriloru de plante; a doua nu atinge de càtu animalile lànose, rîmatori, şi stupurile; caii şi vitele suntu scutite.

Cunoscinţa adeverateloru legi cari diregu producţiunea avuţiei in imperiu este indispensabile la creaţiunea noiloru legi cari voru fi conforme cu esigenţele naturei, scienţei şi esperienţei. Intru ceia-ce concerna Dobrogia, proprietarulu caştiga puţinu lucru din pamènturile neocupate aḑi, şi venitulu pamèntului ocupatu e aprope nulu cu ceia-ce aru puté fi. Aḑi, venitulu unei moşii din cazalulu Mangaliei, spre ess., e mai micu de càtu acela pe care obţine de la moşia sea unu proprietaru de dincolo de Dunare; càci in acestu cazalu, suma venituriloru tuturoru sateloru de 22,700 lei. t.

Conformu obiceiului dupa care e luata dijma in Dobrogia, urmeza ca augmentaţiunea venitului sĕ depindă de intinderea pamèntului cultivatu, deru aceasta augmentaţiune este impedicata de lipsa de braţe, càci numerulu loru e forte disproporţionatu, forte in raportu cu intinderea pamèntului, care, fara voia, trebue se remana necultivatu şi se serve de nutrimentu viteloru. Ast-felu, veniturile cele mai importante ale Do-

brogei, suntu acelea pe cari cultivatorulu le obține din crescerea animaleloru, de ore-ce proprietarulu pe acestea nu le dijmuesce.

In cele trei sate ce citaramu mai susu, proprietarulu ié ua dijma care se ridica la suma de 17,000 de lei t., adica 8,000 de la Rassovata, 4,000 de Kokirleni, 5,000 de la Bogaz-Kioy. Locuitori acestoru sate poseda puține oi; n'au de càtu 2,700, ceia-ce face pentru dijma datorite proprietarului 270 capete, seu 6,350 lei, càte 25 leí mielulu. Oile, fiindu supuse la dijma, nu intra in sistema economica a țeraniloru. Avuția loru consista in alte animale. In cele trei sate, suntu 2,600 vite, 500 cai, 92 bivoli cari represinta ua valore de 910,360, din cari, a decea parte datorita proprietarului, adica 91036, intrece venitulu tuturoru celoru-l-alte dijme, càci ţerra ofera tote avantagiele pentru paşunare. Dupa acesta sistema de cultura, legile asupra dijmeloru aru trebui se proceda din acelea, cari, urmându calea arètata de natura, voru indeci și pote și mai multu veniturile actuale, cum putemu a ne convinge cu exemplu citatu mai susu.

Ceia-ce diseramu este atàtu de adeveratu, in càtu ua esploatațiune agricole dirigiata numai spre producţiunea animaleloru și mai cu sema a oiloru, aducu proprietarului un venitu de 35,000 de lei, cu tote ca nu are de càtu a treia parte de pamèntu ocupată de cele trei sate şi dândn unu venitu indoitu.

Ca conclusiune a totu ce diseramu, trebue se ne snimu la adeveratele principie ale egalitaței impositului și a supune la legea comuna a con-

tribuţiunei pe toţi aceia cari profita de garanţiele date de Statu; şi precum ori-ce vegetalu nu e scutitu de dijma, de asemenea ori-ce animalu n'aru trebui se fia. Aru resulta din aplicaţiunea acestei juste mesuri ua crescere forte mare in veniturile tesaurului imperialu.

In acelaşu timpu, studiulu veniturilorn imperiului va permite de a stabili ua sistema de imposite asupra capitalului seu, asupra veniturilorn cari aru diminua multu sarcinele productorilorn, augmentàndu ênse incasarile tesaurului şi punèndu capètu unoru abusuri cari se comitu in percepţiunea dijmeloru, mai cu sema in acelea de vii, fènu şi rîmatori.

MOCANII

A ne ocupa de Mocani, de acei pastori romàni care vinu din Transilvania şi care facu se produca pamènturile inculte ale Dobrogei, este a atinge una din cestiunile cele mai importante ale agriculturei acestei ţerri; este a vorbi de veniturile de cari profita tota lumea, esceptiune facèndu de tesaurulu imperialu, care nu are de càtu dreptulu şi dificultaţile. Industria Mocaniloru este intimu legatu cu sistema de economia rurale a Dobrogei şi cu veniturile datorite proprietarului pamèntului precum şi crescerei veniturilorn Statului. Aceasta industria dă locu la abusuri şi plàngeri, pe cari interesulu guvernului este de a le face se 'nceteze. Tote aceste consideraţiuni ne indemna a espune resultatele investigaţiuniloru pe cari amu fostu

in positiune de a le face asupra unui subiectu atàta de importantu, şi de a propune nesce medii proprii a da ua soluțiune definitiva şi justa acestei cestiuni, care interesezа intr'unu modu particularu producțiunea Dobrogei, precum şi relațiunile intre Austria şi Turcia.

Mocanii, locuitori ai sateloru şi oràşeleloru, Secele, Siliştea, Valea, Telecca, Galicea, Rĕşinari, Poenaru, Redeni şi altele, vinu pe la finele tomnei in Dobrogia pentru a ierna cu turmele. Primavera, celu mai mare numeru din acești pastori parasescu țerra; cei cari remànu in Dobrogia arendeza livedi pentru vera. Ast-felu facu Secelcni, Silişteni şi Poenari cari traescu in aceasta provincia de multu. Printre Mocanii cari vinu in țerra cu stapàni turmeloru, se afla mai mulți cari, gàsindu lefurile buna, intra in serviciulu locuitoriloru indigeni. Dintre aceștia cari servescu la Turci, Tatari séu Românii, suntu mulți cari finescu prin a se stabili acolo insuràndu-se cu fete de Romàni. Spre acestu scopu, ei renunța la drepturile loru de supuşi austriaci şi iéu decisiunea de a remàne in Dobrogia. Fara aceste doue condițiuni, pastorulu nu pote se se càsatorescа, càci fata n'aru consimți nici ua data ca se 'şi parasesca familia şi țerra, şi tatàlu seu n'aru primi ua asemenea separațiune. Pastorulu se silesce deru a deveni raia şi a obține mâna aceleia ce iubesce. Ua data insuratu şi stabilitu in satu, elu profita de tote avantagiele de cari se bucura locuitorii Dobrogei, şi e justu deru ca se dea şi Statului ceva, purtàndu ua parte a sarcineloru publice.

Mocanulu, casatoritu in Dobrogea, continua elu de a fi supusu austriacu şi, prin urmare, a recunosce autoritatea consuliloru platindu-le şi contribuţiuni, seu devine supusu alu imperiului otomanu, şi, prin urmare, trebue elu se se supuia la tote contribuţiunile pe cari raialele le platescu spre compensaţiune de cele ce primescu de la guvernu?

A resolve aceasta cestiune, este a pune capètu lupteloru dintre autoritaţile austriace şi cele turcesci, este a fixa posiţiunea acestoru omeni cari, gasindu in Dobrogia, pamêntu in abundanţa şi circumstanţe favorabile, prefera aceasta ţerra Transilvaniei. Suntu ei liberi de a dispune de ei insi'şi cum le-aru placé, de a se insura, de a se fixa in Dobrogia şi de a deveni supusi otomani? Autoritaţile otomane respundu ca omulu e liberu de a dispune de elu, de a 'şi alege unu locu, ua ţerra unde se pota trai mai cu inlesnire, de a se fixa intr'ua ţerra unde contribuţiunile şi cele-l-alte dàri suntu uşuri, şi prin urmare, e liberu de a deveni raia. Autoritaţile austriace ênse pretindu ca acestu pastoru le aparţine, ca e supusulu loru, şi 'lu urmarescu pretutindeni chiaru dincolo de mormêntu. Deca unui omu i-aru veni bine de a trai in Transilvania, de a se insura acolo, de a se fixa şi a deveni supusu austriacu, adica deca elu insu'şi vrea se participe la sarcinele Statului care asicura proprietatea, fi-va primitu? Ne pare ca nu se pote refusa ua asemenea favore omului liberu. Mocanii cari se casatorescu in Dobrogia nu suntu sclavi; ei suntu liberi

a se casatori, liberi a se stabili și a trai din fructulu muncei loru; autoritaţile austriace de cari vorbimu mergu pène a permite Mocaniloru insurați de a profita de avantagiele locuitoriloru stabiliți intr'unu satu, și, càndu aru fi vorba apoi de a plati contribuțiunile şi dijmele — càci ţerra nu e fara autoritàţi, pamèntulu nu'i fara stàpànu — ele aru interveni cu graba a impedica plata contribuţiuniloru, Statului care ofera pamèntulu cu garanţia sociale, şi a lua contribuţiunea pentru unu altu Statu care nu a facutu nimicu pentru subsistenţa și securitatea aceloru omeni. Amu vedutu pe aceste autoritaţi determinate de a realiza acesta incredibile stare de lucruri, de a turbura liniscea Mocaniloru casatoriți și stabiliţi de multu timpu in Dobrogia, şi, de şi 'i face se spere ca impositele şi dijmele ce platescu ca raiale are se 'ncete, insa, asupra Mocaniloru casatoriţi şi raiale, consulii nu potu se 'şi esercite autoritatea de cari suntu investiţi; prin urmare cestiunea Mocaniloru casatoriți se resolve cu facilitate; càci, intr'unu satu, nu potu fi doue autoritați, una care se voiasca se se dea totu sàteniloru şi alta se ié totu. Satenii, primindu din pamèntulu guvernului otomanu, trebue se platesca imposite, dijme şi contribuțiuni autoritaţei otomane, eru nu autoritaţei austriace care nu pote da nimicu din teritoriulu imperiului otomanu. Aşa deru, e forte dreptu ca Mocani insuraţi se fia și se remàna raiale cum fusese inaintea şi in urma casatoriei şi cum suntu in realitate.

Essenţa cestiunii Mocaniloru consiste in contribuţiunile pe cari trebue se le platésca seu autoritaţiloru austriace, seu celoru turcesci. Unu esemplu şi'aru avea aci loculu seu. Unulu din aceşti pastori, sosindu cu turma in Dobrogea, platesce: 1° drepturile de patenta consulului austriacu, cam unu leu de capu; 2° drepturile de a strabate pretutindeni ţerra mudirului, cam unu leu de mielu; 3° arenda pamêntului de care are trebuinţa pentru nutrirea turmei sele, seu mudirului seu sub-paşalei, seu statului, de ordinaru la câte-'şi trei, seu in fine intreprinḑetorului pamênturiloru neocupate; şi in fine 4° beiliculu seu dijma mieiloru; ceia-ce pune pe Mocanu la bunulu placu alu celoru doue autoritaţi, ca cum elu aru fi şi raia şi supusu austriacu in acelaşi timpu. Aceste chieltuieli vétèma producţiunea şi nu potu fi de lunga durata. Trebue ca Mocanulu se fia consideratu seu ca supusu austriacu, seu ca raia. Nu pote se fia supusu la doue imperii totu de ua datu. Putemu cita mai multe esemple, deru ne mulţamimu numai cu unulu, pentru a precisa prin cifre ceia-ce ḑiseramu. Mocanulu, care se afla cu turmele sele la coda lacului Baciu, lànga Rassovata, a platitu anulu acesta ciorbagiului din satulu Arabajilar 380 lei şi 25 oca de làna. Din aceasta suma, subaşaua din Rassovata ié 100 lei pentru mudirulu din Kiustengè. Acelaşu Mocan a datu aceluiaşi funcţionaru din Rassovata 500 lei pentru acelaşu mudiru din Kiustengè. Miei au fostu numeraţi de beilikcii pentru dijma. Acestu Mocanu, care

'și implinesce tote datoriile de supusu austriacu, a platitu deru intocmai cum aru fi fostu supusu otomanu, fara a fi nici stabilitu, nici insuratu in țerra, intr'unu cuvèntu fara a fi raia. Unu mare numeru din acești Mocani suntu in acestu casu, și in generalu toți cei-l-alți, chiaru acei cari arendeza pașunele de la intreprindetoru, care le-a cumparatu de la Constantinopoli, suntu amenințați de a plati beiliculu; de aceia au reclamatu și reclama continuu guvernului austriacu, care nu va lipsi de a ridica acesta cestiune și de a face obiectulu unei representațiuni diplomatice pe lànga guvernulu Sublimei Porți.

Cea mai mare parte din Mocani care au unu mare numeru de turme, suntu stabiliți in țerra loru; nici nu potu, nici nu voiescu se devina raiale; prin urmare, nu datorescu Sublimei Porți de càtu arenda pamèntului. E justu ca Mocanii, cari profita de intinderea pamèntului și de circumstanțele favorabile ale Dobrogei și se reintorcu apoi in țerra loru, se platesca ceva tesaurului imperialu. Ce suma trebue se platesca și sub ce titlu? Plati-voru numai arenda pamèntului seu numai dijma? Eta la totu ce se reduce cestiunea Mocaniloru.

Mocanii, cari suntu pastori la locuitorii din Dobrogia, intra in categoria ori carui lucratoru care vine se muncesca in Dobrogia; sub acestu titlu, ei conserva caracterulu de strainu și profita de producțiunea pe care i-o da autoritatea țerei sele. Prin ajutorulu unui codu de poliția rurale care aru conține mesurile proprii a face

se se obţina de tesaurulu imperialu contribuţiunea Mocaniloru, aru puté dispare tote plàngerile. Dupa parerea nostra, mieii acestoru Mocani, fiindu amestecaţi cu aceia ai raialeloru, aru trebui dijmuiţi in aceiaşi mesura. Ast-felu, s'aru pune unu termenu abusuriloru cari se comitu in prejudiţiulu tesaurului imperialu.

Mocanii, cari se stabilescu, se insora in Dobrogia şi devinu raiale, profita de tote avantagiele acestoru din urma; ne mai fiindu supuşi ai Austriei, ei nu mai platescu acesteia nimicu. Tesaurulu imperialu primesce partea contribuţiunii loru, nu mai trebue se aiba nimicu de comunu cu autoritaţile austriace, autoritaţile loru fiindu acelea ale imperiului otomanu.

In fine, Mocanii cari vinu a ierna numai turmele loru in Dobrogia seu şedu aci in timpulu verei, conserva caracterulu de supuşi austriaci, şi, prin urmare, raporturile loru cu autoritaţile locale se reducu aşa că ei suntu consideraţi ca nesce arendaşi, ca nesce speculatori straini, cari vinu se faca comerciu pe teritoriulu imperiului otomanu. Sub acestu titlu, ei aru cumpara paşunarea fara a fi suparaţi de nimenea. Aḑi pastorii straini aducu in Dobrogia, pentru a 'i ierna seu a petrece vera mai multu d'unu milionu de miei. Deca guvernulu aru pretinde dijma, elu aru avè numai de aci pe fia-care anu ua suma de 5,000,000 de l. t. Aḑi, de ua mare parte din aceasta suma, de şi e platita de Mocani, profita toţi, afara de tesaurulu imperialu, care nu are de càtu dificultaţile. A supune pe Mocani la dijme, este a întèmpina ua

mulţime de obstacule, din care celu mai importantu este acela alu cabinetului din Viena; este a ruina comerciulu Dobrogei. Deru a esige de la aceşti Mocani arenda pamèntului pe care 'şi intreţine numerosele loru turme, e unu lucru dreptu, in contra caruia nimenea nu aru puté se se opuna. Prin arendare, tesaurulu imperialu aru puté lesne se incaseze suma ce i-aru aduce dijma. A reintegra pe Mocani in drepturile loru, este a da ua puternica impulsiune producţiunei Dobrogei, care se reduce la ua crescere considerabile in veniturile Statului

Càndu cine-va inchiriaza unu locu de paşunare, are dreptulu de a 'lu esploata cum se pricepe. Prin urmare, nimeni nu are dreptulu de a veni se opresca pe Mocanu. Credemu superfluu de a inregistra tote abusurile cari se comitu in detrimentulu Mocaniloru şi prin neobservaţiunea principiului ce citaramu, şi care are ca resultatu definitivu a descuragia pe pastori şi a 'i dissuada de a mai veni se dea valore pamèntului incultu alu Dobrogei. Dobrogea, avèndu ua imensa intindere de pamèntu şi puţine braţe, este destinata a mai usa multu timpu ànca de agricultura pastorale, prin urmare pastorii Transilvaniei, Mocanii, merita din tote privirile protecţiunea Statului, care e interesatu mai multu de càtu ori-cine a fixa, in celu mai scurtu termenu, raporturile sele cu Mocanii.

Terminamu aci prima parte a lucrarei nostre asupra Dobrogei. In ochii càtor-va din lectorii noştri, acestu lucru aru paré pote terminatu intr'unu modu bruscu. Nu ne indoimu

ca aru fi pututu avé mai multa valore, deca amu fi pututu adauge şi partea tecnica a sciinţei agricole, acea care se ocupa de produsulu brutu. Arta de a produce plantele şi d'a multiplica animalele necesarie omului ne aru da ua frumosa ocasiune pentru a presinta observaţiunile nostre asupra metodeloru intrebuinţate in Dobrogia, a face se reèsa viciele şi a indica cultivatoriloru adeveratele meḑie pentru a 'şi augmenta produsele şi a le ameliora calitatea. Aceasta lucrare, de cea mai 'nalta importanţa pentru productorii Dobrogei, nu pote interesa pe lectorii carora nu le-amu vorbitu de càtu de economia, adica de produsulu netu seu de beneficiu. Indicàndu situaţiunea actuale a producţiunei Dobrogei, ne-amu silitu a face se reèsa direcţiunea ce aru trebui se se imprime facultaţiloru productive ale acestei frumose ţerri. Dorinţa de a fi folositori ne-a susţinutu in aceasta lucrare, şi vomu fi pe deplinu resplatiţi deca amu face se inţelega pe cei in dreptu ca agricultura, aceasta basa a prosperitaţii publice, va deveni ua adeverata sciinţa càndu cei cari o practica voru sci se lumineze esperienţa loru cu luminele sciinţeloru, care au dreptu obiectu studiulu naturii şi alu societaţei, pentru a procura tuturoru populaţiuniloru imperiului cea mai mare fericire. Starea materiale, morale şi intelectuale a productoriloru Dobrogei, comparata cu aceia a productoriloru altoru ţerri, fixeza speranţele populaţiuniloru in principiele justiţiei şi equitaţei pe care le are guvernulu imperialu.

Se va remarca ua mare lacuna in aceasta lucrare, càci cestiunea colonisaţiunii nu se gasesce. Pasurile ce 'şi propunu se faca, in aceasta privinţa, pe lànga guvernulu Sublimei Porţi, personele care au cititu in Europa ceia-ce amu scrisu despre Dobrogia, şi mai cu sema scrisorea ce amu primitu din interiorulu Germaniei, privitore la colonisaţiunea acestei frumose şi fertile provincii a imperiului, ne a determinatu a intàrdia publicaţiunea lucrarii nostre asupra acestui subiectu.

FINE

Satu! Orislava nu mai exista la 1852 pag 85